МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ПРОЦЕСІВ

НАЦІОНАЛЬНА І РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Збірник матеріалів
Міжрегіональної науково-практичної конференції
(м. Івано-Франківськ, 30 листопада 2018 року).

Редакційна колегія

Кугутяк Микола Васильович – доктор історичних наук, професор, декан Факультету історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Климончук Василь Йосифович – доктор політичних наук. професор, завідувач кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Марчук Василь Васильович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри політичних інститутів та процесів Факультету історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Монолатій Іван Сергійович – доктор політичних наук, професор кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Доцяк Ігор Іванович – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Ломака Іванна Іванівна – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Національна і регіональна безпека в умовах гібридної війни. Збірник матеріалів Міжрегіональної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 30 листопада 2018 р). - Івано-Франківськ, 2018. – 203 с.

До збірника увійшли матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції «Національна і регіональна безпека в умовах гібридної війни»

Кафедра політології

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»

ЗМІСТ

Березовська-Чміль О. Б. Соціальні виміри інформаційної безпеки……5

Бойчук І.В. Локальні університетські мережі в контексті інформаційної війни……..10

Бурдяк В.І. Сучасні загрози безпеці України та їх класифікація в інформаційній безпеці……..12

Бурдяк О. Економічні виміри гібридної війни……..25

Бутирський А. Право громадян на доступ до публічної інформації…….37

Бутирська І. Судовий та позасудовий захист права на доступ до публічної інформації…….41

Вівчарин О.І., Михайлишин Л.І., Редькова О.З. Основні фундаментальні загрози економічної системи підприємств: кібербезпековий підхід…….44

Глизнер С. Безпековий фактор у процесі проведення децентралізаційної реформи в України……47

Григорова В. Дипломатія і війна як основні засоби реалізації зовнішньої політики…….51

Дерев'янко С.М. Гібридна війна: інформаційний вимір……..63

Дівнич О. Формування навичок мовленнєвого етикету в контексті національної ідентифікації……68

Доцяк І.І. Євроатлантична інтеграція України в контексті ризиків та загроз інформаційної війни……72

Климончук В.Й. Суспільно – політичні тенденції та подолання хибних стереотипів щодо НАТО як важлива складова інформаційної політики….77

Кобець Ю.В. «Гібридна війна» як загроза національній безпеці: основні підходи та тлумачення……..83

Комарчук О. Застосування маніпулятивних технологій засобів масової комунікації в умовах гібридної війни……..88

Котляр О. Позаблоковість Швеції в умовах гібридної війни……92

Конет А. Політична комунікація за умов гібридної війни……98

Мадрига Т.Б. Розвиток волонтерського руху в Україні в умовах гібридної війни……..103

Матвієнків С.М. Національно-політична свідомість українського суспільства в умовах гібридної війни……109

Міщук А.І.,Міщук М.Б. Пороблема зміцнення миру в контексті доктрини католицизму…….113

Павелко М. Права людини в праві Європейського Союзу……..120

Парахіна О. Європейський Союз та Сполучені Штати Америки……...126

Подобінський П. Політика США щодо Росії у Стратегії національної безпеки 2017 року……135

Резнікова О.О. Розбудова національної стійкості як відповідь на гібридні загрози……..142

Репецька А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграційних процесів: виклики та загрози……..147

Репета І. «Війни пам’ятей»: історична пам'ять як засіб маніпулювання…..151

Романов М.С. Кадрове забезпечення сектору національної безпеки……154

Сокол Т. Вплив засобів масової інформації на стан національної безпеки в сучасній Україні…….157

Скрипник Р. Досвід регіональної політики країн Центрально-Східної Європи……162

Статкевич М. Українсько-канадське співробітництво у сфері безпеки…...167

Турів М. Концепція Міжмор’я в країнах Центрально-Східної Європи…...171

Шлемкевич Т. Інформаційне протистояння як один з головних аспектів ведення «гібридної війни»……184

Шотурма Н.В. Особливості інформаційної безпеки в Інтернет-просторі…….190

Арделі О.І. Російська агресія як загроза національній безпеці України та країнам Центрально-Східної Європи…….193

Днм’янчук О. Новий етап відносин між КНР та ЄС: загроза для трансатлантичних відносин ……200

Березовська-Чміль О.Б.

кандидат політичних наук, доцент

кафедри політичних інститутів та процесів

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені В.Стефаника»

СОЦІАЛЬНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕБЗПЕКИ

В умовах глобальної інформатизації та розвитку комунікативних технологій проблема інформаційних війн становить реальну загрозу національній безпеці будь-якої держави.

Інформаційна безпека, на наш погляд, являє собою стан захищеності особистості (соціальних груп, об'єднань, суспільства в цілому) від впливів, здатних проти їх волі й бажання впливати на емоції, настрої, ціннісні орієнтації, змінювати психічний стан і соціально-психологічні характеристики, модифікувати поведінку та обмежувати свободу формування власної позиції.

Інформація сьогодні перетворилась на важливий соціальний, політичний та економічний ресурс та водночас своєрідну зброю в умовах загострення локальних та глобальних конфліктів. Сучасний світ, задовольняючи потреби людей в отриманні та переробці інформації, сприяє їхній орієнтації в швидко змінюваних політичних та соціальних умовах, змушує бути гнучкими у сприйнятті інформації та активними учасниками тих чи інших суспільно-політичних подій.

В рамках дослідження сучасних гібридних війн науковці звертають дедалі більшу увагу на необхідність активної розробки проблематики інформаційної безпеки особистості, суспільства та держави, адже без

докладного аналізу та вирішення цих проблем неможливий подальший розвиток та стабільність.

Слід зазначити, що в кожній сфері людського життя існують специфічні й дуже конкретні механізми функціонування інформаційного ресурсу. Наприклад, у реальній політичній діяльності на початковому етапі розробки будь-якого рішення глобально необхідним є забезпечення достовірним, історично перевіреним інформаційним ресурсом, тобто теоретичними знаннями і практичним досвідом. Але політичні рішення не є самоціллю ні для окремої людини, ні для суспільства в цілому. Прийняті в інформаційному варіанті політичні рішення (засади, доктрини, концепції тощо) надходять далі, наприклад, до законодавчої та виконавчої сфер. І вже на їх основі розробляються конкретні закони або програми соціально-економічного розвитку. Програмно-цільова діяльність на кожному з етапів забезпечується організаційно-управлінським персоналом, який володіє відповідними інформаційними знаннями, тобто компетентними кадрами. Отже, рівень безпеки на всіх напрямах людського життя глобально залежить від інформаційного ресурсу, загальні обсяги та достовірність (якість) якого, своєю чергою, залежать від творчої активності громадян як конкретних відповідальних суб'єктів суспільної діяльності, про ефективність якої сповіщає управлінців зворотний, знову ж таки системно-інформаційний зв'язок [4].

Важливими соціальними чинниками є рівні інформаційних обмінів у суспільстві. Зокрема, вертикальний рівень обмінів здійснюється за принципом взаємовідносин цілого та його частин: організацією інформаційного виробництва цілого, загальнодержавного, національного значення і роботою відповідних державних, у тому числі й інформаційних структур на всіх рівнях соціальної системи аж до елементарних складових. Горизонтальний рівень інформаційних обмінів відбувається при співробітництві соціальних структур одного рівня організації, що

співпрацюють в інтересах об’єднуючого цілого, можуть конкурувати в організації виробництва інформації, ефективності її використання, спільно вирішувати питання інформаційної безпеки, навігації в ресурсах та ін. Даний вид співробітництва здійснюється на базі рівноправних угод співробітництва, в тому числі й у сфері використання матеріально-технічних ресурсів, а також при участі в якості суб’єктів на інформаційних ринках [1, с. 137].

Як слушно зауважив О. Скаленко, найстрашнішою соціальною небезпекою є викривлення психоінформаційного простору, який формується в інтелектуальній, духовній та морально-правовій сферах. Йдеться, насамперед, про вже розгорнуті практично по всьому фронту соціокультурного середовища інформаційно-інтелектуальні «війни», що точаться на глобальному, міжнародному та національному рівнях. Немає сумнівів, що гуманітарно-соціальна ефективність кожної системи людської діяльності формується на глобально найвпливовішій інформаційній основі. Але засоби масової інформації несвідомо або ж цілком спрямовано намагаються дезорієнтувати сучасну людину [4].

Багато дослідників вважають сучасні соціальні медіа важливим інструментом активізації соціальної комунікації та організації соціальних протестів, що в силу емоційного впливу та деструктивних настроїв, використовуються внутрішніми та іноземними акторами для реалізації власних цілей.

На думку М. Присяжнюка, під консцієнтальною війною (війною на поразку свідомості) людство розуміє війну психологічну за формою, цивілізаційну за змістом та інформаційну за коштами, в якій об’єктом руйнування та перетворення є ціннісні установки народонаселення супротивника [3, с. 37].

В інформаційній сфері сучасного суспільства розгорнута цілеспрямована й широкомасштабна ворожа діяльність, спрямована на

досягнення інформаційної переваги військової стратегії держави (групи держав) шляхом впливу на інформацію і інформаційні системи вірогідного або актуального супротивника при одночасному захисті власної інформації і своїх інформаційних систем [2, С. 24].

Внутрішні й зовнішні інформаційні впливи завжди створюють різні ступені загроз безпечному існуванню особистості, суспільству і державі. Інформаційна безпека має безпосередній вихід на стан захищеності національних інтересів в інформаційній сфері, доповнюється вказівкою на здатність особистості, суспільства і держави запобігати шкоді життєво-важливим інформаційним інтересам, активно протистояти реальним інформаційним загрозам, проводити активну політику забезпечення своїх інтересів. У сучасному світі, повному протиріч, конфліктів, обтяженому безліччю глобальних проблем, насиченому зброєю, розділеному військовими інтересами і блоками, з реальністю інформаційних загроз та інформаційної війни всередині країни і між державами не уникнути. Особистість, суспільство і держава постійно знаходяться в стані інформаційної небезпеки. Їм постійно загрожують у будь-якій формі заподіяти фізичної, моральної або матеріальної шкоди [2].

Надзвичайно важливою, на нашу думку, є позиція держави щодо формування інформаційної безпеки громадян, особливо в умовах гібридних війн та глобалізаційних викликів. Погоджуємось з твердженням С. Горової, що саме системний підхід до проблеми організації інформаційної безпеки, формування загальнонаціональної інформаційної системи, скоординованої в своїй діяльності державою, може стати запорукою нейтралізації сучасних інформаційних загроз, у тому числі в сфері розвитку соціальних мереж, використання позитивних факторів розвитку інформатизації в національних інтересах [1].

Для України на сучасному етапі питання інформаційної безпеки є особливо актуальним. Нагальною проблемою є забезпечення свого інформаційного поля в інтересах громадян України та збереження власного суверенітету. Необхідним кроком є розробка єдиної доктрини інформаційної безпеки, що включатиме механізми боротьби з маніпулюванням суспільною свідомістю, дезінформацією, розпалюванням ворожнечі та кібертероризмом.

Отже, соціальні виміри формування інформаційної безпеки включають протидію негативним інформаційним впливам, сприяння інформаційній діяльності, спрямованій на патріотичне виховання всіх категорій населення, утвердження загальнодержавної системи духовних цінностей, пропаганду толерантності, злагоди, міжетнічного та міжрелігійного миру, суспільної солідарності на рівні вертикальних та горизонтальних зв'язків у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Горова С. Проблеми інформаційної безпеки в соціальних мережах / С. Горова // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - № 1 (32). - 2014.- С. 136-139.

2. Дзьобань О., Соснін О. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з інформаційно-комунікаційною сферою / О. Дзьобань, О. Соснін // Гуманітарний вісник ЗДІА. - № 60 - 2015. – С. 24-31.

3. Присяжнюк М. Інформаційна безпека України в сучасних умовах / М. Присяжнюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса шевченка. - № 1 (30). - 2013.- С. 37-41.

4. Скаленко О. Глобалізаційні виміри інформаційної безпеки Електронний ресурс. – Режим доступу: http://soskin.info/ea/2004/1/20040120.html

5. Шестаков В. Визначення характеристик інформаційного впливу на складові інформаційно-телекомунікаційних систем в умовах інформаційного

протиборства / Шестаков В. І., Чернишук С. В. // Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем. – Житомир : ЖВІ НАУ, 2011. – Вип. 4. – С. 162–167.

Бойчук І.В.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри журналістики

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника», заслужений журналіст України.

ЛОКАЛЬНІ УНІВЕРСИТЕТСЬКІ МЕРЕЖІ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.

В Доктрині інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України 25 лютого 2017 року, зазначається, що застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства.

Саме проти України Російська Федерація використовує найновіші інформаційні технології впливу на свідомість громадян, спрямовані на розпалювання національної і релігійної ворожнечі, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України.

Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації.

Одним із пріоритетів ведення протидії в інформаційній сфері мають стати системи мовлення територіальних громад, яка сприятиме розширенню комунікативних можливостей. В повній мірі це стосується і університетського середовища.

В згаданому вище документі робиться акцент на активізацію телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ,

організацій, закладів культури та засобів масової інформації, а також використання місцевих радіостанцій, телевізійних центрів та друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ та населення, а також надання рівних можливостей доступу кожному громадянину до інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

Нині цифрове середовище повсюдно відкриває нові можливості для комунікацій. Інтернет відкриває незвідані досі перспективи для інтерактиву, повторного перегляду, архівування відеоматеріалів тощо.

Цифрова епоха покликала до життя інноваційний інструментарій – від сторінок у популярних мережах до використання електронних мультимедійних видань.

Щодня зростає у соцмережах доля візуальних матеріалів. Саме тому неухильно поповнюються веб-сайти різноманітних організацій, установ, підприємств та корпорацій різноманітними відео- та фотоматеріалами, які потім активно використовують професійні телевізійники для підготовки своїх програм.

Прямі включення та стрім-трансляції стали звичним явищем завдяки Skype та Viber замість дороговартісних пересувок, релейок тощо.

В життя все активніше входять нові поняття і підходи: сторітелінг, івенти, медіа-релізи, GR-коди, екаунти у соціальних мережах тощо.

Ми ввійшли у світ цифрових комунікацій, тому для інтеграції в т.з. діджитал-суспільство потрібно освоювати нові формати комунікацій зі споживачами.

Створення університетського радіо – це тільки перший крок щодо цього. Спочатку налагоджується мовлення через існуючі динаміки оперативного оповіщення. У місцях компактного перебування чи проживання людей (навчальні, лікувальні заклади, гуртожитки, пансіонати

тощо) воно і далі може ефективно виконувати функцію інформування та оповіщення.

Наступним кроком має стати освоєння радіостудією мережі Інтернет. А в перспективі – завдяки цифровому ущільненню мовлення – вихід в ефір на одній із виділених частот.

Державні органи, бізнесові структури, різноманітні, організації, відомства та установи, просто окремі громадяни активно почали використовувати новітні інформаційні технології. Численні сайти, веб-сторінки є не тільки оперативнішими, а й сміливішими щодо викладу матеріалу. У зв'язку із цим зростають вимоги щодо правдивості, достовірності контенту.

Нинішнє покоління молоді – зовсім інше. Воно вимагає інших підходів щодо висвітлення подій суспільного буття: вони більш вимогливі до щирості та правдивості контенту, в них свої герої, свої багатофункціональні гаджети, навіть своя мова. І зі всім цим треба рахуватися. Хто буде вивчати та застосовувати тренди, зможе засвоювати нові правила, перейде на новий рівень, і в результаті завоює довіру. А в час інформаційної війни це – чи не найголовніший чинник.

Бурдяк В.І.
доктор політичних наук,
професор кафедри політології
та державного управління
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Аналіз військово-політичної ситуації, що склалась в останні роки навколо України та її території, дає підстави вважати, що держава вже з початку проголошення незалежності є об'єктом потужних

пропагандистських операцій та тривалого психологічного впливу з боку Росії, яка з болем і тугою не може позбутися свого імперського минулого та плекає мрії про відродження Російської імперії в оновленому форматі, що без України було б неповним. «Гібридна» війна Росії проти України – якісно новий підхід у веденні воєнних кампаній, ключовим моментом яких є психологічна та інформаційна обробка місцевого населення, застосування жорсткої сили іміджевої дипломатії на підготовленому геополітичному просторі держави, що дає змогу не лише проводити активну приховану інтервенцію на Сході України, але й анексувати на свою користь окремі території, зокрема Крим.

І, якщо образ України в інформаційному полі Росії будувався на основі положень про меншовартість українців, відсутність української культури та загалом недоречність існування незалежної держави Україна, яка за російською пропагандою є окраїною Російської Федерації, то образ росіянина та Росії до недавнього часу в більшості українських ЗМІ формувався під впливом тієї ж Росії і проросійських сил, як образ дружнього народу, «старшого брата», надійного партнера. Саме тому перед Україною постало важке завдання – дати гідну відсіч тому негативному інформаційному потоку «кремлівської» пропаганди, яка щодня ллється з екранів телевізорів, друкується на російських сайтах, газетах тощо. Однак, якщо на території підконтрольній українській владі, ситуація не така критична, то в самій Росії та на підконтрольній їй території, аудіо та відео простір повністю контролюється владою, яка робить все можливе, щоб посилити взаємну ненависть між українцями та росіянами, українцями сходу та заходу.

Обидві сторони протистояння розуміють, що перемога у реальній війні значною мірою залежить від перемоги в інформаційному полі, тому є потреба пошуку нових методів ведення інформаційного протиборства, дієвих для сучасних умов, з впливом на споживача інформації не лише на території сторін конфлікту, а й за їх межами – на теренах інших держав світу.

Враховуючи ці обставини, особливо актуальною є необхідність аналізу психологічних аспектів формування образу РФ в інформаційному просторі (ІП) України.

Системний підхід до інформаційної безпеки (ІБ) вимагає визначення її суб'єктів, засобів і об'єктів, загроз, їх джерел, спрямованості небезпечних інформаційних потоків. Є такі визначення інформаційної загрози: це інформаційний вплив, що створює потенційну чи реальну небезпеку зміни напряму, темпів прогресу у розвитку держави, суспільства, індивідів [2, с. 51]; небезпека нанесення шкоди життєво важливим інтересам особистості, державі через інформаційний вплив на свідомість, інформаційні ресурси; сукупність чинників, що перешкоджають розвитку і використанню інформаційного середовища в інтересах особистості, суспільства і держави [14, с. 71].

Поглиблення досліджень з проблем ІБ слід віднести до пріоритетів розвитку інформаційного права України. Загрози національній безпеці України, що виникають у сфері національних інформаційних ресурсів, зумовлюють актуальність наукових пошуків з проблем правомірного використання телекомунікацій у сучасному інформаційному суспільстві, юридичних механізмів протидії кібернетичним загрозам [16, с. 22]. Рівень сучасних викликів і загроз в ІБ підтверджує справедливість і виключну значущість положень ст. 17 Конституції України про те, що захист державного суверенітету і забезпечення ІБ є однією з основних функцій держави і всього українського народу [18, с. 21].

Інформаційна безпека як складова національної безпеки відповідно до сучасного розвитку її теорії в узагальненому вигляді, ґрунтується на певних базових елементах: національні інтереси – загроза – захист [17, с. 8]. Саме загрози стану захищеності суспільних відносин є важливим елементом процесу забезпечення ІБ. Це пояснюється тим, що інформаційну небезпеку створюють інформаційні загрози, які відомі в ІП. Інформаційні загрози – це сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку життєво важливим

інтересам особистості, суспільства, держави в ІП. Враховуючи, що ІБ – невід'ємна складова національної безпеки, її регулювання вимагає дієвих механізмів у формі політичних рішень чи прийняття нормативно-правових актів.

Дієвість певного механізму можлива лише за умови належного рівня наукового осмислення теоретичних положень щодо ІБ взагалі та сутності загроз, зокрема. Чинники, що зумовлюють ескалацію загроз ІБ, мають комплексний характер – вони охоплюють усі сфери життєдіяльності людини, суспільства, держави та мають міжвідомчий характер. Тож аналіз загроз – це суб'єктивний процес сприйняття певною особою чи соціальною групою певних факторів через призму власних інтересів і фахового рівня. Втім, об'єктивне визначення загроз дає чітке усвідомлення параметрів, поза межами яких певне явище втрачає можливості саморегуляції та вимагає зовнішнього втручання для збереження стабільності соціальної системи, а також тих умов, що змінюють ті ж самі фактори чи на реальну, чи на потенційну загрозу [1, с. 37].

Досліджуючи відносини в сфері забезпечення ІБ, науковці звертають увагу на таке поняття, як «загрози інформаційній безпеці». Його аналіз дав змогу виявити розбіжності у поглядах, щодо класифікації певних загроз як на нормативно-правовому, так і на науковому рівнях.

За Законом України «Про основи національної безпеки України» до загроз національним інтересам і безпеці в інформаційній сфері слід віднести: прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення в ЗМІ культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність і тероризм; розголошення інформації, яка становить державну й іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави чи спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною думкою, шляхом поширення недостовірної, неповної чи упередженої інформації [7].

Доктрина ІБ України 2009 р. визначала основні реальні і потенційні загрози ІБ України, класифікуючи їх за сферами життєдіяльності особи, суспільства і держави: у сферах зовнішньополітичній, державної безпеки, воєнній, внутрішньополітичній, економічній, соціальній, гуманітарній, науково-технологічній і екологічній [5]. Але документ втратив свою чинність.

Після перемоги Євромайдану та відсторонення В. Януковича від влади, почалася розробка нової Доктрини інформаційної безпеки, адекватної вимогам часу. В Указі Президента України «Про затвердження Стратегії розвитку інформаційного простору України на період до 2020 року» (проект) представлені нові підходи до ІБ. Відповідно до Стратегії основні реальні та потенційні загрози сучасній інформаційній безпеці України полягають у наступному:

– у зовнішньополітичній сфері: поширення у світовому ІП викривленої, недостовірної й упередженої інформації, що завдає шкоди національним інтересам України, та створює негативний імідж України, як ненадійного партнера для міжнародних відносин; низький рівень інтегрованості України у світовий ІП; прояви кіберзлочинності та кібертероризму, які загрожують сталому і безпечному функціонуванню національних інформаційно-телекомунікаційних систем; зовнішні деструктивні інформаційні впливи на суспільну свідомість через ЗМІ та мережу Інтернет; використання інформаційного простору для втручання у внутрішні справи України [20];

– у сфері державної безпеки: ведення спеціальними службами іноземних держав розвідувально-підривних дій у національному сегменті кіберпростору; спроби втручання у внутрішні справи держави з використанням соціальних мереж, поширення у національному сегменті кіберпростору культу насильства, жорстокості, етнічної, релігійної і расової нетерпимості; поширення негативного інформаційного впливу на свідомість людини, здатного змінювати психічний стан, психологічні і фізіологічні характеристики, керувати свободою вибору; несанкціонований доступ і

кібератаки на державні інформаційні ресурси й інформаційно-телекомунікаційні системи; деструктивні інформаційні впливи, спрямовані на підрив конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів України; використання ЗМІ, мережі Інтернет для пропаганди сепаратизму за етнічною, мовною, релігійною й іншими ознаками; збільшення кількості злочинів з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; експансія інформаційних технологій іноземних суб'єктів від належного контролю з боку держави, що послаблює ІБ України; нав'язування іноземними компаніями умов діяльності систем, у т.ч. на об'єктах критичної інфраструктури, що може призвести до втрати інформаційного суверенітету держави; порушення конфіденційності, цілісності і доступності інформації з обмеженим доступом, а також інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом; невідповідність інформаційної інфраструктури України, рівня її розвитку та захищеності вимогам сучасності; недостатній рівень захищеності державних інформаційних ресурсів; розв'язування інформаційного протиборства (поширення комп'ютерних «вірусів», встановлення програмних і апаратних закладних пристроїв, різних радіоелектронних приладів перехоплення інформації в технічних засобах і приміщеннях, перехоплення і дешифрування інформації, нав'язування фальшивої інформації, радіоелектронний вплив на парольно-ключові системи, радіоелектронне придушення ліній зв'язку і систем керування тощо); незаконне ввезення, розповсюдження та використання на території України спеціальних технічних засобів розвідки; розміщення стаціонарних засобів (центрів) технічної розвідки на об'єктах, що мають статус екстериторіальності тощо [20].

– у воєнній сфері: використання ІП для підготовки та здійснення збройної агресії проти України, можливість утягування України в збройні конфлікти чи в протистояння з іншими державами через використання ІП; порушення вимог законодавства щодо збору, обробки, зберігання і передачі

інформації з обмеженим доступом в органах військового управління та на підприємствах оборонно-промислового комплексу України; несанкціонований доступ до національних інформаційних і телекомунікаційних мереж та систем, що може порушити діяльність військових формувань, органів військового управління, Збройних Сил України в цілому, чи втручання в автоматизовані системи управління зброєю; реалізація програмно-математичних заходів і застосування інформаційних технологій з метою порушення функціонування систем управління воєнної сфери та сфери оборони; здійснення негативного інформаційного впливу на населення України з метою дискредитації воєнно-політичного керівництва держави, підбурювання громадян до перешкоджання діяльності військовим частинам (організаціям, установам, підприємствам), погіршення іміджу військової служби; здійснення негативного інформаційного впливу на особовий склад військових частин і підрозділів для дискредитації та втрати довіри до військового командування, зниження рівня морально-психологічного стану і готовності військовослужбовців до оборони держави; інформаційно-психологічний вплив на населення України, у т.ч. на особовий склад військових формувань, для послаблення їх готовності до оборони держави і погіршення іміджу військової служби; активне зміцнення потенціалів більшості країн світу у сфері оборони в напрямі посилення можливостей ведення дій в ІП та захисту від аналогічних дій з боку супротивника; порушення встановлених норм і вимог з протидії технічним розвідкам щодо військових об’єктів, зразків озброєння, військової і спеціальної техніки; навмисні дії, помилки персоналу при роботі в інформаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах тощо [20].

– у внутрішньополітичній сфері: недосконаліть партійно-політичної системи, непрозорість політичної і громадської діяльності, що створює передумови для обмеження свободи слова, маніпулювання суспільною свідомістю; недосконаліть системи державного управління в ІП; поширення

суб'єктами інформаційної діяльності недостовірної й упередженої інформації для дискредитації органів державної влади, дестабілізації суспільно-політичної ситуації, що значно ускладнює прийняття політичних рішень; втручання в редакційну політику органів державної влади, місцевого самоврядування, власників ЗМІ, впливових громадських та політичних діячів і бізнесменів [20].

Окремо виділено також загрози в економічній, науково-технологічній, екологічній, соціальній і гуманітарній сферах. У Законі «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» вказано на загрози інформаційній безпеці: неповнота, невчасність, неправдивість інформації, що подається; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки дії інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [8].

У Державному стандарті України «Захист інформації. Технічний захист інформації. Основні положення» (ДСТУ 3396.0-96) безпосереднє визначення класифікації загроз відсутнє, але в ньому передбачено можливі шляхи реалізації загроз. Саме вони дають можливість уявити чи визначити ймовірні загрози в інформаційному плані (щодо збору, обробки й накопичення інформації). В ч. 4.1.3 пд. 4.1 п. 4 визначено, що загрози можуть здійснювати:

– технічні, тобто канали побічних електромагнітних випромінювань і наводок, акустичні, оптичні, радіо-, радіотехнічні, хімічні канали тощо;

– канали спеціального впливу шляхом формування полів і сигналів з метою руйнування системи захисту чи порушення цілісності інформації;

– несанкціонований доступ – підключення до апаратури та ліній зв’язку, маскування під зареєстрованого користувача, подолання заходів захисту для використання інформації чи нав’язування хибної інформації, застосування закладних пристроїв чи програм і вкорінення комп’ютерних вірусів [9].

Як критерій можна використати спосіб впливу на інформацію чи шляхи реалізації загроз. Постанова КМУ «Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах» містить п. 16 Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, який визначає, що для забезпечення захисту інформації в системі створюється комплексна система захисту інформації (далі – система захисту), яка призначається для захисту інформації від:

– витоку з технічних каналів, серед яких канали побічних електромагнітних випромінювань і наведень, акустично-електричні й інші канали, що утворюються під впливом фізичних процесів під час функціонування засобів обробки інформації, інших технічних засобів і комунікацій;

– несанкціонованих дій з інформацією, у т.ч. комп'ютерних вірусів;

– спеціального впливу на засоби обробки інформації, який здійснюється шляхом формування фізичних полів і сигналів та може призвести до порушення її цілісності та несанкціонованого блокування [9].

У Державному стандарті України «Захист інформації. Технічний захист інформації. Терміни та визначення» (ДСТУ 3396.2-97) вміщено ряд термінів пов'язаних з ІБ, які мають пряме відношення до класифікації загроз та наведена їх інтерпретація [9]. Зокрема «Загроза для інформації» містить наступні визначення: витік інформації – неконтрольоване поширення інформації, яке призводить до її несанкціонованого одержання; порушення цілісності інформації – спотворення інформації, її руйнування чи знищення; блокування інформації – неможливість санкціонованого доступу до інформації.

Класифікація загроз відповідно має наступний вигляд: загрози витоку інформації; загрози порушення цілісності інформації; загрози блокування інформації. Втім, загальний критерій не вказано. Вважаємо, що різноманітність класифікацій у чинному законодавстві зумовлена не лише

різними підходами до вибору класифікаційних ознак та цілями класифікації, а й відсутністю певного теоретичного обґрунтування суті загроз ІБ. Для узагальнення чинних аспектів класифікації загроз ІБ і визначення концептуального підходу до формулювання цього елементу правовідносин, можна розглянути окремі з них.

Так, В. Ліпкан пропонує класифікувати загрози ІБ відповідно до загальної класифікації загроз національній безпеці: за джерелами походження: природного, техногенного, антропогенного; за ступенем гіпотетичної шкоди: загроза і небезпека; за повторюваністю вчинення: повторювані і продовжувані; за сферами походження: екзогенні й ендогенні; за ймовірністю реалізації: вірогідні, неможливі, випадкові; за рівнем детермінізму: закономірні, випадкові; за значенням: допустимі і неприпустимі; за структурою впливу: системні, структурні, елементні; за характером реалізації: реальні, потенційні, здійснені, уявні; за ставленням до них: об'єктивні та суб'єктивні; за об'єктом впливу – особа; суспільство; держава [12]. Підходи та пропозиції вирішення питання він не розглядає, а зазначає такі види загроз: розкриття інформаційних ресурсів; порушення їх цілісності; збій у роботі обладнання [12].

Такі ж погляди на перелік загроз ІБ підтримує А. Логінов у своїй дисертації [13]. Натомість Б. Кузьменко і О. Чайковська наводять класифікацію загроз, яка ґрунтується на визначенні властивостей інформації: загрози порушення конфіденційності інформації, через реалізацію яких інформація стає доступною суб'єкту, що не володіє повноваженнями для ознайомлення з нею; загрози порушення цілісності інформації: будь-яке зловмисне спотворення інформації, оброблюваної з використанням автоматизованих систем; загрози порушення доступності інформації, що виникають, коли доступ до якогось ресурсу автоматизованих систем для легальних користувачів блокується [10].

С. Гуцу [4] й О. Литвиненко [11] солідарні в поглядах, що основні загрози ІБ можна представити у такому вигляді: загрози впливу неякісної

інформації (недостовірної, фальшивої, дезінформації) на особу, суспільство, державу; загрози несанкціонованого й неправомірного впливу сторонніх осіб на інформацію і інформаційні ресурси (їх виробництво, системи формування й використання); загрози інформаційним правам і свободам особистості (праву на виробництво інформації, її поширення, пошук, одержання, передачу і використання; право інтелектуальної власності на інформацію, в т.ч. і речової).

Л. Євдоченко, формуючи власний підхід до класифікації інформаційних загроз та з метою вироблення рекомендацій щодо організації державою дієвих форм і методів забезпечення ІБ, визначає і класифікує загрози за кількома критеріями: за способом впливу на об'єкти інформаційної безпеки (інформаційні, фізичні й програмно-математичні, організаційно-правові); за джерелами надходження (внутрішні і зовнішні); за характером вияву (політичні, економічні, організаційно-технічні) [6, с. 8].

Визначальною для процесу наукового пізнання є теза, що: трактування проблем, пов'язаних з ІБ, для різних категорій суб'єктів може істотно різнитися, як безпека для закритих державних організацій і комерційних структур; ІБ не полягає винятково у захисті інформації. Це принципово ширше поняття. Суб'єкт інформаційних відносин може отримати матеріальні і/чи моральні збитки не лише від несанкціонованого доступу до інформації, але й від пошкодження системи, що зумовить збій у роботі [3, с. 20]. Тож цілком логічними і вартими уваги є класифікації загроз, які мають більш вузький, чи спеціальний характер, зокрема загрози ІБ мережевих ресурсів. Так, М. Макарова виділяє такі загрози в мережі: дані навмисно перехоплюються, читаються чи змінюються; користувачі ідентифікують себе неправильно (з шахрайською метою); користувач отримує несанкціонований доступ з однієї мережі до іншої [15].

Більш широку класифікацію пропонує А. Погребняк, вказуючи, що загрози можуть бути випадковими і навмисними. До випадкових загроз він відносить: помилки персоналу і користувачів; втрата інформації внаслідок не

правильного її збереження; випадкове знищення чи заміна; збій у роботі устаткування, електроживлення, дискових систем, комплектуючих елементів мережі; некоректна робота програмного забезпечення, зокрема через зараження комп'ютерними вірусами тощо [19, с. 46-47].

До навмисних загроз входять: несанкціонований доступ до інформації і мережевих ресурсів; розкриття і модифікація даних і програм, їх копіювання; розкриття, модифікація чи підміна роботи обчислювальної мережі; розробка і поширення комп'ютерних вірусів, введення в програмне забезпечення логічних бомб; крадіжка магнітних носіїв і розрахунків; руйнування архівної інформації чи навмисне її знищення; фальсифікація повідомлень, відмова від факту одержання інформації чи зміна часу його прийому; перехоплення і ознайомлення з інформацією, яка передана по каналах зв'язку [19, с. 50].

Отже, вважаємо, що перелік загроз інформаційній безпеці України досить великий. Його тлумачення міститься у нормативних актах і аналізується науковцями в дослідженнях проблем інформаційної безпеки України. Загрози виникають у всіх сферах життя держави. Для організації протидії інформаційній війні слід знати чинники, які сприяють виникненню ризиків, загроз і небезпек в ідеологічно-інформаційній сфері, їх суть; уміти оцінити та визначити ймовірність і рівень негативного впливу на суспільство й державу.

Список використаної літератури

1. Бодрук О. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: монографія. Київ: НІПМБ, 2001. 300 с.

2. Бойченко О. В. Політика інформаційної безпеки в системі інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ // Форум права. 2009. № 1. С. 50-55.

3. Василюк В. Я., Климчик С. О. Інформаційна безпека держави. Київ: КНТ; ВД «Скіф», 2008. 136 с.

4. Гуцу С. Ф. Правові основи інформаційної діяльності. URL: http://studrada.com.ua

5. Доктрина інформаційної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 8 липня 2009 року № 514/2009. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514/2009

6. Євдоченко Л. О. Удосконалення системи державного забезпечення інформаційної безпеки України в умовах глобалізації: автореф. дис. … канд. наук з держ. упр. 25.00.01. Львів, 2011. 24 с.

7. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV, в редакції від 01.01.2015 р. // ВВР України. 2003. № 39. Ст. 351.

8. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» // ВВР України. 2007. № 12. Ст. 107.

9. Захист інформації. Технічний захист інформації. Терміни та визначення: ДСТУ 3396.2-97 [Чинний від 01.01.1998]. Офіційний сайт Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: http://www.dstszi.gov.ua/dstszi/control/uk/publish article;jsessionid=5D34EDB7C9 C9 D4491C0171ACCAD297E1?art_id=38934&cat_id=38836

10. Кузьменко Б. В., Чайковська О. А. Захист інформації. Київ: Вид-й відділ КНУКіМ, 2009. Ч. 2. 69 с.

11. Литвиненко О. В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: монографія. Київ: ВКФ «Сатсанга», 2000. 222 с.

12. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. Київ: КНТ, 2006. 280 с.

13. Логінов А. В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади: дис. … канд. юрид. наук; спец. 12.00.07. Київ, 2005. 232 с.

14. Лужецький В. А., Войнович О. П., Дудатьєв А. В. Інформаційна безпека. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. 240 с.

15. Макарова М. В. Електронна комерція. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 272 с.

16. Марущак А. І. Пріоритети розвитку інформаційного права України // Інформація і право. 2011. № 1. С. 20-24.

17. Олійник О. В. Організаційно-правові засади захисту інформаційних ресурсів України: автореф. дис. … канд. юрид. наук; 12.00.07. Київ, 2006. 20 с.

18. Пилипчук В. Г. Системні проблеми розвитку правової науки в інформаційній сфері // Вісник Академії правових наук України. 2011. № 3. С. 16 – 27.

19. Погребняк А. В. Технології комп'ютерної безпеки: монографія. Рівне: МЕГУ, 2011. 117 с.

20. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії розвитку інформаційного простору України на період до 2020 року». Проект. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=113102&cat_id=61025

Бурдяк О.
кандидат економічних наук.,
доцент кафедри маркетингу
Чернівецького торговельно-економічного
інституту КНТЕУ

ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Стратегія гібридної війни, побудована на поєднанні широкого спектру найрізноманітніших форм і способів боротьби, вміщує в собі велику кількість сенсів. Насиченість стратегії різними формами і способами збройної боротьби спонукала появу різних визначень сучасної війни: асиметрична, непряма, тривимірна, нелінійна, мережева, неконвенціональна мережево-центрична, преемптивна, психологічна, проксі-війна, хаос-війна,

безконтактна, інформаційна і, зрештою, гібридна. Кожне з визначень відображає одну переважну рису військового протиборства, але жодне з них окремо не характеризує війну в цілому.

Спроба об'єднати різнорідні визначення викликала появу поняття «гібридна війна», яке досить часто використовують різні автори, вкладаючи у нього різне розуміння. Ця «строкатість» визначень з одного боку надає поняттю «гібридна війна» високу ступінь нестійкості і не дозволяє включити його в існуючу класифікацію воєн і конфліктів, а з іншого боку – робить його теоретично привабливим саме в силу того, що може вмістити в собі велику кількість смислів. При цьому, у понятті гібридної війни відсутнє щось принципово нове. Гібридність – властивість будь-якої війни, яка саме через застосування воюючими сторонами всіх наявних в їх розпорядженні сил, спроб, засобів і способів ведення бойових дій, обов'язково є гібридною.

Сутність феномена «війна» в тлумачному словнику В. І. Даля (1-е видання відбулося в 1863-1866 рр.) визначено наступним чином: «війна – розбрат і ратний бій між державами, міжнародна лайка» [2]. Натомість, С. І. Ожегов у своєму тлумачному словнику (1-е видання – 1949 р.) вже тлумачить це поняття дещо інакше, більш розширено: «війна – збройна боротьба між державами чи народами, між класами всередині держави» [14]. У політологічному словнику-довіднику, виданому в 2008 р. вказано, що «війна – збройне зіткнення в ході вирішення конфліктів, форма розв'язання політичного конфлікту шляхом застосування насильства» [9]. Словник української мови (Академічний тлумачний словник) зазначає, що «війна – організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо». [13]. Тож у XXI ст., на відміну від XIX-XX ст., війною називають збройне вирішення політичних конфліктів будь-якої природи, організовану збройну боротьбу між державами, а значна кількість прикметників, що уточнюють один іменник – «війна», вказує на високий ступінь конфліктності сучасних суспільств на глобальному, міждержавному та регіональному рівнях.

Проаналізувавши причини зростання рівня соціальної та міждержавної конфліктності, можна зробити наступні висновки. По-перше, після краху світової системи соціалізму виникла проблема переділу постсоціалістичного і пострадянського простору між державами-переможницями в холодній війні (1945-1991 рр.), що спричинило високий рівень конфліктності серед «великих регіонів» (Східна Європа, Центрально-Азійський регіон, Великий Близький Схід, Південно-Східна Азія, Північна і Центральна Африка). По-друге, як пишуть науковці (Дж. Перкінс, А. Г. Дугін, А. Л. Бовдунов, П. А. Каніщев, Дж. Фрідман), США, щоб зберегти своє монопольне глобальне лідерство, докладають зусиль для придушення розвитку регіональних наддержав, в т.ч. і шляхом заохочення сепаратизму та тероризму на їх території, залучення даних держав у «конфлікти малої інтенсивності», організації «кольорових революцій» і «гуманітарних інтервенцій» [8, 12, 15]. По-третє, «соціальна держава», яка сформувалася в деяких країнах Заходу в період боротьби двох систем, у т.ч. їх змагання в сфері соціального захисту, поступово втрачає свої позиції (про це пишуть В. Мартьянов та О. О. Попова [7, 10]), що викликає невдоволення певних верств населення (мігранти, маргінали, «нові бідні») і спроби організувати масові заворушення з вимогою повернення до повномасштабних форм соціального захисту.

В останнє десятиліття до цих причин додалася ще одна, яку можна вважати певним базовим чинником появи феномена гібридних воєн: перехід сучасної РФ у статус великої держави (на думку її лідерів) і застосування, в зв'язку з цим, спроб повернення в свої колишні лімітрофи (контрольовані в минулому простори), які в даний час вже мають інших «господарів» [6].

Зважаючи на висновки тривалої дискусії навколо дефініції «гібридної війни», Лондонський Міжнародний інститут стратегічних досліджень у 2015 р. запропонував визначення терміну «гібридна війна», яке містить певні інтегративні якості: «використання військових і невійськових інструментів в інтегрованій кампанії, спрямованій на досягнення раптовості, захоплення ініціативи й отримання психологічних переваг, які використовуються в

дипломатичних діях; масштабні і стрімкі інформаційні, електронні та кібероперації; прикриття і приховування військових і розвідувальних дій; в поєднанні з економічним тиском».

На нашу думку, зміни, що відбуваються у сучасній системі міжнародних відносин, вплинули на всі сфери життєдіяльності сучасних суспільств, зокрема і таку сферу як війна. Зі сфери традиційного збройного насильства, війна перейшла у новий, більш складний і багатовимірний простір. Спочатку такий перехід позначався терміном «холодна війна», нині – «гібридна війна». Враховуючи визначення наведені лондонськими колегами й іншими науковцями, вважаємо, що гібридна війна – це сукупність дій, спрямованих на руйнацію всіх основних геополітичних просторів суспільства-суперника, тобто на його абсолютне знищення. При цьому агресія в основних сферах геополітичних просторів (економічному, політичному, географічному, інформаційно-ідеологічному й інформаційно-кібернетичному) здійснюється одночасно. У кожній сфері геополітичного простору способи ведення гібридної війни змінюються в залежності від даного природою типу простору. Водночас до основних способів ведення гібридної війни в економічному просторі слід віднести:

– санкції проти окремих галузей економіки держави-об’єкта агресії, в тому числі – закриття для неї міжнародних ринків (чи окремих їх сегментів) і блокування доступу до певних технологій;

– санкції проти всіх галузей економіки держави-об’єкта агресії в сукупності (економічна блокада);

– санкції проти ключових персоналій, що визначають зміст і хід економічних процесів в державі-об’єкті агресії.

У даний час найбільш яскравим прикладом є перебування під економічними санкціями РФ. Їх ввели США, ЄС, Австралія, Канада, Японія та деякі інші країни після агресивних дій Росії проти України та анексії Криму в 2014 р. Під санкції попали практично всі системоутворюючі банки РФ, нафтовидобувні компанії, ключові підприємства оборонно-промислового

комплексу. Найперше санкції охопили ключовий сектор російської економіки – нафтовий. Заблоковано доступ до технологій для освоєння арктичних, сланцевих і важко видобувних родовищ нафти. Санкції, спрямовані на російський банківський сектор, зачіпають досить значну його частина – понад 50% сумарних активів. Водночас відбулося різке звуження географічної і продуктової диверсифікації агропродовольчого імпорту РФ, ослаблення сировинної і виробничої бази харчових галузей [11]. У 2015 р. втрати від санкцій склали 3,7% ВВП Росії [16].

За чотири роки (2014-2018 рр.) санкцій США і ЄС показники розвитку російської економіки знизилися на 6% в порівнянні з показниками, які могли бути без обмежувальних заходів. Про це свідчать результати дослідження Bloomberg Economics. «За останні чотири роки санкції знизили російську економіку на 6%», – вказано в повідомленні. Крім санкцій, які є основним чинником спаду, ці цифри пояснюють також падінням цін на нафту. Дослідження показало, що нині ВВП Росії виявився на 10% меншим ніж прогнозували в кінці 2013 р., до запровадження санкцій проти РФ. Також уповільненню зростання могли сприяти такі фактори, як політика таргетування інфляції і розпродаж активів на ринках, що розвиваються [17].

Санкції проти Росії впали на «родючий ґрунт»: країна перебувала в надмірній залежності від імпорту не лише зазначених продуктів промислового виробництва, але і ліків, виробів електроніки, продовольства, товарів широкого вжитку. Так, у важкому машинобудуванні частка імпорту в 2014 р. склала 60-80%, у верстатобудуванні – понад 90%, в радіоелектроніці – 80-90%, у медичній промисловості та фармацевтиці – 70-80%, у легкій промисловості – 70-90%. За період 2000-2014 рр. обсяг продукції, що ввозиться, збільшився в 8,4 рази [16]. Попри це, діють ще і персональні санкції проти провідних політиків, банкірів, промисловців Росії.

Водночас гібридна війна – це поєднання «м'якої сили», що застосовується у всіх життєво важливих сферах держави-об'єкта агресії, з

жорстким військовим тиском і обмеженими військовими діями, операціями спецслужб і потужним інформаційним придушенням волі до опору.

Типовий приклад гібридної війни – агресія РФ проти України. Офіційно, Росія цю війну ніби не веде («нас там нет», – як заявляє президент В. В. Путін і міністри уряду РФ), однак фінанси, зброя та навіть кадри у цій війні використовуються російські. Телебачення веде активну мілітаристську пропаганду для прикриття/ виправдання агресії, а військова техніка і форма солдат маскуються під сили «ополченців Донбасу», які насправді є регулярними частинами армії РФ з вкрапленнями місцевого населення.

Щоб систематизувати і усвідомити весь обсяг інформації про військову агресію Росії проти України знадобиться багато часу. Кожен з нас повинен як своєрідний український посол ділитися досвідом з іншими країнами, які опинилися в зоні ризику. На жаль, наша експертиза в цьому питанні набуває для них реальної актуальності. Лінії гібридної війни проходять не лише в Україні, а по всьому світу, яку б державу ми не розглядали. Це не локальний конфлікт – це справжня спроба переформатувати світовий порядок.

Після здобуття Україною незалежності, наша держава загальмувала і не провела своєчасно необхідних реформ, що призвело до вразливості на початку війни з російським агресором, вартувало тисяч людських життів, спровокувало величезні втрати в економічній та фінансовій сферах. 7% національної території були окуповані – Кримський півострів і частина Донбасу. Число жертв перевищує 10 000 чол. 1,5 млн людей були змушені покинути свої домівки. Понад 3 млн українців досі живуть на окупованих територіях. 25% українського промислового потенціалу було втрачено (включаючи 80% родовищ природного газу і 10% портової інфраструктури).

Війна спричинила руйнівний вплив на економіку. Україна втратила 15% національного ВВП. Щорічна інфляція в 2014 р. склала 25%, а в 2015 р. цей показник зріс до 43,3%. У листопаді 2018 р. в Україні Індекс інфляції склав 101,4 % [5]. Прямі іноземні інвестиції впали до рівня історичного

мінімуму. Дефіцит бюджету зріс до 14%. На початку 2015 р. золотовалютні резерви зменшилися майже втричі – до $ 5,6 млрд.

Відомо, що РФ тривалий час веде проти України гібридну війну на плановій основі. В останні роки процес значно активізувався. Про це свідчать події кінця зими – початку весни 2014 р., коли на Кримському півострові масово з'явилися «зелені чоловічки» та розпочалася анексія української території – АР Крим. Далі настав момент розгортання воєнних дій на сході України, захоплення територій Донецької та Луганської областей, прямі воєнні дії на цих окупованих українських територіях, зі знищенням військових і мирних громадян, військової техніки тощо у наступні роки.

Для досягнення такого «результату» агресор використовував десятки економічних гібридних тактик, серед яких слід виділити і торговельну війну. У 2014 р. РФ, як багаторічний головний торговельний партнер України, заблокувала двосторонню торгівлю. Знаючи, що давні торговельні партнери України – нові держави – колишні республіки СРСР, включаючи Центральну Азію, Москва заблокувала транзитні шляхи, порушуючи двосторонні та багатосторонні угоди в межах Співдружності незалежних держав і СОТ.

Використовуючи економічну слабкість України і відсутність стійкої системи державного управління, масштабну багаторівневу корумпованість органів державної влади, найвищий у світі розрив доходів населення, роз'єднаність і апатію офіцерського корпусу, схильність значного числа офіцерів і чиновників високого рангу до служіння кому завгодно заради грошей, комфорту і задоволень, Росія, шляхом шантажу, підкупу, загроз здійснила наступальну операцію гібридного типу. Відбулося захоплення значної частини території України, шахт, заводів та інших промислових об'єктів у східному регіоні держави і в Криму, демонтаж та вивезення обладнання на територію Росії. Іншими словами, дії агресора привели до експропріації всієї державної і приватної власності України на окупованих територіях. Фактичною експропріацією слід вважати також свідоме знищення чи вивезення в Росію майна з підприємств Донбасу, зокрема

донецького «Топазу», луганського «Луганськтепловоз», українського вугілля та наступний контрабандний продаж його через Ростов іншим державам.

Через будівництво «кримського моста» Росія встановила фактичну монополію на транзит через Керченську протоку і обмежила доступ в порти Азовського моря. Економічна активність українців в акваторії цього моря – від рибальства до геологічної розвідки – стримується незаконним впливом з боку збройного окупанта. До економічних вимірів гібридної війни РФ слід віднести і акт агресії, що стався 25 листопада 2018 р., коли російські окупанти протаранили буксир і обстріляли малі бронекатери південніше Керченської протоки. Захоплені українські кораблі під вартою російських військових відбуксирували до Керчі, а екіпажі взяли в полон [1]. Це прояви неоголошеної гібридної війни.

Впродовж декількох років поспіль Росія свідомо здійснювала скорочення поставок природного газу в зимовий період, створюючи, в такий спосіб, ризик для мільйонів українців залишитися без тепла в сильні морози і підриваючи стабільність дій української газотранспортної системи в цілому. У 2014 р. Росія також намагалася блокувати підписання і впровадження Договору про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі з Євросоюзом, щоб не дозволити Україні диверсифікувати торгівлю.

Гібридна війна, диверсії, економічна блокада спричинили велику кількість біженців з окупованих територій і вимушено переселених громадян. Крім того, діючи на всіх напрямах геополітичних просторів, під егідою президента і уряду Росії всіма можливими засобами здійснюються маніпуляції свідомістю населення з метою ліквідації української державності і приведення решти областей України під повний контроль Російської Федерації. РФ намагається завдати головний удар по системі державного управління, виробничому сектору економіки та фінансовій системі держави.

Водночас слід зазначити, що економічна тактика – лише частина загальної стратегії політичної дестабілізації, в якій теж варто виділити кілька окремих напрямів. Найперше, це створення через російські ЗМІ загальної

атмосфери недовіри та ентропії. В останні роки з ефірів російських ЗМІ можна «дізнатися» про наступне: що Україна – це держава, що не відбулася, яка неспроможна до ефективного управління; що українська політична нація – радикальна і нетерпима; що Україна – держава не суверенна і не незалежна тощо. На всіх рівнях комунікацій від агресора лунають заклики змінити територіальний устрій і переписати Конституцію України. Росія витрачає значні кошти на кампанію по дискредитації України в світових ЗМІ, яка відлякує іноземних інвесторів від нашої держави.

Другий важливий напрям – це маніпулювання політичним процесом. За допомогою фейкових матеріалів у медіа, Росія створює недовіру до виборчої системи України. У Москві створено і постійно висвітлюється російською пропагандистською машиною український «уряд у вигнанні»; активно використовуються інститути «м'якої сили» – освітні, культурні, релігійні інститути для створення штучних конфліктів у суспільстві України.

Серед якісно нових гібридних загроз, з якими зіткнулася Україна в останні роки, одну з найбільших небезпек несуть кіберзагрози. У 2017 р. відбулася найбільша хакерська атака на об'єкти промисловості та державні інститути (вірус Petya.A). Через російські «фабрики тролів» постійно ведеться дискредитація окремих акторів національної політики і політичного процесу в цілому. І це також є одним з серйозних економічних вимірів гібридної війни, адже взаємозв'язок між економікою і політикою – відомий.

Важливим також є глобальний вимір російської агресії. Анексія Криму стала заявкою Росії на зміну статус-кво в світовому ліберальному порядку. Під сумнів була поставлена робота міжнародної правової системи, яка не змогла адекватно і швидко відреагувати на дії РФ в Україні. Це, в свою чергу, дало новий поштовх і «зелене світло» всім антисистемним силам по всьому світу. Тож РФ продовжує використовувати слабкі сторони в глобальному просторі і свідомо паралізує його сильні частини. Будь-яку лінію напруги в глобальній політиці РФ перетворює в тріщину, яку згодом починає доводити

до розлому і до лінії фронту. Крім щоденних звітів по українському фронту, можна бачити цю тенденцію в Сирії та інших країнах.

Через таку діяльність Росії, цинізм і політична корупція стали основною темою її глобальної політики. РФ системно займається дезінтеграцією європейської спільноти, фінансує політичні еліти від радикальних рухів до колишніх керівників європейських держав. Зрозуміло, що все це гальмує глобальний розвиток і повертає світ до архаїчного світового порядку. Тому не може бути ніяких виправдань для відсутності реакції на нову загрозу. Війна Росії проти України реальна, вона вбиває, руйнує, знищує єдність і мир. Вона робить майбутнє непередбачуваним.

Вважаємо, що Україна вже пережила активну стадію гібридної війни і вистояла. Завдяки проведеним реформам ми очікуємо зростання ВВП в 2018 р. на рівні 3%. Рівень інфляції в 2018 р. знизився до 9%. Фактичний дефіцит бюджету в 2017 р. зменшився до 1,67%. Золотовалютні резерви зросли майже до $ 18 млрд [4]. Банківська система пройшла очищення і стабілізувалася. А минулої осені держава вперше за тривалий час повернулася на міжнародні ринки капіталу, залучила $ 3 млрд та провела активну операцію з державним боргом, щоб забезпечити фінансову стабільність України [3]. Тож, незважаючи на важкий економічний стан та військові дії проти ворога на сході держави, спрямовані на захист власної території, українському уряду вдалося за минулих чотири роки покращити основні економічні показники.

Таких результатів вдалося досягти завдяки розумінню, що для перемоги над ворогом недостатньо лише сильної армії і сучасної зброї. Для перемоги над ворогом потрібні структурні зміни в нашій державі та в її економіці, яких не досягти без системних реформ. Здорові суспільні сили також розуміють, що це не лише наша війна і не ми її починали. Так сталося, що геополітичний, даний природою тип простору України, постійно викликає заздрість і зазіхання сусідів, тож нам доводиться, як зараз, жити на лінії фронту. Попри це, Росія втягує в гібридну війну цілий світ. Це не локальний конфлікт – це справжня спроба переформатувати світовий

порядок. І чим швидше світові еліти це зрозуміють, тим раніше завершиться нав'язане світу сповзання в архаїку. Ціна зволікання – людські життя.

Отже, гібридна війна це не новий, але актуальний вид війни, яка ведеться не лише і не стільки гарматами та танками, скільки силами політичної пропаганди, терору, дезінформації й економічного тиску на противника. Гібридна війна включає також підривну діяльність спецслужб на території противника і різні техніки спотворення інформації. Саме слово «гібридний» у даному контексті – це використання відразу кількох важелів тиску на противника, де бойові дії – хоч і важлива, але лише їх частина.

Зміст проведення підривних операцій в економічній сфері полягає в ослабленні економіки і підпорядкуванні національних інтересів держави-об'єкта інтересам глобальних фінансово-економічних конкурентів. Важливими детермінантами, що визначають стратегію конфлікту в економічній сфері, є чинники вразливості фінансового і виробничого секторів, а також сфери споживання об'єкта гібридної агресії до інтегрованого впливу противника з метою провокування дисбалансу і деградації кожної зі сфер. Історичним прикладом ефективності економічних вимірів гібридної війни є ситуація «системної кризи», що склалася в 90-х рр. XX ст. в Україні. Наслідки дій Росії в економічній сфері привели Україну до розрухи, аналогічної тій, яку раніше породжували лише «класичні» війни.

Протидія гібридній війні як інтегрованій кампанії вимагає від України організації інтегрованої відповіді. В економічній сфері в умовах глобалізації, інформаційно-технологічної революції таке завдання повинне покладатися на відродження на новому якісному рівні державних економічних інститутів, що забезпечують координацію зв'язків виробників у часі і просторі, їх ув'язку з стратегією розвитку країни. Заходи такого змісту і масштабу, спрямовані на інтеграцію можливостей управління економікою, забезпечать вихід України на траєкторію сталого розвитку, створять додатковий запас міцності та стабільності і для інших національних інститутів.

Список використаної літератури

1. Агрессия РФ: в Керченском проливе стоят на якорях более 140 судов. URL: https://news.liga.net/politics/news/agressiya-rf-v-kerchenskom-prolive-stoyat-na-yakoryah-bolee-140-sudov

2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. Война. URL: http://slovardalja.net/word.php?wordid=3577

3. Данилюк А. Гибридная война России. Что пережила Украина. URL: https://nv.ua/opinion/hibridnaja-vojna-rossii-chto-perezhila-ukraina-2468342.html

4. Золотовалютні резерви України. Мінфін. URL: https://index.minfin. com. ua/ua/finance/assets/2018

5. Індекс інфляції. Мінфін. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/ economy/ index/inflation/

6. Комлева Н. А. Контракция российского геополитического пространства: основные технологии преодоления // ИНИОН РАН – Россия: ключевые проблемы и решения. URL: http://www.rkpr.inion.ru/ inion/items.html?page=2&category=103&kind=100002298

7. Мартьянов В. Кризис социального государства и городской креативный класс. URL: http://svom.info/entry/631-krizis-socialnogo-gosudarstva- i-gorodskojkreativn/

8. Перкинс Дж. Тайная история американской империи. Экономические убийцы и правда о глобальной коррупции. М.: Альпина Бизнес Букс, *2008*. 445 с.

9. Погорелый Д. Е., Филиппов К. В., Фесенко В. Ю. Политологический словарь-справочник. Война. URL: http://www.studfiles.ru/preview/2427088/ page:6/

10. Попова Е. А. Кризис социального государства: причины и пути выхода. URL: http://human.snauka.ru/2012/01/492

11. Последствия введенных санкций для экономического развития России // Ассоциация «Центр исследований экономического и

социокультурного развития стран СНГ, Центральной и Восточной Европы». URL: http://www.rescue.org.ru/publ_1_posledstviya-vvedennyxsankcii-dlya-ekonomicheskogo-razvitiya-rossii.html

12. Сетевые войны: угроза нового поколения. М.: Издательство «Евразийское движение», 2009. Т. 1.

13. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: http://sum.in.ua/s/vijna

14. Толковый словарь Ожегова онлайн. Война. URL: http://slovarozhegova.ru/word. php?wordid=3653

15. Фридман Дж. Следующие сто лет: Прогноз событий XXI века / пер. с англ. А. Калинина, В. Нарицы, М. Мацковской. М.: Эксмо, 2010. 339 с.

16. Хейфец Б. А. Трансрегиональное переформатирование глобального экономического пространства. Вызовы для России / Институт экономики РАН. URL: http://inecon.org/docs/ Kheifets_paper-2016.pdf

17. Bloomberg оцінив збитки російської економіки від санкцій. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2581325-bloomberg-ociniv-zbitki-rosijskoi-ekonomiki-vid-sankcij.html.

Бутирський Андрій

доктор юридичних наук,
суддя Господарського суду
Чернівецької області

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» стало важливим кроком у розвитку демократії та забезпеченні прав громадян в Україні, а також сприяє реалізації положень ч. 1 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Так, згадана норма права передбачає, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію

та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів [1]. Метою Закону України «Про доступ до публічної інформації» є забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації. Однак практична реалізація положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» виявила низку проблем, що і зумовило вибір теми даного дослідження.

Перш за все слід зазначити, що законодавець визначив, що лише публічна інформація повинна бути загальнодоступною, що є загальним правилом. За змістом Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом [2]. Із наведеного визначення можна виділити наступні ознаки публічної інформації:

1) інформація повинна бути відображена та задокументована;

2) інформація має міститись на будь-яких носіях;

3) інформація повинна бути отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків.

Таким чином, публічна інформація повинна бути у володінні суб'єктів владних повноважень, що виключає її створення за запитом суб'єкта звернення. Показовим у цьому сенсі є рішення Європейського Суду з прав людини «Бубон проти Росії», де заявник у своєму запиті просив надати йому загальну статистичну інформацію про:

1) кількість осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності за заняття проституцією;

2) кількість порушених за зазначений період кримінальних справ (за чотирма статтями пов'язаними із статевими злочинами)

3) кількість осіб, визнаних у винними в скоєнні цих злочинів

4) загальні відомості про покарання, призначені цим особам.

Цю інформацію заявник хотів отримати в розрізі конкретних параметрів: із зазначенням статі, місця постійного проживання, віку, освіти цих осіб, а також дати вчинення злочину, виду покарання тощо. Європейський Суд з прав людини зазначив, що заявник не намагався отримати доступ до документів із статистичними даними або навіть остаточних статистичних звітів, які були готові і доступні. Натомість він фактично просив місцеві органи влади «обробити та узагальнити інформацію з використанням конкретних параметрів». А отже, запитувана інформація була не тільки не «готовою і доступною», а й взагалі не існувала у формі, в якій заявник просив її надати [3].

Варто зазначити, що не вся публічна інформація підлягає оприлюдненню. Так, Закон України «Про доступ до публічної інформації» оперую таким поняттям як інформація з обмеженим доступом, до якої відносить конфіденційну інформацію, таємну інформацію та службову інформацію. Проте, не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно.

Суб’єктами відносин у сфері доступу до публічної інформації є:

1) запитувачі інформації – фізичні, юридичні особи, об’єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб’єктів владних повноважень;

2) розпорядники інформації (суб’єкти владних повноважень - органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб’єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов’язковими для виконання; юридичні особи, що фінансуються з

державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, - стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів; особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – стосовно інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків; суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, – стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них.

3) структурний підрозділ або відповідальна особа з питань доступу до публічної інформації розпорядників інформації.

При цьому не варто ототожнювати розпорядника інформації виключно з існуванням статусу юридичної особи, оскільки ключовим моментом є характер діяльності такого суб'єкта, який може і не бути юридичною особою, але фінансується з державного бюджету або ж надає освітні, оздоровчі, соціальні або інші державні послуги.

Підсумовуючи наведене, приходимо до наступних висновків. До ознак публічної інформації слід віднести: інформація повинна бути відображена та задокументована; інформація має міститись на будь-яких носіях; інформація повинна бути отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків. Не вся публічна інформація підлягає оприлюдненню, оскільки Закон України «Про доступ до публічної інформації» виділяє інформація з обмеженим доступом, до якої відносить конфіденційну інформацію, таємну інформацію та службову інформацію. Не варто ототожнювати розпорядника інформації виключно з існуванням статусу юридичної особи, оскільки ключовим моментом є характер діяльності такого суб'єкта, який може і не бути юридичною особою, але фінансується з державного бюджету або ж надає освітні, оздоровчі, соціальні або інші державні послуги.

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.11.2018).

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2011. № 32. Ст. 314.

3. Євросуд розглянув справу, що стосується доступу до інформації. *Сайт Центру демократії та верховенства права.* URL: https://cedem.org.ua/news/yevrosud-rozglyanuv-spravu-shho-stosuyetsya-dostupu-do-informatsiyi/ (дата звернення: 15.11.2018).

Бутирська Ірина

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

СУДОВИЙ І ПОЗАСУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНОРМАЦІЇ

Закон України «Про доступ до публічної інформації» [1] гарантує кожному право на доступ до публічної інформації – відображеної та задокументованої будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформації, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов’язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб’єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

Однак, на практиці доводиться констатувати, що розпорядники інформації не завжди добросовісно виконують покладені на них обов’язки щодо забезпечення прозорості та відкритості своєї діяльності і своєчасного надання відповідей на інформаційні запити громадян. Так, відповідно до ст.ст. 19, 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» запит на інформацію – це прохання особи до розпорядника інформації надати

публічну інформацію, що знаходиться у його володінні. Розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту. Якщо ж розпорядник інформації не відповідає на інформаційний запит у визначений законодавцем строк, або відповідає не у повній мірі, у особи-заявника є два основні шляхи захисту свого порушеного права – позасудовий та судовий.

Позасудовий спосіб захисту порушеного права на доступ до публічної інформації передбачає звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який відповідно до ч. 4 ст. 14 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [2] здійснює парламентський контроль за дотриманням права на доступ до публічної інформації. Саме уповноважені особи секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3] «Порушення права на інформацію та права на звернення», яка передбачає штраф для уповноважених осіб, які порушили право громадян на доступ до публічної інформації. Остаточне рішення щодо притягнення винних осіб до відповідальності на основі цих протоколів приймає місцевий загальний суд.

Судовий спосіб захисту регламентується Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [4], який у ст. 263 регламентує особливості розгляду окремих категорій справ незначної складності, у тому числі оскарження бездіяльності суб’єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію. Так, дана категорія справ розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, без виклику сторін, у строк не більше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі.

Так, особа А. звернувся до Закарпатського окружного адміністративного суду із позовом до Виноградівської міської ради про

визнання дій щодо незаконної відмови у доступі до публічної інформації протиправними та зобов'язання надати запитувану інформацію. Розглянувши подані до суду матеріали, суддя в ухвалі про відкриття провадження ухвалив розгляд даної справи провести одноособово у відповідності до ст. 263 КАС України, за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи (у письмовому провадженні) протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі [5].

Встановлення такої скороченої процедури розгляду справ про оскарження бездіяльності розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію обґрунтовано тим, що часто судове рішення є єдиним способом отримати запитувану інформацію для заявника, тому затягувати процес отримання даного судового рішення не варто.

Таким чином, обрання способу захисту права на доступ до публічної інформації залежить від мети, яку переслідує заявник: якщо основною метою є отримання інформації, то ефективним буде судовий захист, якщо ж метою є притягнення винних осіб до відповідальності – то слід звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. При цьому використання одного з цих способів не виключає можливості застосування іншого, а тому вони можуть використовуватися як одночасно, так і окремо.

Список використаної літератури

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2011. № 32. Ст. 314.

2. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1998. № 20. Ст. 99.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-30). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 20.11.2018).

4. Кодекс адміністративного судочинства України: чинне законодавство станом на 15 груд. 2017 р. (у редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 р.): офіц. текст. К.: Паливода А.В., 2017. 236 с.

5. Ухвала Закарпатського окружного адміністративного суду від 19 вересня 2018 р. у справі № 0740/989/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/76568204 (дата звернення: 20.11.2018).

Вівчар Оксана Іванівна

д.е.н, доцент кафедри

економічної безпеки та фінансових розслідувань

Тернопільського національного економічного університету,

член кореспондент Академії економічних наук України

Михайлишин Лілія Іванівна

д.е.н., доцент, завідувачем кафедри міжнародних економічних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Редьква Оксана Зіновіївна

к.е.н., викладач економічних дисциплін
Технічного коледжу Тернопільського національного
технічного університету ім. І. Пулюя

ОСНОВНІ ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВ: КІБЕРБЕЗПЕКОВИЙ ПІДХІД

В сучасних постконфліктних умовах, тотального використання засобів масової інформації та її комунікаційних складових особливої актуальності набуває попередження основних загроз кіберзлочинності. Результати наукових досліджень проблематики кіберзлочинності непокоїть не тільки державу в цілому, а й кожного окремо взятого господарюючого суб'єкта, від малого до великого.

Кіберзлочинність – використання комп'ютера як інструмента нелегальних дій, таких як шахрайство, торгівля інтелектуальною власністю, крадіжка особистих даних та інших складових, що порушує недоторканність різних сфер функціонування.

Ми також звертаємо увагу на той факт, що згідно з даними порталу Content Security, наявні у світі внутрішні та зовнішні загрози кіберзлочинної діяльності розподіляються таким чином: розголошення (зайва балакучість працівників) – 32 %; несанкціонований доступ шляхом підкупу і схиляння до співпраці з боку конкурентів і злочинних угруповань – 24 %; відсутність у компанії належного нагляду і жорстких умов забезпечення конфіденційності інформації – 14 %; традиційний обмін виробничим досвідом – 12 %; безконтрольне використання інформаційних систем – 10 %; наявність передумов виникнення серед персоналу конфліктних ситуацій, пов'язаних з відсутністю високої трудової дисципліни, психологічною несумісністю, випадковим підбором кадрів, слабкою роботою кадрів зі згуртування колективу – 8 % [3].

Також зазначаємо, що за даними дослідження Ernst & Young, рівень зафіксованого в Україні корпоративного шахрайства трохи вищий за середній у розвинених країнах (13 %), але кращий за показник країн, що розвиваються (20 %). Французька ж компанія Kroll Ontrack серед десяти основних тенденцій у сфері захисту інформаційних даних 2017 р. називає крадіжки за сприяння інсайдерів: сьогодні прогресивні організації роблять ставку на посилення безпеки за допомогою технологій, в той час як злочинці йдуть легшим шляхом – знаходять спільників серед персоналу. Окрім крадіжок інформації, можна зіштовхнутися і з чорним піаром з боку колишніх підлеглих, і з судовими позовами, що впливають на репутацію компанії, і з некомпетентністю "випадкового" працівника, і з помилками у кадрових документах [1].

Неможливо залишити поза увагою те, що особливістю даного виду злочинності є те, що підготовка та скоєння злочину, за наявності доступу до мережі Інтернет, може здійснюватись практично з будь-якого місця. А враховуючи, що комп'ютерна техніка та Інтернет-послуги стають доступнішими для все ширшого кола осіб, кіберзлочинність стає все більш популярною.

Слід зазначити, що в умовах проникнення кіберзлочинності в соціогуманітарну сферу підприємницького і державного життя, її подолання, стає основоположним чинником на шляху входження України в світовий інформаційний простір. Одразу ж зауважимо, що кіберзлочинність – неминучий наслідок глобалізації інформаційних процесів і як наслідок є основною загрозою соціогуманітарної компоненти підприємств.

Для комплексної протидії кіберзлочинності на підприємствах пропонується стратегічні заходи: побудова урядової моделі, спрямованої на забезпечення кібербезпеки; визначення відповідного механізму, що дозволяє підприємствам обговорювати і затверджувати політики, пов'язані з проблемою кібербезпеки; планування і визначення необхідних політик і регулюючих механізмів, чітке позначення ролей, прав і відповідальності для підприємств; визначення ключових інформаційних інфраструктур, у тому числі основних активів, сервісів і взаємозалежностей; підвищення готовності, зменшення часу реакції на інциденти, розробка заходів відновлення після збоїв і механізмів захисту для ключових інформаційних інфраструктур; розробка системного і інтегрованого підходу до державного управління ризиками [2].

Резюмуючи зазначимо, що кіберзлочинність як основна загроза економічній безпеці підприємств потребує невідкладних науково-практичних розробок в царині науки та посилення навчальної компоненти. Звертаємо увагу на те, що керівники підприємницьких структур повинні знати не лише про масштаби нанесення шкоди, а можливі наслідки даної злочинної

діяльності. Адже в сучасних умовах спостерігається досить широке та вичерпне розуміння його суті та способів вчинення, а також загроз та ризиків, що дає можливість розробляти та запроваджувати заходи протидії даному виду злочину.

Список використаної літератури

1. Украина – один из лидеров по количеству кибератак в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/03/8/6985180.

2. Vivchar O., Oliynychuk O., Pohaydak O. Modern trends of cybercrime in the context of economic security, social and humanitarian aspects // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2017. Вип. 9. Т. 25. С. 3—16.

3. McAfee and Security & Defence Agenda (SDA) Unveil Global Cyber Defense Report. URL: http://www.mcafee.com/us/about/news/2018/q1/20120120-01.aspx.

Глизнер С.

аспірантка ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В.Стефаника»

БЕЗПЕКОВИЙ ФАКТОР У ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Система місцевого самоврядування являється основою для становлення України як демократичної держави, а існування системи неможливе без органів місцевого самоврядування, які посідають одне з центральних місць у даній системі і виконують важливі функції. Від рішень органів місцевого самоврядування залежить ефективність вирішення питань місцевого значення, соціально-економічний та культурний розвиток у цілому.

2014 року Україна стала на шлях побудови повноцінної системи місцевого самоврядування та розпочала реалізацію однієї з вкрай важливих реформ – реформи децентралізації. П'ятий рік триває системний процес розвитку регіонів з врахуванням їхніх особливостей – історичних, культурних, безпекових, природних факторів тощо у процесі об'єднання територіальних громад.

Вперше за роки своєї незалежності Україна прагне докорінно змінити державне функціонування, спрямоване на побудову нової ефективної системи місцевого самоврядування, що в майбутньому стане основою для створення повноцінного громадянського суспільства. Децентралізація в Україні триває у вкрай важких умовах збройної агресії з боку Російської Федерації, яка в сукупності з іншими інструментами «гібридної війни» прагне знищити молоду Українську державу. Проте це не зупинило реалізації всіх запланованих етапів реформи. Так, на початок вересня 2018 року в Україні було створено 838 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), з яких 133 ОТГ чекають на призначення перших виборів [2]. Це свідчить про те, що у найближчому майбутньому Україна перейде на децентралізовану систему державного управління за принципом «знизу-вверх», і це буде гарантією оптимального розподілу як повноважень, так і відповідальності між центром та регіонами. В умовах протистояння гібридній агресії ззовні децентралізація в сфері безпеки має для країни свої особливості. Оскільки забезпечення безпеки громадян являється ключовою функцією держави, тому безпекова послуга є найпершою і найголовнішою для громадян об'єднаних громад. Особливо це стосується прифронтових територій. Тому у двох об'єднаних громадах Донецької області, а саме Іллінській та Миколаївській ОТГ, було створено Центри безпеки громадян [1]. У цих центрах розміщуються пожежний підрозділ, а також особовий склад відповідного відділу поліції. Створення Центрів безпеки громадян – це вже зовсім нова якість послуги, яку надає Державна служба України з надзвичайних ситуацій, на рівні громади. Це можливість і спроможність громади

повноцінно убезпечити життя своїх мешканців. Саме такий підхід для реалізації у громадах був запропонований ДСНС головам обласних державних адміністрацій [4].

Крім того, у 2015 році було розроблено і прийнято за основу у першому читанні Проект Закону «Про муніципальну варту». Метою даного законопроекту є удосконалення системи захисту життя, здоров'я, прав і свобод членів територіальних громад, їх власності, природного середовища, інтересів місцевих громад від протиправних посягань. Проект пропонує закріпити права місцевих рад на створення муніципальної варти, фінансування якої здійснюватиметься з відповідного місцевого бюджету чи за рахунок інших джерел, які не заборонені законодавством. Основними завданнями, покладеними на муніципальну варту є:

- охорона громадського порядку;
- профілактика правопорушень;
- патрулювання території;
- охорона комунального майна;
- сприяння силовому блоку державної влади;
- надання правової допомоги громадянам;
- силове сприяння виконанню рішень органів місцевого самоврядування [3].

Ключова роль у посиленні безпекових аспектів децентралізації відводиться оновленим органам внутрішніх справ, де теж відбулися реформування у зв'язку з проведенням реформи децентралізації. Так, окрім Національної поліції до структури МВС входять Державна прикордонна служба, Державна міграційна служба, Національна гвардія та Державна служба з надзвичайних ситуацій.

Також зауважимо, що ініціативи створення муніципальної варти на рівні новостворених органів місцевого самоврядування і процес реформування МВС мають на меті, в тому числі, досягти синергетичного

ефекту у побудові ефективної системи територіальної оборони (ТрО) відповідно до нових видів «гібридних» загроз з боку Кремля [5].

Таким чином, проекти у секторі безпеки на рівні нових органів місцевого самоврядування реалізуються із жорстким дотриманням пріоритету зміцнення національної безпеки. Кожна ініціатива децентралізації розглядається через призму безпеки і в разі її негативного впливу на питання безпеки і оборони держави в загальнонаціональному сенсі відкидається.

Список використаної літератури

1. Геннадій Зубко відкрив два Центри безпеки громадян в ОТГ на Донеччині [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.kmu.gov.ua/ua/news/gennadij-zubko-vidkriv-dva-centri-bezpeki-gromadyan-v-otg-na-donechchini.

2. Державна політика, законодавчі напрацювання, проміжні результати першого етапу децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://decentralization.gov.ua/about.

3. Проект Закону про муніципальну варту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55192.

4. У громадах створюватимуться Центри безпеки громадян [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.auc.org.ua/novyna/u-gromadah-stvoryuvatymutsya-centry-bezpeky-gromadyan.

5. Флурі Ф. Безпекові аспекти політичної децентралізації в Україні: Бачення, реалії та можливі наслідки. Дослідження Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР) [Електронний ресурс] / Ф. Флурі, В. Бадрак // Женева-Київ. – 2017. – Режим доступу до ресурсу:

https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Security%20Aspects%20of%20Political%20Decentralisation%20in%20Ukraine_UKR.pdf.

Григорова В.В.

Факультет історії, політології

і міжнародних відноси

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника»

ДИПЛОМАТІЯ І ВІЙНА ЯК ОСНОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

У даній статті досліджено такі засоби реалізації зовнішньої політики як дипломатія і війна, а також їх вплив на міжнародній арені. Проаналізовано зростання ролі військової сили в світовій політиці. Особливу увагу приділено характеристиці зростання значущості і впливу дипломатичної діяльності на сучасному етапі.

Ключові слова: дипломатія, війна, військова сила, зовнішня політика, міжнародні відносини.

Постановка проблеми. Процес дослідження окремих характерних особливостей дипломатії, а також силових методів як основних засобів реалізації зовнішньої політики та їхню еволюцію актуалізує широке коло політичних, філософських, гносеологічних і методологічних проблем. Важливий внесок у розробку даної теоретичної проблематики було здійснено на основі вивчення та аналізу загальних закономірностей зовнішньої політики та доведення обґрунтованості висунутих припущень.

Стан дослідження. Незважаючи на актуальність проблеми дослідження впливу і значення дипломатичних та воєнних засобів реалізації зовнішньої політики на міжнародній арені, сучасні українські науковці приділяють цій темі недостатньо уваги. З упевненістю можна сказати, що тема є малодослідженою, а її історіографія знаходиться на стадії формування. Тому, серед різних за характером джерел та наукової літератури, на які спирається дослідження, найважливіше місце займають праці зарубіжних науковців і більшість з них російсько- та англомовні. Саме тому, **метою** статті є поглиблене дослідження впливу і ролі дипломатичних та воєнних засобів реалізації зовнішньої політики на міжнародній арені, як в минулому, так і в наш час.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі у багатонаціональній і розгалуженій системі міжнародних відносин такі складові реалізації зовнішньої політики як дипломатія і військова сила відіграють надзвичайно важливу роль. Проте, саме дипломатія є одним з найважливіших засобів зовнішньої політики, незважаючи на те, який саме курс дипломатичної діяльності обрано.

Однак, на протязі тривалого часу основним засобом досягнення державою власних зовнішньополітичних цілей вважалась війна і військовий тиск. Проте, варто зазначити, що і досі деякі держави світу дотримуються такої політики.

Одними з найважливіших першоджерел, які зробили неоціненний внесок в дослідження даної теми варто виділити такі праці, як трактат «Про право війни і миру» Гуго Гроція, працю «Державець» Макіавеллі, трактат «Мистецтво війни» Сунь Цзи та інші основоположні праці, які саме надихнули на написання даної роботи.

Також ця тема була висвітлена в таких працях як «Міжнародні відносини» П.А. Циганкова, «Введення в геополітику» К.С.Гаджієва, книгу

«Дипломатія» Г.Кіссинджера, «Геополітика» А.І.Кудряченка, «Сучасні міжнародні відносини» А.В. Торкунова, «Теорія міжнародних відносин» М.З. Мальського і М.М. Мацях та в інших.

Зокрема, у підручнику «Введення в геополітику» К.С. Гаджієв пояснює сутність війни, пише, що війна і мир самі по собі не є ні благо, ні зло. Оцінка залежить від конкретних обставин. Бо якщо процвітаюча держава може і повинна прагнути до миру, то при невдалому збігу обставин їй слід воювати. Він доводить, що прихильність силі, силова політика аж ніяк не втратили і не можуть втратити свого значення у визначенні вигляду сучасного світового співтовариства. Вся історія людства свідчить про те, що війна - це невід'ємна вроджена складова людської природи, точно так само, як тяга до гри, співу, зняттю стресу і так далі. Звичайно, війни породжуються цілком зрозумілими матеріальними, економічними, соціальними, династичними, релігійними та іншими факторами. Однак історія надає безліч прикладів, які демонструють, що усунення цих та подібних факторів не завжди призводить до зникнення війн з життя країн і народів [2].

Аналіз публікацій, присвячених військовій теорії та практиці свідчить, що традиційне розуміння війни постійно змінюється та вимагає корекції. Власне, є два крайні погляди на проблему. Згідно одного, традиційне бачення війни (way of war) застаріло і не може сприяти вирішенню проблем безпеки, які ставить перед нами XXI ст. Інша точка зору твердить, що трансформується характер та сутність війни, але незмінною залишається її природа. Не викликає сумнівів лише той факт, що традиційна війна як військове зіткнення двох держав чи блоків з визначеними політичними цілями вже відійшла у минуле, але одночасно також можна сказати, що війна, як певна сила для досягнення певної цілі на міжнародній арені, має місце, і тут не обов’язково казати про війну у традиційному значенні, як ми звикли. У 21-сторіччі ми стикаємося з такими проявами та формами війни як економічна, або ж гібридна форма прояву сили, що набула значного поширення у наш час.

Війна сама по собі нікуди не зникла, вона набула нових форм і проявів. Сьогоднішнім завданням є за допомогою праць Сунь-цзи, Макіавеллі чи Карла фон Клаузевіца та багатьох інших дослідників навчитись регулювати конфлікти які постають в період сучасної інформаційної доби.

Від зорі існування людства, на Землі виникали певні конфлікти, розв'язання яких супроводжувалося застосуванням сили. Тяжко сказати хто вперше пішов воювати проти супротивника, але те, що війни існують з давніх-давен, це факт. Вчені зробили цікавий підрахунок, суть якого полягала в тому, щоб об'єктивно підрахувати кількість днів впродовж існування людства, щоб десь на Землі не точилися військові дії [14]. Результат був доволі сумний, адже цей час складав зовсім небагато, близько декількох років. Тільки вдуматися, декілька років, проти тисяч років історії людства!

Як вже згадувалося раніше, приводами для воєн ставали щонайрізноманітніші причини, але саме явище війни є безглуздим та руйнівним. Це визнають абсолютно всі без винятку країни, якщо так, тоді здавалося б, чому люди між собою воюють? Це дуже складне питання, відповідь на яке одночасно можна розписати на сотнях сторінок і при цьому опускати очі, коли задають це питання. В першому випадку, на мою думку, це скоріше за все будуть керівники ворогуючих сторін, в іншому звичайні люди та солдати, які цю війну ведуть.

В статті «Воєнна сила як засіб реалізації державних інтересів» описується, що на думку деяких сучасних філософів, війна виконує роль своєрідного «екзамену націй», коли історично застарілі соціальні форми, держави, уряди вивільняють місце свіжим силам і новим формам організації суспільства. Відомий американський геополітик Н. Спікмен у роботі «Американська стратегія у світовій політиці» стверджував: «Усі форми насильства, руйнівні війни включно, припустимі у міжнародному

співтоваристві. Сила визначає здатність виживати, здатність нав’язувати свою волю іншим, здатність диктувати тим, хто не має сили і можливості зупиняти вчинки тих, у кого менше сили» [1].

Також природним є те, що починаючи з найдавніших часів, постійно робилися спроби виправдання війни а також здійснювались розробки правил і норм поведінки між державами в питаннях війни і миру. Більшість людей в давнину виходили з того, що війна і мир самі по собі не є ні благо, ні зло. Даючи власне обгрунтування численним війнам, вже Демосфен поділяв їх на справедливі і несправедливі. Перші, на його думку, ведуться заради захисту вітчизни від розорення і знищення ворогом, в ім'я справедливості. А несправдливими були ті війни, що велися за користі, вигоди в порушення принципів справедливості.

У навчальному посібнику з основ теорії міжнародних відносин автором якого є Мунтян М.А. описує цікаву думку: «У кожному з випадків встановлення справедливості війни поставало питання: коли саме і за яких умов можна використовувати війну як засіб вирішення виникаючих перед державою проблем? Йшлося насамперед про право оголошувати і вести війну, вдаватися до неї в якості засобу вирішення проблем, що виникають у відносинах між державами. Звідси jus ad bellum - право оголошувати війну, або право на війну. Не менш важливе значення мала відповідь на питання: що дозволено і що не дозволено робити під час війни? Звідси jus in bello - закон війни (або правила ведення війни)» [11]. Хоча саме по собі питання, що можна робити на війні, а що ні, як на мене доволі спірне, адже тут йде питання не на життя, а на смерть, і тут вступають базові людські інстинкти, такі як: на війні як на війні, якщо не ти, тоді тебе, що робить людину найжорстокішою істотою на Землі, хоча людина по своїй суті не повинна вбивати собі подібних, вирішуючи свої певні інтереси.

Тофлер Е. у своїй праці «Війна та антивійна» пише: «Протягом століть війна була свого роду спортивним змаганням великих держав. За підрахунками К. Райта (1942), з 2600 найважливіших битв, що мали місце за 500 років, Франція брала участь в 47%, Австро-Угорщина - в 34%, Англія і Росія - в 22%. Підрахунки Смолл - Сінгера за період 1816-1965 рр. також показують переважну залученість великих держав у воєнні дії. У зазначений період великі держави брали участь в 80% воєн.» [16].

Отже, до середини XX ст. застосування воєнної сили розглядалось як законний засіб розв'язання суперечок між державами. Анексії і контрибуції вважалися прийнятними способами розширення територій і державного збагачення. Тільки під впливом згубних та катастрофічних наслідків Другої світової війни та у зв'язку з появою ядерної зброї - величезної руйнівної сили, в середовищі політиків провідних країн світу утвердилася думка про неприпустимість використання війни як засобу розв'язання міждержавних суперечностей.

Мері Калдор, британський політичний теоретик в своїй праці «Нові і старі війни: організоване насильство в глобальну епоху» пише: «Як любив підкреслювати Клаузевіц, війна - це соціальна діяльність. Вона включає в себе мобілізацію і організацію чоловіків (і практично ніколи - жінок) з метою заподіяння фізичного насильства, передбачає певні типи регулювання соціальних відносин і має свою власну особливу логіку. Клаузевіц, який займався тлумаченням війн сучасної епохи, наполягав на тому, що війну не можна зводити ні до мистецтва, ні до науки. Часом він уподібнював війну до економічної конкуренції та часто користувався економічними аналогіями, щоб проілюструвати суть своєї думки.» [5].

В контексті глобалізації книга Калдора показала: те, що ми вважали війною, стає анахронізмом. З'являється новий тип організованого насильства, або «нові війни», які можна описати як суміш війни, організованої

злочинності і масових порушень прав людини. Війни ведуться заради приватних політичних цілей з використанням тактики терору і дестабілізації. Ця праця може стати настільною книгою сучасних дослідників міжнародних відносин і політологів.

«Як би там не було, мені здається, що ідея «нової війни» відображає нову дійсність - дійсність, яка стала виникати перед закінченням холодної війни. Для опису різноманітних змін, що характеризують сучасний період і які вплинули на характер війни, добре підходить узагальнююче поняття глобалізації …» [5] - пише Калдор.

Початок XXI століття поставив перед світовою спільнотою нові питання: яке майбутнє у людської цивілізації? Як долати сучасні загрози? Як забезпечити подальший прогрес?

Відповіді на ці та інші подібні питання залежать від розвитку системи міжнародних відносин, в якій значну роль відіграє саме дипломатія і її методи. На основі яких принципів буде базуватися дипломатія майбутнього, оскільки саме вона, на мою думку, є основним засобом зовнішньополітичної діяльності. Все це наводить на думку про об'єктивну необхідність ретельного аналізу і теоретичного осмислення сутності та змісту міжнародних відносин, міждержавної політики та її основного засобу - дипломатії.

Дипломатія сучасності прагне поступово позбутися «силових методів», але дотепер, як це не сумно констатувати, мистецтво дипломатії більш успішне там, де воно спирається на силу.

Можемо прослідкувати певну негативну тенденцію, щодо еволюції воєн. Мова йде перш за все про масштаби, людські, матеріальні та економічні втрати. Здавалося людство стає розумнішим, цивілізованішим, відкриває нові, таємні раніше сторінки у всіх сферах людського життя, літає у космос,

освоює його, відкриває нові планети та цілі галактики, але разом з тим не може досягти повного миру у себе вдома, на Землі.

Сучасні види озброєння просто вражають за своєю силою та потенціалом знищення, навіть на прикладі Першої та Другої світових воєн, різниця кінцем однієї та початком іншої складає неповних двадцять два роки, можемо побачити як змінилося озброєння за цей час, скільки нових розробок випробувано в дії.

Хоча, зараз можна спостерігати деяку позитивну тенденцію того, що частота війн міжнародного масштабу зменшується.

Це, звичайно, вселяє оптимізм і створює довіру до міжнародних співтовариств і процесу дипломатії загалом, яка все таки справляється із своїм основним завданням - досягнення виходу із проблемних питань саме завдяки переговорам, а не силі.

Також варто додати, що свою частку вніс і науково-технічний прогрес. З одного боку - це нові надпотужні засоби знищення противника та його об’єктів інфраструктури, в тому числі атомна зброя. З іншого боку, саме атомна зброя, на моє переконання є джерелом стримування від Третьої світової війни. Ядерна енергія наскільки потужна, що за лічені хвилини просто може стерти цілі держави з лиця Землі. За підрахунками вчених атомної зброї вже виробили таку велику кількість, що вивільненої під час реакції буде достатньо, щоб знищити нашу планету цілком.

Бачимо певне взаєморегулювання, держави, знають, що за умов прямого оголошення війни та активних бойових дій, інші держави, об’єднавшись можуть завдати нищівного удару у відповідь. Це подібно до ринкової економіки, у якій є такий ефект, або ж властивість як саморегуляція, щось подібне можемо спостерігати і в застосуванні військової сили. То можемо

сказати, що жодних військових дій зараз немає і війни повністю зникли з лиця Землі? На превеликий жаль ні.

Зараз ми переживаємо період розпливчасті відмінностей між війною і миром, у зв'язку з тим що після Другої світової війни почались випадки застосування військової сили без війни.

Розпад СРСР і закінчення холодної війни принесли зміни у ведення дипломатії, тому в 90-і рр. XX ст. все більшу увагу політиків і вчених привертала концепція «м'якої сили», сформульована американським дослідником Дж. Наем [19]. Вона ґрунтувалася на пріоритетності реалізації зовнішньополітичних програм за допомогою гуманітарного співробітництва та незастосування силових методів. Все це дало новий поштовх до розвитку дипломатії в цілому, а також створило передумови для вивчення питання про ефективність зворотних комунікацій і самих проектів в сфері публічної дипломатії.

У більшості випадків сила застосовується більше як політичний, аніж як військовий засіб. Тобто сила застосовується з метою переконати противника припинити небажані дії. А отже, це і є дипломатія, але точніше підходить термін «примусова дипломатія».

Незалежно від того, хто переміг, а хто програв у війні, вона супроводжується величезними людськими, політичними і економічними втратами для її учасників. У міру того, як зброя ставала все більш руйнівною, наслідки воєн по ходу історії ставали все більш катастрофічними.

Але це в рамках кожної окремо взятої держави. Чи зникне в такому випадку війна зовнішня? Світ, вільний від воєн і кривавих конфліктів, був ідеалом, проповідуваний видатними мислителями. Особливо наполегливо цей ідеал відстоювали представники політичного ідеалізму. Велику популярність така позиція отримала в Новий час у міру поступового

визрівання ринкової економіки та цивільно-правових суспільних відносин. Вже на зорі Нового часу виникли сакраментальні питання: що приносять з собою комерція і вільна конкуренція - конфлікт чи співробітництво, світ чи війну? Що більшою мірою забезпечує процвітання і багатство народів: війна чи мир?

Висновки. Відомий вислів говорить: «Хочеш миру - готуйся до війни». Людство начебто проповідує ідею миру, прагне цього, але щось стоїть наче невидима перепона до цієї мети. Тому маємо війну в Сирії, деяких Африканських країнах, та на, превеликий жаль, «гібридну війну» в Україні.

Можемо констатувати, що війна і дипломатія, це як два взаємопов'язані та історично-нерозривні явища, часто одне виникає через інше, питання стоїть у тому що буде при застосуванні того чи іншого явища у питаннях зовнішніх відносин.

Вибір завжди за нами, так, дипломатія нелегка справа, зруйнувати значно легше ніж побудувати, знайти спільну мову, поступитися власними амбіціями заради інших. Або ж шлях тотального знищення, хорошу війну значно легше виправдити, ніж такий собі, хиткий мир. Мир, саме він і є запорукою розвитку суспільства, чи не так? Зовнішня політика виступає свого роду ареною, де кожен має свою роль і вагу, але потрібно пам'ятати, що такий, як дехто вважає, «козир у руці», як військова сила часто грає злий жарт із тим хто ризикує відкрити таку скриньку Пандори, як війна, і тут єдиним раціональним «джокером», що здатен «побити козир» виступає дипломатія.

Які шляхи подолання всіх війн в тій чи іншій формах? На мою думку, єдиноправильним рішенням у цьому випадку буде бажання всіх сторін сісти за стіл переговорів і справді домогтися миру. Десь із взаємними поступками, з кроками одне одному назустріч, щоб домогтися спочатку припинення вогню, далі перемир'я, а згодом і загального миру. Поганий мир кращий ніж

добра війна, тому саме дипломатичну силу я вважаю атлантом, що тримає на своїх потужних плечах усю міжнародну систему договорів та систем співпраці між державами.

Список використаної літератури

1. Воєнна сила як засіб реалізації державних інтересів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://technocrat.org.ua/voyenna-sila-yak-zasib-realizatsiyi-derzha/

2. Гаджієв К.С. Введення в геополітику [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://pid.atwebpages.com/vvedenie-geopolitiku.html

3. Зорин В.А. Основы дипломатической службы [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://litresp.ru/chitat/ru/%D0%97/zorin-valerian-aleksandrovich/osnovi-diplomaticheskoj-sluzhbi/2

4. Искусство переговоров - основа дипломатии. Цели и основные виды переговоров [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://students-library.com/library/read/2157-iskusstvo-peregovorov-osnova-diplomatii-celi-i-osnovnye-vidy-peregovorov

5. Калдор Мэри «Новые и старые войны: организованное насилие в глобальную эпоху» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://klex.ru/nyc

6. Кіссинджер Г. Дипломатія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.litres.ru/genri-kissindzher/diplomatiya/chitat-onlayn/

7. Клаузевиц Карл. О войне [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.twirpx.com/file/256628/

8. Косів Ю.В. Світова політика та міжнародні відносини [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://pid.atwebpages.com/mirovaya-politika-kosov.html

9. Макіавеллі Ніколо «Державець» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Machiavelli_Niccolo/Derzhavets.pdf

10. Мальський М.З., Мацях М.М. Теорія міжнародних відносин [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html

11. Мунтян М.А. Основи теорії міжнародних відносин [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://pid.atwebpages.com/osnovyi-teorii-mejdunarodnyih.html

12. Никольсон Г. Дипломатия [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.studmed.ru/nikolson-g-diplomatiya_002f2ac9cb6.html

13. Нікулішин Н. «Поняття «сила» у сучасних теоріях міжнародних відносин» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/21120/1/23-130-134.pdf

14. Світова мапа війн. Де і за що сьогодні воює людство [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://espreso.tv/article/2017/07/24/khto_z_kym_i_za_scho_voyuye_sogodni_v_svit i

15. Сунь-цзы, Искусство войны [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://librebook.me/the_art_of_war

16. Тофлер Е. «Війна та антивійна» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.e-reading.club/chapter.php/1022844/0/Toffler_-_Voyna_i_antivoyna.html

17. Huntington Samuel, The Clash of Civilizations [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.e-ir.info/wp-content/uploads/Clash-of-Civilizations-E-IR.pdf

18. McIntosh A. Cold war psychohistory in the Scottish psyche [Електронний ресурс] / A. McIntosh – Режим доступу до ресурсу: www.threemonkeysonline.com/als/alastair_mcIntosh_psycohistory_scotland_cold_war.html

19. Nye, J. Soft Power: The Means to Success in World Politics [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/joe_nye_wielding_soft_power.pdf

The article analyzed the ways of foreign policy implementation such as diplomacy and war as well as their influence on the international arena. Analyzed the growing role of military force in world politics. Special attention is paid to the characteristics of significance growing and the influence of diplomatic activity at the present stage.

Key words: diplomacy, war, military force, foreign policy, international relations.

Дерев'янко С.М.
доктор політичних наук,
професор кафедри політичнb[інститутів і процесів
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

ГІБРИДНА ВІЙНА : ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІР

Вторгнення Російської Федерації на територію України, окупація та наступна анексія українського півострова Крим, спровоковане державою-агресором збройне протистояння у південно-східних областях, що триває вже п'ять років, називають гібридною війною. За цей час як в Україні, так і інших державах, опубліковано чимало наукових та популярних розвідок, автори яких – науковці та політики – прагнуть осягнути сутність новітньої війни. Російська агресія спонукала до розширення змісту концепту, стимулювала процес осмислення гібридної війни як окремого феномена. Витоки його шукають й у глибокій давнині та у різних цивілізаціях, аналізують причини виникнення, принципи і особливості ведення, прогнозують формат завершення та наслідки.

Запропоновано чимало більш чи менш об'ємних і змістовних визначень цього політико-правового явища, однак поза актуальністю та частотою вживання кожного – єдиного розуміння не вироблено. Не вдаючись до дискусії щодо їх сутності, використаємо сформульоване у монографії "Світова гібридна війна: український фронт", що вийшла порівняно недавно за загальною редакцією академіка В.П. Горбуліна. Автори книги визначають "гібридну війну" як "воєнні дії, що здійснюють шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення стратегічних політичних цілей" [Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. С. 19].

Натомість, у чинному законодавстві України поняття "гібридна війна" не вживається взагалі. Проте, певною мірою можна використати наведене у тексті чинної "Воєнної доктрини України" [Воєнна доктрина України : Затверджена Указом Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної ,доктрини України" від 24.09.2015 р. № 555/2015 // *Офіційний вісник Президента України*: офіц. видання від 05.10.2015. № 22. Стор. 19, Стаття 1291. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/555/2015] означення однієї із головних тенденцій, яка впливає на формування та розвиток безпекового середовища у світі, а саме "перенесення ваги у воєнних конфліктах на асиметричне застосування воєнної сили не передбаченими законом збройними формуваннями, зміщення акцентів у веденні воєнних конфліктів на комплексне використання воєнних і невоєнних інструментів (економічних, політичних, інформаційно-психологічних тощо), що принципово змінює характер збройної боротьби" (пункт 6).

До речі, близьке за змістом визначення характерних рис і особливостей сучасних військових конфліктів виписано й у "Воєнній доктрині Російської Федерації" [Военная доктрина Российской Федерации : Утверждена Президентом Российской Федерации 25.12.2014 г. № Пр-2976. URL:

http://static. kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf]. Першою з них названо “комплексне застосування воєнної сили, політичних, економічних, інформаційних та інших заходів невійськового характеру, які реалізуються з широким використанням протестного потенціалу населення і сил спеціальних операцій”.

Із сукупності застосовуваних дій акцентуємо на інформаційних. “Інформаційна війна Російської Федерації проти України” визначена у “Воєнній доктрині України” серед “головних тенденцій, що впливають на воєнно-політичну обстановку в регіоні довкола України”. Далі по тексту документу конкретизуються сутність і особливості ведення такої війни, визначаються заходи щодо протидії її виявам.

Зокрема, у пункті 10 серед воєнно-політичних викликів, які можуть перерости в загрозу застосування воєнної сили проти України виокремлено “цілеспрямований інформаційний (інформаційно-психологічний) вплив з використанням сучасних інформаційних технологій, спрямований на формування негативного міжнародного іміджу України, а також на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної обстановки, загострення міжетнічних та міжконфесійних відносин в Україні або її окремих регіонах і місцях компактного проживання національних меншин”.

Доктрина містить перелік ймовірних сценаріїв, які можуть бути реалізовані, й серед них, другим у пункті 11 – “окрема спеціальна операція Російської Федерації проти України із застосуванням військових підрозділів та/або частин, вогневих ударів, інформаційних, інформаційно-психологічних операцій (дій) у сукупності з використанням невоєнних заходів, у тому числі миротворчих сил за відсутності відповідного рішення Ради Безпеки ООН”.

Небезпека таких дій об’єктивується внутрішніми економічними та соціально-політичними факторами, що впливають на спроможність України щодо адекватного реагування на виклики та ризики воєнній безпеці. До них відносять, зокрема, й недостатній рівень готовності Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а

також правоохоронних органів спеціального призначення до ведення сучасної збройної боротьби, а також “недостатні та непрофесійні зусилля органів державної влади України у сфері протидії пропаганді та інформаційно-психологічним операціям Російської Федерації” (пункт 12).

До того ж, істотну роль відграє те, що, як визнає українська влада, “порівняно з Російською Федерацією економічні, воєнні, людські, інформаційні та інші ресурси України є значно меншими. З урахуванням наявності в Російській Федерації стратегічної ядерної зброї та зловживання нею статусом постійного члена Ради Безпеки ООН обмеженою також стає і реакція світової спільноти на російську агресію проти України” (пункт 42).

Тому, одним із основних завдань воєнної політики України у найближчий час і в середньостроковій перспективі повинно стати “попередження та ефективна протидія інформаційно-психологічним впливам іноземних держав, спрямованим на підрив обороноздатності, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної обстановки, провокування міжетнічних та міжконфесійних конфліктів в Україні” (пункт 17). Першочерговими ж названі у пункті 32 заходи, які спрямовані на “підвищення ефективності спеціальних інформаційних заходів впливу в районі проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях і на тимчасово окупованій території та зосередження сил і засобів для організації ефективної протидії проведенню ворожих інформаційно-психологічних операцій проти України” та ін. Доцільним видається й анонсоване “розроблення комплексного нормативного документа щодо проведення спеціальних інформаційних операцій, передбачивши узгодження понятійного апарату, визначення профільних структурних підрозділів державних органів та їх завдань і повноважень у мирний, воєнний час” (пункт 47).

Отже, аналіз “Воєнної доктрини України” дає підстави стверджувати про розуміння політичним керівництвом держави сутності інформаційного виміру гібридної війни, причин, що поглиблюють її небезпеку для

суверенітету та територіальної цілісності, певною мірою вироблено бачення протидії.

Однак, практика реалізації положень цього документу, зокрема, в частині, інформаційної складової, свідчить про низьку ефективність протидії загрозам національної безпеки. Насамперед, означення подій 2014-2018 року на сході та півдні України як "гібридна війна" є "зручним" для української влади, яка всупереч реаліям уперто не визнає факту російсько-української війни.

На характеристики інформаційної війни доцільно використати систематизовані науковцями всі основні принципи гібридної війни: раптовість, багатовимірність, багатовекторність, тотальність, темпоральна невизначеність, інституційність, асиметричність, симулятивність та ін [Див. детальніше : Магда Є. М. Гібридна війна: сутність та структура феномену. *Міжнародні відносини. Серія "Політичні науки".* 2014. № 4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/ index.php/pol_n/article/view/2489/2220; та ін.].

Застосування противником звичайних і нетрадиційних засобів в адаптивний спосіб для досягнення своїх цілей знайшло вираз у широкій інформаційній інтервенції на українство, в т.ч. і закордонне. І така діяльність принесла їм певні результати. Прагнення лідерів самопроголошених республік надати легітимності їх утворенням спонукали до спроб використання ними апробованих світовому конституціоналізмі та міжнародному праві форм народного волевиявлення – виборів та референдумів. І хоча, світова спільнота, не визнала їх результатів, проведене голосування стали підставою для приєднання Криму до Російської Федерації, утворення ДНР та ЛНР. Більше того, сьогодні ведеться масована психологічна атака щодо проведення повторних референдумів, які б закріпили статус територій. Об'єктивно оцінюючи ситуацію в ОРДЛО мусимо визнати, шо проросійське "зомбування" дало змогу рекрутувати сепаратистам певне число прихильників. Тому принципово важливим, вважаємо, є наголошення у "Воєнній доктрині України" на потребі

посилення заходів з реалізації державної інформаційної політики на тимчасово окупованій противником території і міжнародній арені з метою досягнення переваги над воєнним противником.

Потужна пропагандистська машина країни-агресора зуміла створити негативний образ українців у свідомості знаної частини росіян і цим забезпечити, якщо не підтримку, то відсутність масових акцій протесту проти війни. Нестійкою є підтримка й частини громадян окремих європейських країн попри позицію глав держав ЄС та санкції.

Вершиною майстерності у війні з давніх часів вважають використання ресурсів противника та їх використання проти нього самого. Така стратегія отримала нині назву "розумного енергоменеджменту впливу" [Гибрессия Путина. Невоенные аспекты войн нового поколения / Центр глобалистики "Стратегія XXI". М. Гончар. 2016. URL: http://geostrategy.org.ua/images/Hybression_finversion.pdf]. Окремі громадяни України самі, здебільшого несвідомо, поширюють фейкові новини. Невичерпним джерелом їх стали соціальні мережі.

Таким чином, інформаційна війна, яка інтенсивно ведеться проти України Російською Федерацією стала істотним компонентом гібридної війни. Втягнутими в неї виявились фактично, усвідомлено чи ні, більшість громадян держави. Виграти інформаційну війну – виграти всю війну. А далі складний й тривалий процес "гуманітарного розмінування" тимчасово окупованих територій.

Дівнич О.
аспірант кафедри фахових методик
і технологій початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МОВЛЕННЄВОГО ЕТЕКЕТУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Сучасний демократичний розвиток України супроводжується суттєвими змінами, що передбачають новий тип взаємозв'язку закладів освіти та професійної сфери щодо удосконалення сучасного виробництва та системи надання послуг. Головне завдання вищої професійної освіти — сприяння професійній самореалізації індивіда, навчаючи його ефективній взаємодії з навколишнім соціальним та природним середовищем. Конкурентоспроможні фахівці мають володіти професійними вміннями і навичками, що ґрунтуються на сучасних спеціальних знаннях певної галузі виробництва та високим рівнем професійної компетентності, що ґрунтується на критичному мисленні та здатності застосовувати теоретичні надбання на практиці. В той же час, сучасний фахівець може реалізуватись як професіонал, поєднуючи вузькоспеціалізовані компетенції з традиційними національно-ментальними особливостями. Універсалізація та вестернізація сфери послуг не повинна нівелювати національний колорит та автентику. Тільки за рахунок їх єдності та взаємозбагачення можна запропонувати новий конкурентноздатний продукт. З іншого боку, утвердження мовно-культурних та поведінкових традицій сприятиме національній ідентифікації як засобу протидії негативним інформаційним впливам. Особливу родь в цих процесах відіграє формування навичок мовленнєвого етикету.

Етикет на загал - це ритуалізовані правила поведінки людини у суспільстві, які відображають суттєві для цього суспільства соціальні й біологічні критерії, потребуючи застосування спеціальних прийомів, що відображають певні відносини і зв'язки, наявні у колективі [1, с.17]. Однак етикет повинен відображати відмінності між побутовими, обрядовими, ритуальними, офіційними, діловими й іншими ситуаціями спілкування. Етикет реалізується в комунікативній взаємодії, практичним проявом якого може бути мовленнєвий етикет. Мовленнєвий етикет «являє собою застосування мовного етикету в конкретних актах спілкування» [2, с. 34]. Як зазначає Ф.Бацевич, мовленнєвий етикет – система стандартних, стереотипних словесних формул, уживаних у ситуаціях, що повторюються

повсякденно: вітання, прощання, вибачення, запрошення, побажання тощо. Ці формули у процесі мовлення не створюються, а відтворюються в типових комунікативних ситуаціях, що полегшує спілкування [3, с.261].

Володіння формами мовленнєвого етикету та навиками їх застосування - важливий чинник ефективності та результативності професійної діяльності. Професійний мовленнєвий етикет – це система словесних формул спілкування, стійких висловів, які використовуються у ситуаціях професійної взаємодії. Володіння професійним мовленнєвим етикетом фахівця сфери обслуговування передбачає використання загальних та професійних мовленнєвих умінь. При цьому загальні мовленнєві уміння – це володіння вербальними засобами, дотримання професійно спрямованих мовленнєвих норм, уміння використовувати обрані мовленнєві засоби у процесі вирішення індивідуальних й колективних виробничих ситуацій, формування персоніфікованого стилю власного мовлення, уникання мовних штампів, послідовне, чітке формулювання висловлювань, володіння мовленнєвим етикетом.

Застосування загальних мовленнєвих умінь доповнюються професійними мовленнєвими уміння, що передбачають володіння професійною лексикою, термінологією, різними формами писемного та усного професійного мовлення; уміння створювати тексти, що використовуються у ситуаціях професійної комунікації; використання термінології сфери обслуговування, спеціальної фразеології, стійких висловів, які відповідають соціально значимим ситуаціям професійної комунікації; здійснювати аналіз ефективності професійної комунікації; удосконалення власного професійного мовлення; добір найдоцільніших у професійному спілкуванні мовленнєвих моделей.

Процес євроінтеграції передбачає створення загальноєвропейського освітнього і наукового простору на основі розроблених єдиних критеріїв і стандартів у галузі освіти та науки з метою визнання періодів та термінів

підготовки фахівців з вищою освітою, що сприятиме співробітництву між вищими навчальними закладами Європи, мобільності викладацького складу та студентів.

Удосконалення професійної підготовки фахівців є нині невід'ємною складовою модернізації професійної освіти в Україні. Сучасна парадигма професійної освіти у нашій країні потребує корекції, перш за все, з урахуванням науково обґрунтованих засад професійноорієнтованої освіти, запровадженню інноваційних прогресивних підходів до організації вищої освіти, підвищення якості молодих фахівців. Разом з тим, важливо зберегти національну палітру, самобутність у поєднанні з модернізацією професійної освіти відповідно до викликів сучасного світу. Національна ідентифікація в контексті формування навиків мовленнєвого етикету виступає важливим механізмом протистояння негативним впливам в умовах інформаційної війни. Це дає можливість формувати свідому патріотичну позицію як стосовно виконання своїх професійних завдань, так і протистояння проявам шовінізму, національної обмеженості та екстремізму.

Список використаної літератури

1. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 823 с.

2. Богдан С. Мовний етикет українців : традиції і сучасність : [монографія] / Світлана Калениківна Богдан / [відп. ред. Пустовіт Л. О.]. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с.

3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. / Бацевич Флорій Сергійович – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 334 с

Доцяк І.І.
кандидат політичних наук,
директор Центру соціальних досліджень
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
доцент кафедри політології

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИСТОЯННЯ ЗАГРОЗАМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Сучасний суспільно-політичний розвиток України відбувається в умовах гібридної війни яку вже тривалий час здійснює Російська Федерація. Відкрита військова агресія, залучення парамілітарних угрупувань та відкритого криміналу, нехтування всіма цивілізованими нормами воєнних дій супроводжується потужною інформаційною війною. Саме вона виступає в сучасних умовах найнебезпечнішою і найбільш загрозливою складовою російської агресії. На нашу думку, можна виділити три основні вектори поширення відповідних інформаційних впливів: в самій Росії, в комунікативному просторі України та в окремих сегментах світового інформаційного поля. У суспільній свідомості росіян активно продукується сприйняття українських реалій як глибокої соціально-економічної кризи, спровокованої націоналістичними впливами та руйнуванням «братерських зв'язків». Відкрита дезінформація та маніпулювання фактами має на меті формування образу ворога із кожного пересічного українця, що відкидає ідеї та практику «руського міра». Тими ж методами в глобальному інформаційному просторі поширюються матеріали для дискредитації всього українського, навішування ярликів антисемітизму, націоналізму та екстремізму для розколу консолідованої позиції Європейського Союзу та НАТО щодо протидії російській агресії. В самій Україні інформаційні впливи пропагандистська машина країни агресора надає першочергового значення деморалізації та дезінтеграції українського суспільства, дискредитації діяльності органів влади.

Реалізується прагнення розколоти суспільну думку, зменшити рівень легітимності політичного режиму країни, її правлячої політичної еліти та, як

наслідок, деморалізувати суспільство в разі здійснення прямого вторгнення регулярних військ противника [1,с.6].

Проте необхідно констатувати, що гібридна війна Росії проти України спричинила до суттєвих змін в суспільній свідомості українців. Зросла вимогливість громадян до діяльності посадових осіб та влади в цілому, загострились почуття патріотизму, справедливості та жертовності, активізувались процеси консолідації українського суспільства. Цілком очевидно, що після того, як вдалося стабілізувати військову ситуацію на лінії зіткнення, Україні потрібно посилити роботу в інших сферах, насамперед у внутрішньополітичній складовій, що передбачає цілу низку дій і заходів, найголовнішими з яких є подолання системної кризи владно суспільних відносин, боротьба з корупцією, розвиток економічного потенціалу та підвищення рівня життя. Одним із визначальних завдань зовнішньої політики України є гарантування національної безпеки. В сучасному глобалізованому світі важко говорити про можливість окремої країни самостійно гарантувати свою національну безпеку. Міжнародний тероризм, локальні конфлікти, непередбачуваний сусід, що став на шлях військової експансії – все це зумовлює єдиний вихід для України – інтеграцію в міжнародну систему безпеки. Україні важливо активізувати зусилля для того, щоб на Заході сформувалося стійке переконання, що неможливість безпосередньо увійти до ЄС і Північноатлантичного альянсу може завдати чималої шкоди українській державі й у перспективі підірвати в ній реформаторський процес. Саме тому надзвичайно актуальним стає питання про вироблення спільних із Заходом стратегій і програм з прискорення інтегрування України в євроатлантичні структури. В іншому випадку Україна, з мовчазної згоди ЄС, ризикує перетворитися на „сіру зону” між об’єднаною Європою і Росією і, зрештою, втратить свій суверенітет та територіальну цілісність.

Сьогодні загальновизнаним є те, що саме рішення про вступ нових членів з числа посткомуністичних країн привернуло найбільше уваги до місії

Альянсу, яка полягає у просуванні демократії. Колишній Генеральний секретар НАТО Лорд Робертсон стверджував, що процес розширення являє собою найдієвіший метод, за допомогою якого НАТО намагається сформувати загальну культуру демократії та поваги до прав людини. Ще в 1995 році міністр оборони США В. Пері висловився за те, щоб розширення НАТО обов'язково відбувалося на основі принципів, від яких залежить стабільність Західної Європи: колективна оборона, демократія, консенсус та спільна безпека. Застосовуючи ці принципи, які пізніше стали відомі як "принципи Пері", міністр сформулював ряд критеріїв розширення Альянсу:
•нові члени повинні мати здатність та волю захищати НАТО;

•нові члени повинні підтримувати демократію та свободу підприємництва, захищати свободу та права людини на своїй території та поважати суверенітет інших держав, встановити цивільний контроль над збройними силами;

•НАТО повинна й надалі приймати рішення на основі консенсусу;

•нові члени повинні досягти рівня оперативної взаємодії з НАТО. Демократизація була проголошена офіційним критерієм на вступ будь-якої держави-кандидата до НАТО. Критерії членства в НАТО являють собою для держав-претендентів об'єктивну реальність, яка обумовлює їхні кроки та логіку дій на шляху до євроатлантичної інтеграції.

Вступ до НАТО є не просто прагматичним кроком з метою забезпечення національною безпеки, а дійовим зусиллям на шляху подолання цивілізаційної прірви, яка, хоча й сформувалася ще за радянських часів, втім ще зберігається, але вже на іншому ціннісному рівні.

Членство в НАТО – це належність до певного кола держав, які сповідують спільні цінності, прагнуть стабільності та є передбачуваними і надійними суб'єктами міжнародної політики. Для майбутнього Української держави важливо бути в одній системі цивілізаційних координат із найрозвиненішими державами світу.

З іншого боку - вступ в НАТО можна розглядати як своєрідний проміжний етап до членства в ЄС, кільки саме в НАТО посткомуністичні держави зможуть набути такого потрібного їм досвіду членства в західних міждержавних організаціях. А саме захист європейського вибору українського суспільства став основною ідеєю «Революції гідності», що відкрила нову епоху в нашій сучасній історії. Членство в Альянсі також сприятиме становленню та розвитку політичних інститутів, що здатні підтримувати й гарантувати впорядковані демократичні процеси, зокрема сприяти забезпеченню цивільного контролю за військовими шляхом поширення норм та зразків їхньої поведінки у демократичному суспільстві (політична нейтральність, відкритість для суспільства, повага прав людини тощо). Аналізуючи ризики в системі національної безпеки через участь в НАТО, найчастіше згадують обмеження свободи вибору і можливості маневрування у політиці через союзницькі зобов'язання, підвищення ризику втягнення держави у конфлікти, розпочаті союзниками. Проте консенсусний характер ухвалення політичних рішень в Альянсі та демократичні політичні системи країн-учасників нівелюють загрозу бути втягнутими у загарбницькі війни та експансіоністські конфлікти [1]. На перший план критики євроатлантичної інтеграції України завжди виносили загрозу погіршення відносин з Росією. В даний період Російська Федерація веде гібридну війну проти України і такі відносини вже погіршити неможливо. Сьогодення зруйнувало існування політ коректного ставлення українського соціуму до свого північного сусіда. Якщо раніше некоректно було навіть говорити про реальні загрози та експансіоністські прагнення Росії, то в умовах військового конфлікту вона чітко і однозначно сприймається як агресор.

Таку позицію підтримують і США. Очільник Пентагону Ештон Картер у своєму виступі 17 листопада 2015 на щорічній зустрічі керівників американського бізнесу, який організований газетою Wall Street Journal, торкнувся політики Росії в Європі і зазначив, що такого виклику не було з

часів холодної війни, і підкреслив, що США "повинні відповісти на нього". "Ми повинні стримувати Росію, а для цього нам слід продовжувати інвестувати у власні військові можливості, а також вимагати такого ж підходу з боку інших країн-членів НАТО", - вважає глава Пентагону.

Інформаційні впливи сьогодні продукують нові міфи стосовно євроатлантичної інтеграції України - як загроза збільшення витрат з державного бюджету на оборону у при вступі до НАТО, перетворення нашої території на мішень міжнародного тероризму, можливість самостійно відновити ядерний потенціал повернутись до групи «ядерних держав». Реальний стан речей показує, що Україна вже зараз витрачає більше 5% ВВП на оборону при натівських стандартах у 3%, терористичні акти відбуваються в багатьох країнах, що не входять до північноатлантичного блоку а відновлення атомної зброї неможливе в силу багатьох економічних, політичних та безпекових проблем. Для України європейська і євроатлантична інтеграція має базовий, цивілізаційний характер, оскільки сприяє, перш за все, повноцінному поверненню до західної цивілізації та її цінностей. Зміцнення демократії – це той, так би мовити, бонус, який отримає наша держава набуваючи статусу повноцінного члена Північноатлантичного Альянсу.

Не викликає сумнівів, що НАТО справляє демократизуючий вплив на політичну ситуацію в країнах-учасницях. Політичні сили в державах-членах НАТО обмежені в спробах використовувати чинник зовнішніх загроз для досягнення цілей політичної боротьби. Система стримування зовнішніх загроз через участь в НАТО, а також мінімізація зовнішніх впливів з-поза меж Альянсу на внутрішньополітичні процеси в державах-членах сприяють більшій стабільності політичних систем країн-членів. Євроатлантична інтеграція здійснює виключно сприятливий вплив на стан національної безпеки України. Інтеграція України до НАТО стимулює розвиток демократичних процесів в Україні.

На сьогодні для України базовою основою гарантування національної безпеки та протистояння загрозам інформаційної війни стає пришвидшення вступу до НАТО. Лише це допоможе зберегти суверенітет і територіальну цілісність нашої держави в умовах гібридної агресії Росії. Для української влади, інститутів громадянського суспільства, засобів масової інформації основним завданням стає розвиток спроможностей протидіяти дезінформації та іншим проявам інформаційної війни та національна консолідація.

Список використаної літератури

1. Горбулін В. Г. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. Київ, 2014. № 4. С. 5–12.
2. Шмиттер Филипп К. Угрозы и дилемы демократии. URL:

Климончук В.Й.

доктор політичних наук,

професор, завідувач кафедри політології

ДВНЗ « Прикарпатський націлнальнмй університет

імені В.Стефаника»

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПОДОЛАННЯ ХИБНИХ СТЕРЕОТИПІВ ЩОДО НАТО ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Вступ України до НАТО став нині широко обговорюваною темою не лише в українському політикумі, а й у суспільстві в цілому. Дискусія навколо НАТО корисна ще й тому, що вона сприятиме усвідомленню Україною власного геополітичного місця у світі. Проте, занадто часто євроатлантичні прагнення нашої держави навмисно використовують як розмінну монету у політичних іграх, або ж навпаки сором’язливо уникають відкритого обговорення цього питання. З наближенням чергових президентських виборів ці тенденції стають особливо помітними. Сьогоднішній

інформаційний простір переповнений дискусіями на всіх рівнях щодо того, яку модель розвитку та забезпечення безпеки слід обрати Україні. Учасники цих дискусій подекуди пропонують, м'яко кажучи, сумнівні проекти, необережно використовуючи такі поняття, як нейтралітет, спільне управління українськими територіями, приєднання до неіснуючих систем безпеки тощо. Прикро, що такі політики знаходять серед українців свою «вдячну аудиторію». Слід визнати, що незважаючи на законодавчо закріплений курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію, період вибору суспільством вектору розвитку нашої країни надміру затягнувся. Ми й досі стоїмо перед дилемою: яка ж модель більш прийнятна для України – євроатлантична, євразійська чи нейтралітет? Іноді здається, що частина українського суспільства застигла в полоні глибоко закорінених міфів та стереотипів, насаджених ще радянською пропагандою. Подекуди громадяни категорично не сприймають або відверто вороже ставляться до усього, що пов'язано з таким поняттям як «незалежна і суверенна держава Україна». В наслідок цілеспрямованої політики нищення української ідентичності, яка тривала понад триста років, для частини населення України виявилося занадто складно й незвично розглядати Україну як унікальну та самодостатню країну з реальною європейською перспективою [1] .

В Україні існує численний прошарок людей, які не мають вираженої української національної ідентичності й керуються у своєму ставленні до НАТО насамперед звичкою, культурною чи мовною ознакою, бажанням досягти певного рівня добробуту або ситуативним впливом [2]. Таке неоднозначне ставлення обумовлюється великою мірою складною ситуацією в українському суспільстві, історичними та культурними відмінностями розвитку українських регіонів, потужним інформаційним впливом сусідніх держав тощо. Коментуючи стан поінформованості громадян про НАТО експерти зазначають, що «лише 1% громадян може дати правильну відповідь на запитання, скільки воєн розпочало НАТО; 85% кажуть, що взагалі нічого

про це не знають; на запитання, чи розпочинало НАТО військову операцію в Іраку, 85% дають неправильну відповідь. Тож для того, щоб розвіяти міфи, які існують про НАТО (а це і те, що НАТО – агресивний блок, що вступ до НАТО дорого коштуватиме Україні, а також те, що членство в НАТО зіпсує стосунки з Росією), цій темі слід приділяти більше уваги як експертів, так і працівників ЗМІ» [3] . У цьому контексті пригадується висловлювання відомого французького філософа XVI століття Мішеля де Монтеня: «Люди нічому не вірять так твердо, як тому, про що вони менш за все знають». Однак, було б помилкою оминути деякі «здебільшого позитивні» дані. Цікавими є результати соціологічного опитування, проведеного американським дослідницьким центром «The Pew Research Center», оприлюдненого 3 листопада 2009 року [4] у частині, що стосується України. Зокрема, у розділі «ЄС і НАТО» зазначається таке.

За критерієм ставлення до вступу в Північноатлантичний альянс українське суспільство наразі поділено на три великі частини: третина українців виступає за приєднання до НАТО, близько половини – не підтримує цей курс, а решта – не визначилась. До прихильників НАТО належить здебільшого молодь, інтелігенція, керівники сучасних підприємств, бізнесмени, висококваліфіковані працівники, фермери, політики, які розуміють, що майбутнє України – у євроатлантичній цивілізації. У цьому зв’язку можна припустити, що незважаючи на низку виборчих кампаній в Україні, під час яких політичні сили та окремі політики використовували агресивну «антинатівську» риторику, сталий рівень симпатії та підтримки можливого членства України в НАТО (28% та 31%) свідчить про формування усвідомленої і стійкої позиції з цього питання у значної частини українців. З іншого боку, зростає і кількість громадян, які негативно ставляться до НАТО. Серед них багато людей, які втратили свій соціальний статус чи живуть радянським минулим, продовжуючи дотримуватися комуністично-соціалістичної ментальності, уже не здатні засвоїти нові ідеологеми та

парадигми. До тієї частини українського суспільства, яка ще й досі не визначилася у своєму ставленні до НАТО, переважно належать люди найманої праці, особливо ті, що зайняті на підприємствах державного сектору, організаціях бюджетної сфери. Найбільше їх проживає на сході та півдні країни. Основна причина світоглядних коливань цієї групи населення полягає у відсутності достовірної інформації про Північноатлантичний альянс, його цілі та діяльність, а також про переваги вступу до нього. Таким чином, саме на тих українських громадян, які наразі ще не визначилися, й потрібно спрямувати інформаційні та просвітницькі зусилля.

Сьогодні вкрай важливо проводити відкриті дискусії щодо членства України в НАТО, надавати населенню якомога більше інформації про Альянс та його співробітництво з нашою державою, про ті позитиви, які ми отримуємо вже сьогодні. Україна, попри деякі досягнення в економічній сфері, за цей час так і не спромоглася здійснити системні реформи, реалізувати очікування та надії перших років незалежності. Це стає більш очевидним на тлі успіхів наших західних сусідів (країни колишнього соціалістичного табору та Балтії), які своєчасно провели відповідні до вимог часу політичні, демократичні, економічні, військові перетворення та інтенсивно просуваються на шляху європейської інтеграції та підвищення власного добробуту [6] .

Залишається актуальною тема глибокої системної кризи владних відносин, які часом набували небезпечних для існування нашої держави масштабів і тим більше не сприяли посиленню довіри з боку громадян до зовнішньополітичного курсу держави [7] .

Серед причин такого стану українські експерти та політичні оглядачі називають такі [8] : незрілість та слабка ступінь захищеності української демократії, відсутність справжньої свободи слова та волевиявлення населення, що надало можливість приходу до влади осіб з низьким

моральним рівнем, які насамперед дбають про власні інтереси і як менш про стратегічні інтереси держави; відсутність системи стримуючих противаг та демократичних механізмів контролю за діями виконавчої влади, що, зокрема, дозволило існування такого нонсенсу, як декілька зовнішньополітичних позицій в державі; стереотипи радянського минулого у значній частині керівної політичної еліти, яка за звичкою дотримується подвійних стандартів і має дуже примарне уявлення про НАТО, що робить владні відносини принципово аморальними; домінування олігархічного капіталу як економічне підґрунтя панування окремих політичних кланів, зацікавлених у збереженні існуючого непрозорого режиму як гарантії своїх надприбутків (адже переважна більшість вимог Альянсу до країн-кандидатів мають політичний та економічний характер); нерозвиненість судової гілки влади, яка здебільшого обслуговує потреби владноолігархічних угруповань і не ставить на перше місце захист інтересів окремої людини; нерозвиненість міжнародних зв'язків, фактична одностороння орієнтація значної частини української еліти і громадян на Росію поруч з деклараціями про європейський вибір; інспіровані олігархічними кланами та зовнішніми силами розколи у реформаторському та національно-демократичному таборі, що робить заручником внутрішньополітичної ситуації зовнішньополітичний курс держави. До вищезазначеного слід додати, що відсутність консенсусу між провідними політичними елітами (а відтак, в інших верствах українського суспільства) стосовно євроатлантичного курсу та шляхів його реалізації призводить до того, що дуже часто стратегічні інтереси України у сфері євроатлантичної інтеграції стають об’єктом торгу у протистоянні політичних сил всередині держави.

Список використаної літератури

1. Зовнішня політика України - 2006: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г.М. Перепелиці. – К.:ВД Стилос, 2007. – С.142.

2. Зовнішня політика України - 2006: стратегічні оцінки. - С.142.

3. Матеріали прес-конференції „Ми не згодні з позицією прем'єр-міністра. Україна має бути в НАТО" з приводу заяви В. Януковича у Брюсселі 14 вересня 2006 р., УНІАН, 15 вересня 2006 р.

4. Результати соціологічного опитування «The Pulse of Europe 2009: 20 Years After the Fall of the Berlin Wall End of Communism Cheered but Now with More Reservations» // «The Pew Research Center» // http://pewglobal.org/reports/pdf/267.pdf

5. Дослідження соціологічної служби Центру Разумкова 9-16 вересня 2005 р. Опитано 2011 респондентів віком від 18 років в усіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

6. Брежнєва Т. Досвід другої та перспективи третьої «хвилі» розширення НАТО: оборонні та військові питання. – Дніпропетровськ, 2005. – С. 24.

7. Робочі матеріали до громадських слухань "240 днів діяльності влади у новому форматі: погляд неурядових аналітичних центрів" Українського центру економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова. К., 2006.

8. Стратегія і тактика, стан національної безпеки України: Вип. 35 / За заг. ред. академіка НАН України, В.П. Горбуліна. - К.:, 2006. - С.81.

Кобець Юлія Василівна

кандидат політичних наук, доцент кафедри

політичних інститутів і процесів

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника»

«ГІБРИДНА ВІЙНА» ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ТЛУМАЧЕННЯ

Починаючи з другої половини 90-х років минулого століття елементи та технології концепції «гібридних війн» використовувалися в Придністров'ї, Абхазії, Південній Осетії, Нагорному Карабасі, Іраці, Югославії, Лівії, Сирії [2, с.88] Сам термін «гібридна війна» з'явився ще в 2015 році та застосовувався для опису стратегій Хезболли в Ліванській війні (2006 р.) [1]. З того часу термін «гібридна» є домінуючим при обговоренні сучасних та майбутніх воєнних дій до такого ступеня, що вище керівництво взяло його на озброєння і використовує як основу сучасних воєнних стратегій.

В науці поняття «гібридна війна» одним з перших став використовувати Г.М. Маклюен, який в своїх наукових працях детально аналізував роль інформації в сучасному світі та запропонував новаторську тезу: істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації [4,с. 202].

Нідерландський генерал-майор у відставці Ф. ван Каппена в інтерв'ю радіо «Свобода» стверджує, що на сьогодні здійснено заміну парадигми війни в сенсі залучення до неї невійськових структур – «гібридна війна» - це змішування класичного типу війни з використанням нерегулярних військових формувань [8]. Держава, яка веде «гібридну війну», реалізує угоду з недержавних виконавцем – бойовиками, місцевим населенням, організаціями, з якими заперечується зв'язок. Існує ще бачення, що «гібридна війна» це комбінація традиційних та нетрадиційних методів ведення війни,

які включають використання сил спеціального призначення, нерегулярних збройних формувань, підтримку внутрішніх заворушень та сепаратистських рухів, інформаційну війну та пропаганду, дипломатичні заходи, кібератаки та економічний тиск [3].

На даний момент у військовій та політичній науці відсутнє загальноприйнятне визначення «гібридної війни». Офіційно ухвалити цей термін не поспішає і Міністерство оборони США, яке в офіційних документах обмежується терміном «гібридна загроза». На думку дослідника з питань безпеки д-ра Дем'єна ван Пуйвелде (Інститут національно безпеки при Техаському університеті), суть дискусії полягає в тому, що сучасні супротивники використовують звичайні/незвичайні, регулярні/нерегулярні, відкриті/приховані засоби та застосовують всі виміри війни для подолання переваги в звичайній війні. «Гібридні загрози» власне передбачають застосування всього спектра сучасної війни, не обмежуючись лише звичайними засобами [1].

В. Ліпкан зазначає, що загроза – 1) це розмаїття внутрішніх і зовнішніх, об'єктивних та суб'єктивних суперечностей суспільного розвитку в середовищі функціонування об'єкта, які ускладнюють або унеможливлюють створення сприятливих для реалізації його інтересів і створюють небезпеку для його системи безпеки, життєзабезпечення їх системо утворюючих елементів; 2) це складовий елемент системи безпекогенних чинників, який складається з декількох стадій [6, с.71]. На його думку, загроза є результатом суперечностей, які формуються в суспільстві, міждержавних відносинах і без їх виявлення жодна безпека не може бути гарантована.

На практиці будь-яка загроза може бути гібридною, якщо вона не обмежена однією формою та виміром ведення бойових дій. Коли будь-яка загроза або застосування сили визначається як гібридна, цей термін втрачає

своє значення та створює плутанину замість пояснення «реалій» війни в сучасному світі.

Деякі дослідники, у тому числі в Російській Федерації, також ставлять під сумнів обґрунтованість терміну «гібридна війна». Наприклад, професор МДІМВ А. Поберезкін віддає перевагу терміну «се центрична війна», яка за його словами, «укладається у використання будь яких складових – політичних, економічних, інформаційних, військових та інших для досягнення кінцевої й глобальної геополітичної мети» [3]. Можемо стверджувати, що «гібридна війна» – це «холодна війна» в інформаційно відкритому та глобалізованому світі та в своєму арсеналі мають старі прийоми, які активно використовують у світових війнах, зокрема, політична та інформаційна війна.

Досвід сучасних локальних війн та збройних конфліктів свідчить про зростання в них ролі інформаційної боротьби, яка набуває активного стратегічного характеру, ведеться як в мирний час, так і задовго до розгортання бойових дій та після їх завершення, без обмежень в просторі та часі та характеризується економічною доцільністю та високою воєнно-політичною ефективністю.

Виходячи з наведеного розуміння війни, можна стверджувати, що чим вищий рівень розвитку інформаційної культури суспільства, що протистоїть агресії, тим менше шансів у ворога перемогти у «гібридній війні». Це пов’язано з тим, що агресор намагається вплинути на культурні, правові, політичні, ціннісні основи життєдіяльності суспільства та особистості, його завданням є змінити/деформувати світогляд людини на свою користь за допомогою засобів масової комунікації [5, с.27].

Національна безпека України у новому геополітичному середовищі все більше залежить від гостроти інформаційно-психологічного протистояння, здатності держави виявляти та нейтралізувати нові виклики та загрози у

інформаційній сфері. В основі змісту інформаційно-психологічного протистояння сьогодні знаходиться намагання суперника підмінити історичну спадщину, переформатувати ідеологічні установки та цінності в суспільстві.

У такому контексті зауважимо, що інформаційно-культурне протистояння України в період «гібридної війни» має характер ціннісно-цивілізаційного протистояння. У процесі такої боротьби об'єктивно трансформується сутність та характеристики політичної культури, вона стає активістською, громадянською, критичною, а її носії частіше вступають у публічні дискусії, беруть участь в громадських акціях. Можна зробити висновок, що рівень інформаційної, політичної культури в період «гібридної війни» обумовлює соціальну активність людини та її громадсько-політичну позицію, формується своєрідний інформаційний імунітет проти інформаційної зброї. Вочевидь, що під час «гібридної війни» вкрай важливими стають такі характеристики суб'єктів політичної культури, як здатність до критичного мислення, навички селекції та зіставлення інформації, пошук адекватних джерел новин тощо.

На думку, О. Литвиненка, для зменшення та знешкодження негативного впливу інформаційних викликів і загроз на суспільну свідомість як українського, так і інших народів світу у рамках «гібридної війни» за суверенітет та територіальну цілісність України згуртування громадян є вкрай важливим і актуальним завданням. Оскільки засоби масової комунікації мають потужний вплив на суспільно-політичну думку, просування такої ідеї згуртованості та консолідації здебільшого залежатиме від специфіки її подання мас-медійними органами [7, с.173].

Отже, «гібридна війна» поєднує в собі методи інформаційної, психологічної, економічної воєн та культурної експансії. Якщо в класичних війнах боротьба велася за ресурси та територію, то у некласичних «гібридних

війнах» ворог ставить за мету підкорити суспільну свідомість громадян певної країни, перекодувати ціннісно-культурні основи населення, спотворити його історичну пам'ять.

Список використаної літератури

1. Гібридна війна – чи вона взагалі існує? [Електронний ресурс] // НАТО ревю. – Режим доступу: https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/UK/index.htm (дата звернення 19.10.2018 р.)
2. Жарков Я. М. Інформаційна боротьба як фактор національної безпеки України / Я. М. Жарков, М. І. Онищук // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – Вип.50. – С. 87-92.
3. Котенко А.О. Гібридна війна як форма сучасного міжнародного конфлікту / А.О.Котенко [Електронний ресурс] // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». – 2017. – №13. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3070/2758.
4. Маклюен Г. М. Внешние расширения человека / Г. М. Маклюен ; пер. с англ. В. Николаева ; закл. ст. М. Вавилова. – М. ; Жуковский : КАНОН-пресс-Ц: Куликово поле, 2003. – 464 с.
5. Мануйлов Є.М. Інформаційно-культурна безпека України в умовах «гібридної війни» / Є.М. Мануйлов, О.В. Прудникова // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – № 1 (32). – 2017. – С.26-37.
6. Ліпкан В.А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник. / В.А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський. – К.: КНТ, 2006. – 280 с.

7. Литвиненко О. Інформаційна складова у сучасній гібридній війні проти України: виклики й загрози / О. Литвиненко // Українознавчий альманах. - 2016. - Вип. 19. - С. 171-174.

8. Путін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен (інтерв'ю для Радіо Свобода 28.04.2014) [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://www.radiosvoboda.org/a/25363591.html (дата звернення 22.10.2018р.).

Комарчук О.О.

аспірант кафедри політології
Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського

ЗАСТОСУВАННЯ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Відмінності між класичними війнами та гібридними полягає не тільки у способі її ведення, а й у засобах та цілях які переслідує агресор. Наприклад ціль гібридної війни є не так захоплення території, як економічна та політична дестабілізація держави, тримання в страху населення в цілому, яке проживає за межами безпосереднього конфлікту. Дестабілізація країни в усіх вищезазначених аспектах, вдається завдяки терористичним та диверсійним актам, заохоченні вступу місцевого населення до банд-формувань, та ведення повномасштабних бойових дій на певній території країни, кінцевою ціллю чого є схилення легального уряду країни до вигідних для агресора дій, або зовсім його зміни.

Все це відповідно неможливо без належної участі ЗМК, які висвітлюють та передають спотворену у необхідному маніпулятору (агресору) напрямку інформації, з метою виправдання або перекладання на інших суб'єктів злочинних дій та переманювання на свій бік як можна більше прихильників з числа звичайних людей.

Росія повернулась до звичних для СРСР практик «звинувачення ворогів» у власних гріхах. Сьогодні російська пропаганда ненависті позичена із словника Другої світової війни – «фашисти», «каратели», «бандерівці» тощо [1, с. 12]. Нажаль ці ідеї служать основою об'єднання російських громадян, запевнення в тому, що війна відбувається на Донбасі не з громадянами України, а з іноземними батальйонами НАТО та добровольчими загонами нацистів, а про те, що на сході України знаходиться регулярна українська армія намагаються змовчати [2, с. 525].

Російські ЗМК вдало розповсюджують подібні виступи провладних осіб, видаючи їх думку за істину і у звичайного громадянина не виникатиме зайвих питань, він просто повірить на слово і розповсюдить цю думку на максимальну для себе кількість осіб. Тож російські ЗМК беззаперечно наповнені смисловими мінами, які вражають не тіло, а мозок. А їхня дія направлена не лише на українців, а й на всю світову спільноту з метою засудження в тому, що відбувається виключно Україну [3]. Все це звичайно вигідно для країни агресора, завдяки інформаційній зброї можливо не тільки досягти поставлених цілей у веденні збройного конфлікту, а й вийти «сухим із води» та звинуватити у злочинах міфічних ворогів «руського миру».

Аналітик В. Гастинщиков пояснює, що інформаційно-психологічні операції не можуть тривати зі сталою інтенсивністю, а для досягнення результату необхідно змінювати темп, а саме десь підсилити ефект маніпулювання, десь зробити його більш слабким. Подібна тактика успішно застосовувалась напередодні та в процесі анексії Автономної республіки Крим [3]. Напередодні окупації, російське телебачення проводило трансляції за участі вигаданих бандерівців, війну яка охопила Київ, катування російськомовного населення тощо. Ця дезінформація вдало маніпулювала свідомістю людей, та не дивно, що проросійські мітинги в Сімферополі зустріли величезну підтримку з боку населення. А коли розпочались бойові дії на Донбасі, кримчан впевнили в тому, що у всьому винна Україна, а

окупація півострова завдяки В.В. Путіну відбулась не таким кривавим способом [3].

Загалом для реалізації поставленої мети маріонетки агресора вдаються до різних маніпулятивних технологій, зокрема, для впливу на підсвідомість, транслювання так званих фейкових матеріалів наряду зі звичайними новинами, також втручання співробітників аналітичного центру для створення підставних користувачів з метою розповсюдження коментарів до окремих статей та залучення до дискусій як можна більше людей, тим самим розпалюючи дискусійні діалоги та надаючи більш яскравого ефекту на перший погляд інформації рядового характеру [3].

Сьогодні на Донбасі воєнні ідеологи РФ приділяють величезну увагу морально-психологічному фактору. Завдяки науковим розробкам було запроваджено цілісну систему ідеологічного обґрунтування і супроводу військових дій. Фактично проти України наряду з воєнним фронтом розгорнуто інформаційний. Це насамперед зумовлено особливістю гібридної війни в неможливості її проведення без величезного внеску ЗМК. Тому для проведення інформаційно-психологічної операції проти сил української армії і цивільного населення до складу армійських корпусів «ДНР» та «ЛНР» введено підрозділи психологічного впливу на військо та населення [4]. Ці підрозділи активно використовують російські ЗМК, електронні засоби та друковані видання фейкових республік та проросійські соціальні мережі.

Вираження такої операції можна навести найбільш резонансні новини російського телебачення:

- Канал НТВ розповів, що смертельно поранена дівчинка в Петровському районі Донецька загинула саме через обстріл «київської хунти»
- «Перший канал» (РФ) показав маленьку дівчинку, яка піднімає руку в нацистському вітанні. Новину розказано спираючись на тему, що нібито в Україні для школярів влаштовують «п’ятихвилинки ненависті».

- Поширення проросійським ЗМІ інформації, що бійці 72-ї бригади ЗС України, нібито самовільно залишили місце дислокації з метою направлення до Києва для здійснення державного перевороту.
- Сюжет на телеканалі НТВ про хлопчика за ім'ям Стас, якого «катували» солдати нацгвардії [5].

Таким чином ведення гібридної війни неможливе без належного застосування маніпулятивних технологій засобів масової комунікації з метою впливу на поведінку населення. Такий приклад, нажаль, спостерігаємо в ході російсько-української війни, в рамках інформаційної війни проти України, яка проводилась задовго до початку активної фази та наразі проводиться сьогодні. Тому зараз як ніколи на законодавчому рівні необхідно створити спеціальну програму для протидії інформаційним джерелам противника для реалізації якої із залученням спеціальних підрозділів МВС та СБУ. На ряду з протидією створювати достовірні власні джерела та підтримувати їх авторитет завдяки наданню населенню достовірної та перевіреної інформації. А також доводити до населення, що необхідно перевіряти та піддавати сумніву будь яку інформацію надану з недостовірних та «зацікавлених» ЗМК.

Враховуючи, що сьогодні в результаті ведення російсько-української гібридної війни, населення України в тому числі на окупованих територіях перебуває під постійним тиском інформаційних атак супротивника. Російська Федерація успішно використовує технології ЗМК значну долю яких займають маніпулятивні. Відповідно, - це значним чином відображається на свідомості суспільства та окремого індивіда, і має дуже тяжкі наслідки не тільки для суспільства а й для країни в цілому. Не дивлячись на те, що застосування маніпулятивних технологій з боку ЗСУ не є необхідним, сьогодні армія та військова стратегія потребують доповнення та розробки оборонної системи як на полі бою так і в інформаційному просторі.

Список використаної літератури

1. О. Зінченко, Війна і міф. Невідома друга світова / О. Зінченко, Науково-популярне видання, Харків: «Клуб сімейного дозвілля», 2016, 272 с.
2. О. Криштопа, Україна. Загартована болем: тисяча років самотності / О. Криштопа, Харків: «Клуб сімейного довкілля», 2015, 541 с.
3. Г. Жолтікова , Інформаційна експансія Росії / [Електронний ресурс]. Доступно: http://viysko.com.ua/journal/informatsijna-ekspansiya-rosiyi/
4. О. Бондаренко, Навчилися протистояти пропаганді противника / [Електронний ресурс]. Доступно: http://viysko.com.ua/weunitedukraine/navchy-ty-sya-proty-stoyaty-propagandi-proty-vny-ka/
5. Г. Жолтікова, Пропаганда РФ-театр дволиких янусів / [Електронний ресурс]. Доступно: http://viysko.com.ua/dumka-narodu/propaganda-rf-teatr-dvoly-ky-h-yanusiv/

Котляр О.

аспірант 1-го року навчання

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника»

ПОЗАБЛОКОВІСТЬ ШВЕЦІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Починаючи із 2014 р., ключовими загрозами для країн Східної Європи є деструктивні кроки з боку керівництва Російської Федерації. Однак, навіть поверхневий аналіз ключових зовнішньополітичних ініціатив очільників Кремля свідчить про те, що їхні амбіції виходять далеко за межі пострадянського простору. Росія намагається кинути виклик Заходу, що фактично веде до повернення панівної в часи блокового протистояння атмосфери «холодної війни». І хоча відкриті військові дії на цьому напрямку малоймовірні, Російська Федерація коли завуальовано, коли більш відкрито

намагається впливати на західні демократії з допомогою випробуваних на своїх сусідах засобів гібридної війни.

Беручи до уваги, той факт, що ми живемо в період масштабного та швидкого розвитку інформаційної складової, саме цей чинник активно використовується в дестабілізаційних цілях. Інформаційні засоби є невід'ємною складовою впливу на громадську думку. Це в свою чергу дозволяє робити необхідні маніпуляції, що в результаті впливають на політичні, соціальні та економічні процеси. Такі засоби гібридної війни РФ випробовує зокрема на Півночі Європи, у скандинавському регіоні.

На нашу думку, на особливу увагу заслуговує ситуація, яка склалася в Швеції. Ця держава дотримується позаблоковості, що значно звужує інструментарій гарантування безпеки та робить її вразливим об'єктом для зовнішніх чинників.

В рамках своєї деструктивної діяльності Російська Федерація максимально бере до уваги фактор. Після російської агресії в Україні та активізації російської військової присутності на Півночі, у Швеції актуалізувалось питання щодо можливості вступу в НАТО. Така перспектива, швидше за все, не влаштовує РФ. Адже, беручи до уваги те, як Росія трактує НАТО, а саме, як структуру, яка несе загрозу її безпеці, то цілком зрозуміло, що будь-яке розширення Альянсу викликатиме негативну реакцію російської сторони. Звідси випливає одна з основних проблематичних категорій, на яку направлена значна дезінформаційна діяльність РФ, а саме категорія відносин Швеція – НАТО.

За інформацією Служби державної безпеки Швеції (надалі – SÄPO), починаючи з 2014 р. Росія стала одним з основних джерел порушення інформаційної безпеки скандинавської держави. У звіті SÄPO за 2014 р. йдеться про незаконну діяльність російської сторони з метою здобуття інформації політичного та економічного характеру, що становить державну таємницю. У даному звіті згадується про шпигунську діяльність російських дипломатів. Зокрема, аналітики SÄPO говорять про те, що фактично кожен

третій російський дипломат займається незаконною розвідувальною діяльністю на території Королівства [6].

У наступному звіті SÄPO за 2015 р. Служба повідомляє про 10 співробітників Служби зовнішньої розвідки та Головного розвідувального управління серед 37 акредитованих в Швеції російських дипломатів. Вказується, що головним завданням співробітників вищеназваних служб є здобуття інформації про вразливі та проблематичні питання, які можна було б використати для саботажу, розповсюдження неправдивої інформації та порушення діяльності державних структур [4].

Як результат, у 2015 р. деяких із співробітників російських дипломатичних установ попросили покинути територію Швеції. Такі кроки дають підстави говорити про значне погіршення взаємодовіри між державами, що в свою чергу позначається на загальному стані міждержавних відносин.

Окрім того, відходячи від інформаційної складової, варто відзначити зростання загроз саме військового характеру. Про це пишуть у вищезгаданому звіті працівники SÄPO за 2014 р. Наводиться приклад порушення повітряного простору Швеції російськими бомбардувальниками СУ-24 у вересні 2014 р., а також територіальних вод держави російськими підводними човнами [5].

Такі військові маневри демонструють неоднозначну логіку російської сторони. З одного боку, серед основних завдань Росії є недопущення збільшення присутності НАТО в регіоні Балтійського моря та Північній Європі загалом. З іншого – ми бачимо фактичне провокування позаблокової держави до посилення співпраці з Альянсом, шляхом порушення її кордонів та демонструванням своїх військових можливостей.

Повертаючись до проблематичної категорії відносин Швеція – НАТО, слід окреслити основні стандартні дезінформаційні меседжі, які генерує російська сторона для позаблокової держави, котра у своєму офіційному та кулуарному дискурсі обговорює потенційний вступ до Альянсу. Зокрема,

серед населення Швеції розповсюджується інформація про можливе розташування секретного ядерного озброєння на території держави; про вірогідність атаки на РФ із території Швеції без згоди на це останньої; про безкарність натівських військових за грабунки, зґвалтування і тд. [3].

Звичайно, зважаючи на високоосвіченість шведів, а відповідно, на їх відносно хорошу медійну та інформаційну грамотність, здавалося б, що такі дезінформаційні прийоми не повинні мати великого успіху. Проте, згідно заяв представників Міністерства оборони Швеції, громадяни держави не звикли до такого роду дезінформаційних кампаній. Тому необхідною є роз'яснювальна робота серед населення та щонайважливіше – протидія такій кампанії.

Додатковою проблематикою на якій акцентує свою дезінформаційну діяльність Росія є міграційна криза. Зокрема, як згадується у звіті SÄPO за 2015 р., основну роботу російські розвідувальні служби ведуть із політиками, співробітниками структур безпеки та оборони, а також мігрантами на території Швеції [4]. Звичайно, в будь-якій державі, яка стикнулася із міграційною кризою, є значна частина населення, котра невдоволена прийомом мігрантів, які, в свою чергу, можуть нести загрозу країні та її громадянам. Відповідно, створюється атмосфера недовіри до владних структур держави. Ця атмосфера підкріплюється такими засобами дезінформаційної кампанії, як сфабриковані дані про агресію мігрантів щодо місцевого населення, розповсюдження підроблених фото та відеоматералів. Таким чином підвищується градус напруження серед громадян та збільшується рівень невдоволення владою.

Як повідомляє Інститут міжнародних відносин Швеції, одним з основних джерел розповсюдження подібної інформації є загальнодоступні російські медійні ресурси, зокрема такі як Sputnik. Що важливо, веб-сайт даного ресурсу доступний багатьма мовами, серед них і швецькою (в період 2015-2016 рр.), що дозволяло розширити коло користувачів та, відповідно, доносити інформацію до більшої аудиторії шведів. За спостереженнями

Інституту, основними категоріями, якими оперує російська сторона є: «позитивний образ РФ», «агресія Заходу», «невдачі західної зовнішньої політики», «конфлікт між членами НАТО», «міграційна криза на Заході» [2].

Як бачимо, можна виокремити два фундаментальні вектори інформаційної діяльності. Перший – це неприйнятність дій Заходу, який асоціюється з НАТО та веде пропаганду проти Росії. Другий – це міграційна криза та її наслідки для Швеції, в яких здебільшого винна влада держави, яка погодилась на прийняття біженців. Основною ж метою такої діяльності є можливість впливу на процес прийняття рішень та формування потрібної громадської думки.

Додатковим інструментом впливу на процес прийняття рішень може бути втручання у вибори. На початку 2017 р. тодішній прем'єр-міністр Швеції С. Левен заявив про те, що Швеція не виключає можливості російського втручання у парламентські вибори 2018 р. [2] Пізніше, за повідомленнями SÄPO перед виборами збільшилась кількість спроб іноземних держав поляризувати шведське суспільство, створюючи образ нестабільності та суспільного напруження. Міжнародні засоби масової інформації, зокрема в Росії, широко розповсюджували інформаційні матеріали про погроми та акції протесту в західній Швеції, демонстрації в Стокгольмі, з метою зображення країни в хаосі. Такі події зазвичай пов'язувались із невдоволенням населення діяльністю влади та, зокрема, тією ж міграційною політикою [1].

Слід додати, що серед раніше згаданих об'єктів, на які була направлена діяльність російської розвідки, були також представники крайніх правих політичних сил. Такі представники шведського політикуму зазвичай є рішучими противниками в питаннях прийому мігрантів, а також євроскептиками та переважно не підтримують курс на атлантичну інтеграцію.

Складно стверджувати, наскільки вагомою була російська пропаганда чи втручання у вибори, але, за результатами парламентських виборів у

Швеції, які відбулися у вересні 2018 р., у трійку лідерів потрапила права партія «Шведські демократи» [7]. Таким чином, праві популісти продемонстрували зростання довіри серед населення у порівнянні з минулими виборами, натомість провладні партії втратили позиції в шведському парламенті. Хоча друге місце на виборах зайняли ліберали із партії «Модерата», які є прихильниками вступу в НАТО, все ж тепер їм доведеться більшою мірою рахуватися із позиціями правих противників НАТО.

Отже, беручи до уваги опрацьовані дані, можна сформувати наступні висновки:

✓ Засоби гібридної війни активно застосовуються Росією за межами пострадянського простору, зокрема в Скандинавії.

✓ На прикладі Швеції можна спостерігати інформаційну кампанію РФ щодо дискредитації НАТО.

✓ Дипломатичний апарат РФ у Швеції використовується для незаконної розвідувальної діяльності, що негативним чином впливає на взаємовідносини між державами.

✓ Російська сторона намагається впливати на формування громадської думки Швеції щодо потрібних для неї питань шляхом дезінформації її громадян.

Список використаної літератури

1. Attempts to influence confidence in the election process URL : https://www.sakerhetspolisen.se/en/swedish-security-service/about-us/press-room/current-events/news/2018-08-31-attempts-to-influence-confidence-in-the-election-process.html

2. Henley J. Russia waging information war against Sweden, study finds/ URL : https://www.theguardian.com/world/2017/jan/11/russia-waging-information-war-in-sweden-study-finds

3. MacFarquhar N. A Powerful Russian Weapon: The Spread of False Stories/N. MacFarquhar URL : https://www.nytimes.com/2016/08/29/world/europe/russia-sweden-disinformation.html

4. Piotrowski M. The Swedish Counter-Intelligence Report on Hostile Russian Activities in the Region in a Comparative Context/ M. Piotorwski, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, No. 25 (875), 24 March 2016

5. Russia 'biggest threat' to Sweden over past year URL : https://www.thelocal.se/20150318/russia-was-biggest-threat-to-sweden-last-year

6. Russian spies pose as diplomats in Sweden URL : https://www.thelocal.se/20160317/russia-is-conducting-psychological-war-against-sweden

7. Swedish election results: Who are the Sweden Democrats? URL : https://www.standard.co.uk/news/world/swedish-election-results-who-are-the-sweden-democrats-a3931451.html

Конет Андрій,
аспірант кафедри політології
та державного управління
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЗА УМОВ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Політика, як будь-яка сфера людської діяльності, споконвічно містить у собі комунікаційні витоки, які проявляються в конкретно-історичних формах взаємодії, «спілкуванні» різних суб'єктів політики – індивідів, соціальних груп і виражає їх інтереси з приводу встановлення, функціонування та зміни політичної влади в суспільстві. Вперше політичну систему як інформаційно-комунікативну систему представив американський політолог К. Дойч. Він вважав, що: «процес правління і є процесом влади, підставою якого

виступупає комунікація». К. Дойч запропонував розглядати політичну систему як мережу комунікацій і інформаційних потоків. Модель політичної системи Дойча складається з чотирьох блоків, кожен з яких пов'язаний з різними фазами проходження інформаційно-комунікативних потоків: 1) отримання і відбір інформації, 2) обробка та аналіз інформації, 3) прийняття рішень; 4) здійснення рішень з урахуванням зворотного зв'язку[1, p. 143].

Політична система приймає інформацію через так звані рецептори (зовнішньополітичні – інформаційні служби та ін., внутрішньополітичні – центри вивчення громадської думки), де відбуваються селекція, систематизація та первинний аналіз отриманих даних.

На наступній фазі нова інформація обробляється в мажах блоку «пам'яті і цінностей», де порівнюється з уже наявною інформацією та оцінюється з позицій цінностей, норм і стереотипів. Після цього уряд («центр ухвалення рішень»), вже маючи остаточне уявлення про те, наскільки нова політична ситуація, що склалася під впливом інформації, відповідає інтересам і цілям суспільного розвитку, приймає рішення з регулювання поточного стану системи. На кінець, «ефектори» (органи виконавчої влади та ін.) на останній фазі реалізують рішення, результати яких у вигляді нової інформації по каналах «зворотного зв'язку» надходять до «рецепторів».

Таким чином, політична система вступає у новий цикл функціонування. Це дає підстави розглядати політичну владу та її здійснення як комунікаційний процес, що передбачає інформаційну взаємодію «керівників» і «керованих», точніше, інформаційний обмін, зворотний зв'язок між ними. Політика здійснюється насамперед в інформаційному просторі. Відома теза «хто володіє інформацією, той володіє світом» сьогодні набуває найважливішого значення – інформація стає не тільки технологічною основою комунікації, а й субстратом суспільних відносин, у т.ч. і в політиці.

Відзначаючи новітні тенденції у розвитку політичної комунікації, слід звернути увагу на наступні тренди. По-перше, у XXI ст. намітилося формування прямої залежності ступеня розвитку громадянського суспільства

від щільності та відкритості соціальної комунікації: її щільність породжує можливість колективної дії, і чим щільніше інформаційне спілкування між його учасниками, тим їх дії ефективніші, тим ефективніше громадське управління політичними процесами.

По-друге, політичній комунікації стала належати специфічна роль у забезпеченні поширення, передачі політичної інформації як між елементами політичної системи, так і між політичною системою і навколишнім середовищем. Комунікативну функцію здійснюють партії, групи інтересів, засоби масової інформації. Нерозвиненість політичної комунікації є однією з причин низького ступеня адаптації політичної системи, веде до втрати підтримки і нестабільності.

По-третє, в Україні, навіть порівняно з попереднім десятиліттям, відбулися радикальні зміни у сфері політичної комунікації. Це знайшло вияв не лише у змісті й інтенсивності комунікації, а й у її засобах. Найважливішу роль у системі політичних комунікацій почали відігравати інноваційні медіа-технології. Останні істотно змінюють спосіб життя людей, характер організації трудових процесів і процедур, а також взаємодії різних сфер суспільства. З'являються нові критерії оцінки рівня розвитку суспільства: кількість доступних джерел інформації для кожної людини, темпи інтернетизації, кількість фахівців у галузі комп'ютеризації й Інтернету.

На тлі останніх подій в Україні, очевидно, що основним джерелом інформації для переважної більшості населення залишається ТБ, оскільки інтернет-користувачів у невеличких містах, селах ще мало. Така ситуація і в РФ. Тому саме ТБ формує громадську думку, впливаючи на наше сприйняття реальності крізь призму специфічного подання подій. Все частіше можна чути звинувачення ЗМІ Російської Федерації у відвертій пропаганді й відсутності професіоналізму, адже вони не інформують і аналізують, а вигадують і спотворюють факти. Втім, вчені, чиновники різних рівнів, політики і небайдужі громадяни визнали, що Україна програла інформаційну війну пропагандистській машині Росії.

По-четверте, історична тенденція розвитку масової комунікації полягає у постійному збільшенні каналів поширення інформації. При чому поява кожного нового засобу масової інформації не веде до зникнення попередніх засобів комунікації. Нові ЗМІ займають свою нішу та змінюють характер і структуру інформаційно-комунікаційного простору. Політична комунікація в умовах становлення інформаційно-мережевого суспільства виступає комунікацією між образами, трансльованими за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Політична комунікація набуває властивості віртуальності, симуляції, міфологізації й медіатизації.

Гібридна війна, яку веде щодо України Російська Федерація, вимагає переходу від реактивних стратегій до проактивних дій. Тобто, «гібридна війна побудована на прощупуванні слабких місць, послідовному просуванні або одночасному за кількома напрямами, такими «хвилями», які йдуть на спад, а потім піднімаються». Розуміючи цю природу гібридної війни, і особливості її діяльності, можна достатньо ефективно працювати на випередження, в ситуації, коли незалежна Україна зазнала агресії з боку держави, що взяла на себе зобов'язання гарантувати її державний суверенітет та територіальну цілісність в межах Будапештського меморандуму 1994 р. Пропонуємо наступні рекомендації щодо захисту національних інтересів України. За умов гібридної війни український уряд має першочергову увагу приділити розвитку наступних напрямів політичної комунікації, що дозволить ефективно протистояти агресії з боку авторитарно-популістського режиму російського президента В. Путіна:

– зв'язки з громадськістю (активізація патріотичного «третього сектору» в зоні конфлікту та її інформаційний супровід в українських ЗМІ з трансляцією на окуповані ОРДЛО);

– публічна дипломатія та військові заходи на підтримку публічної дипломатії (широке висвітлення миротворчих ініціатив офіційного Києва);

– зв'язки зі ЗМІ (формування та підтримка лояльних до Президента та уряду України ЗМІ);

– інформаційні заходи міжнародного військового співробітництва (всебічне висвітлення найбільш масштабних проектів співробітництва з розвинутими країнами світу в галузі співпраці, у військовій сфері, в інформаційному полі України та країн, що надають допомогу);

– цивільно-військове співробітництво (активне висвітлення волонтерського руху та руху спротиву агресії на окупованих територіях);

– дії в кіберпросторі, включаючи соціальні мережі (відсіч інформаційним атакам агресора та формування й пропагування нових україноцентричних міфів, відтворення основ національної історичної пам'яті як піднесення національної ідентичності);

– залучення ключових лідерів до проведення інформаційних заходів (висвітлення миротворчих ініціатив Президента України, Прем'єр-міністра України та всіх українських державних діячів, причетних до розв'язання комплексу проблем, пов'язаних з агресією РФ проти України);

– внутрішня комунікація (систематична робота з особовим складом ЗСУ з роз'яснення поточної державної політики України);

– інформаційні операції та кампанії (розробка та запуск в національному інформаційному просторі з трансляцією на окуповані райони ОРДЛО спеціальних кампаній – антитез інформаційних атак агресора) [2].

Список використаної літератури

1.Deutsch K. W. The Nerves of Government/ Karl Wolfgang Deutsch. – New York: Free Press, 1963. – 316 p.

2.Ліпкан В.А. Роль стратегічних комунікацій в протидії гібридній війні проти України/ В.А. Ліпкан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goal-int.org/rol-strategichnix-komunikacij-v-protidii-gibridnij-vijni-proti-ukraini

УДК 329+355.087.2 (477) : 327(1-651.1)

Мадрига Т. Б.

кандидат політичних наук, доцент
кафедри політичних інститутів та процесів
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

У статті висвітлюються особливості розвитку волонтерського руху в Україні, під яким розуміється добровільна, свідома, організована, неоплачувана праця на користь інших. Проаналізовано основні напрями роботи та масштаби волонтерського руху в умовах гібридної війни в Україні.

Ключові слова: *волонтер, волонтерський рух, громадянське суспільство , гібридна війна.*

The article highlights the peculiarities of volunteer movement development in Ukraine, which means voluntary, conscious, organized, unpaid work in favor of others. The main directions of work and scope of volunteer movement in conditions of hybrid war in Ukraine are analyzed.

Key words: *volunteer, volunteer movement, civil society, hybrid war.*

Суспільно-політичні трансформації в Україні, пов'язані з Революцією Гідності 2013-2014 років, агресією Російської Федерації проти України, яка розпочалася з анексії Криму і продовжилась у вигляді гібридної війни на Донбасі, зумовили активізацію громадянського сектору, представленого волонтерським рухом. Волонтерський рух, будучи основою побудови громадянського суспільства, являє собою добровільну, свідому, організовану, неоплачувану працю на користь інших. Він виникає в результаті неефективної діяльності держави, зокрема неналежного реагування органів державної влади на наявні соціальні проблеми.

Проблематика волонтерського руху лежить в сфері наукових інтересів відомих зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як С. Елліс, К. Кемпбел, К. Рочестер, Дж. Девіс Сміт, М. Харріс, Р. Хедлі, А. Бодров, О. Безпалько, Я.

Буздуган, С. Воронова, Р. Вайнола, В. Гутгарц, І. Звєрєва, А. Капська, В. Кирильчук, Н. Комарова, О. Карпенко, Г. Лактіонова, Т. Лях, В. Матяш, Н. Сабат, А. Ткач, І. Юрченко, Н. Янц тощо. Визнаючи наукову цінність існуючих розвідок, варто сказати, що аналіз наукової літератури засвідчив відсутність цілісних теоретико-методологічних уявлень щодо розвитку волонтерського руху в Україні в умовах гібридної війни. Окрім того, науковцям знадобиться ще значна кількість часу для того, щоб систематизувати усі інформаційні дані і відомості про волонтерський рух в Україні під час проведення антитерористичної операції.

2014 рік відзначився значним зростанням волонтерської діяльності, що пов'язано з кризовими процесами в Україні та зовнішніми впливами (анексією Криму Росією, гібридною війною на Донбасі, яка розгорнута і ведеться Російською Федерацією), які не просто зменшили її здатність ефективно виконувати свої функції і задовольняти потреби громадян, а й поставили під загрозу її існування як національної держави.

На тлі військово-політичної ситуації, що склалась в Україні, патріотично налаштовані громадяни взяли на себе відповідальність за розвиток ситуації, чим і заклали основи волонтерського руху, який був виявом раніше нечуваної громадської самоорганізації. Волонтерський рух, на відміну від державних органів, подекуди оперативніше реагував на нові для українського суспільства виклики і забезпечував вирішення складних проблем, пов'язаних з підтримкою обороноздатності держави та піклуванням про її захисників. Громадяни України консолідувалися, збираючи їжу, ліки, одяг, засоби обігріву, кошти на потреби військових у зоні АТО, а також для тих українців, хто не залишив домівок і досі знаходяться у зоні протистоянь.

Військова агресія ззовні об'єднала зусилля громадянського суспільства і держави у боротьбі з нею. Окрім того, волонтерська робота на євромайданах була для більшості її виконавців першим досвідом та стихійним проявом небайдужого ставлення до перебігу подій. Подальший розвиток волонтерського руху, пов'язаний із військовими діями, був більш

структурований та потужний, тому що спирався на раніше здобуті напрацювання.

Представники волонтерських об'єднань на євромайданах здійснювали, як акумуляцію ресурсів з подальшою передачею їх на потреби життєдіяльності наметових містечок (продовольство, медикаменти, побутові речі тощо), так і особисто виконували роботу соціального, просвітницького, медичного, інформаційного направлення. Багато тисяч українських патріотів фактично виконували волонтерську роботу, не входячи до організованих осередків: надавали притулок протестувальникам, забезпечували їх продуктами харчування, здійснювали інші функції волонтерів [2, с. 17].

Основними напрямами роботи волонтерського руху є: збір і доставка в зону АТО різноманітних ресурсів (продукти харчування, ліки, одяг, амуніція, автотранспорт, військові прилади), ремонт та вдосконалення техніки тощо; модернізація зброї (приціли, тепловізори, прибори нічного бачення тощо); постачання закордонних виробів; засоби особистої безпеки, засоби зв'язку; медична допомога постраждалим від бойових дій, оснащення госпіталів та лікарень; допомога переселенцям із Криму та зони АТО (юридична, психологічна та гуманітарна допомога, пошук житла та роботи, адаптація до нового місця проживання та в соціумі); пошук зниклих безвісти, загиблих та робота з визволення полонених.

Неоціненну допомогу учасникам АТО на передовій надають медики-волонтери. Лікарям добровольцям не дають офіційні відрядження на фронт на Донбас. Тому медики-волонтери змушені допомагати військовим лише під час відпусток чи неоплачуваних відгулів [1].

Ведеться й діяльність в інших напрямах, зокрема різноманітна допомога сім'ям учасників АТО. Основними засобами і способами допомоги є збір коштів. Великі організації здебільшого збирають пожертви за допомогою різних систем безготівкових переказів (зокрема на банківські картки) і публікують в Інтернеті звітність; збір речей; довезення зібраної та

закупленої допомоги до військових підрозділів за місцем їх дислокації, госпіталів, родин військовослужбовців.

Характерною особливістю розвитку волонтерського руху стало залучення соціальних мереж до підтримки та поширення громадянських ініціатив, які здебільшого функціонували у форматі «неформальних волонтерських груп». Інформаційні технології допомогли створити нову якість комунікації між однодумцями, пришвидшили термін виведення волонтерських проектів на рівень їх практичної реалізації [2, с. 17-18].

З багатьох напрямків роботи волонтерів під час військових дій на Сході України можна виділити чотири основні, якими вони опікуються найбільше: збір та доставка в зону проведення АТО необхідних ресурсів; надання медичної допомоги постраждалим в ході її проведення; допомога вимушеним переселенцям; пошук зниклих безвісті та звільнення полонених. Щодо останнього, то значна частина таких волонтерських рухів сформувалася після Іловайської трагедії, коли кількість загиблих та зниклих безвісти, за деякими свідченнями, вимірювалася в сотнях. Однією з таких організацій є «Союз Народна Пам'ять», що працює в зоні АТО з вересня 2014 року. Багато волонтерів займаються виготовленням екіпірування власноруч – шиють аптечки, чохли для бронежилетів, одяг, маскувальні сітки. Часто волонтери збирають безпілотники для військової розвідки.

Основна спрямованість волонтерства, сьогодні на жаль, мілітаризована. Проте волонтери не тільки рятують життя і здоров'я бійців та інших постраждалих у військових діях на Сході, але й допомагають їм вирішити соціальні проблеми, повернутися до мирного життя, переселенцям – облаштуватися на новому місці [4, с. 81].

Волонтерські організації діють в усіх великих містах України та сотнях інших населених пунктах нашої держави. Нині масштаби діяльності волонтерів дають підстави стверджувати, що рівень громадянської свідомості в наших співгромадян значно зріс. Таким чином, українцям треба привчитись до того, що їхня громадянська активність мусить бути не лише відповіддю на

складні виклики, а й постійною практикою. Такою є вимога часу і рецепт успіху багатьох країн. Лише так можна розраховувати на досягнення поставлених перед собою завдань у масштабах вулиці, району, міста та всієї держави. Багато в чому це і є становлення європейської України – країни відповідальних громадян. І цей рух до дієвої громади на всіх рівнях здебільшого розпочинається саме з масової усвідомленої участі громадян у волонтерських рухах, оскільки від свідомого волонтерства до ефективного самоврядування і якості життя – один крок. У цьому контексті постає необхідність належного офіційного визнання волонтерської діяльності з боку держави [5, с. 141].

Водночас, як стверджує український письменник і соціальний психолог О. Покальчук, згуртування українського суспільства відбулося через загрозу прямої окупації та інтервенції, з її послабленням може дезактивуватися і громадська діяльність, яка ще не стала в Україні потужним складником суспільного буття. Оптимістичніше налаштовані експерти вважають, що подібне визнання заслуг волонтерів продемонстрували широким верствам населення привабливість волонтерства, фактично підмінивши собою непрацюючі «соціальні ліфти», продемонструвавши ще один шлях поєднання реалізації особистісних амбіцій із суспільною користю [3, с. 14].

Таким чином, волонтерський рух, будучи виявом громадянської самоорганізації в умовах гібридної війни, в умовах обмеженості державних матеріальних ресурсів перейняв від державних інституцій значну частину соціальних та інших функцій. Зважаючи на значний потенціал громадського і приватного секторів, діяльність органів державної влади повинна бути спрямована на створення режиму сприяння для діяльності інститутів громадянського суспільства, починаючи від вирішення питань їх реєстрації і закінчуючи залученням інституцій громадянського суспільства до виконання соціальних завдань. Саме волонтерські об’єднання, враховуючи військово-

політичну ситуацію, що склалась в Україні, повинні продовжити процес розбудови і утвердження громадянського суспільства європейського зразка.

Список використаної літератури:

1. Волонтерський рух в Україні під час проведення антитерористичної операції: історія, стан, проблеми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Volonterskyj-ruh-pid-chas-ATO.pdf

2. Горєлов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. / Д. М. Горєлов. – К.: НІСД, 2015. – 36 с.

3. Котляр А. Чи потрібні волонтери в політиці? / А. Котляр // Дзеркало тижня. – 2014. – № 33. – 20–26 верес. – С. 1, 14.

4. Николаєва В. І., Николаєва Д. Активізація волонтерського руху в Україні: виклики сьогодення / В. І. Николаєва, Д. Николаєва // Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 15 червня 2018 р. Маріуполь: ДонДУУ, 2018. – С. 79-81.

5. Шамрай В. О, Ольховський М. А. Сучасний стан офіційного визнання волонтерської діяльності в Україні / В. О. Шамрай, М. А. Ольховський // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 14 Науковий журнал. Серія: Юридичні науки. – №4 (81) 2015. – С. 139-145.

Матвієнків С.М.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політичних інститутів і процесів

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника»

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНО

Дослідження національної свідомості українців набуває особливого значення в умовах глобалізації, реальністю якої є посилення тенденції щодо подолання бар'єрів і скорочення відстаней між націями й державами, утворення єдиних економічних, інформаційних та інших просторів, які поряд із позитивними наслідками несуть водночас загрозу розвитку самобутності національних спільнот. Без сформованої власної національної ідентичності, розвиненої національної свідомості українське суспільство не буде достатньо внутрішньо інтегрованим і стійким, здатним відповідати на численні виклики глобалізованого світу (зокрема, гібридної війни), не зможе здійснити повномасштабну економічну, соціальну і політичну модернізацію.

Сучасний український дослідник В. Карлова теоретично обґрунтувала концепцію формування національної самосвідомості українського суспільства як духовної основи державотворчих процесів, спрямовану на прискорення державотворення в Україні, та виокремила її основні складові: духовно-ціннісні засади розвитку нації і розбудови держави; загальнонаціональна ідеологія державотворення; загальнонаціональна ідентичність громадян; формування національної еліти; єдиний гуманітарний простір; громадянський патріотизм; форми та засоби управлінського впливу.

Українська політична нація може бути повноцінним суб'єктом державотворчих процесів за умови розвиненої національної самосвідомості. За допомогою держави нація реалізує національні інтереси, забезпечує своє

самовідтворення і самозбереження, захищається від внутрішніх і зовнішніх загроз. Україна як демократична держава може успішно розвиватися лише на основі усвідомлення українською політичною нацією державотворчих завдань і активної соціально-політичної участі громадян у державотворчих процесах. Органи державної влади, підтримуємо думку В. Карлової, мають створювати умови для формування й утвердження національної самосвідомості: реалізовувати етнонаціональну, освітню, культурну, мовну, інформаційну політику, політику національної пам'яті; просвітницько-пропагандистську діяльність; виховання патріотизму громадян; залучення ЗМІ; співпраці з політичними партіями, громадськими організаціями. Формування державно-політичного рівня національної самосвідомості українського суспільства сприятиме становленню української політичної нації [1, с.3].

Без відродження української етнічної нації та забезпечення її провідної ролі у функціонуванні суспільства неможлива й розбудова української політичної нації та Української держави. Відроджуючи національний менталітет і національні цінності, ми тим самим створюємо природний і міцний фундамент самобутньої Української держави й забезпечуємо її існування. Отже, суб'єктам політичного процесу в Україні необхідно формувати механізм організації й розподілу влади не лише демократичний, а й національний, такий, що актуалізує, виразить і допоможе реалізувати корінні інтереси українського етносу та всього народу, які закладені в українській національній політичній свідомості.

Національна свідомість активно впливає на практичну політичну діяльність людей і утворює національно-політичну свідомість (процес творення чи повернення до життя української духовності, українських національних цінностей[4, с. 273]), яка потребує повсякденного утвердження через діяльність членів нації, спрямовану на її розвиток. Розчарування в діяльності влади впливають на зміну та розвиток національно-політичної свідомості громадян, на виникнення, наприклад, Помаранчевої революції та

революції Гідності. Асоціативний ряд цінностей, на яких свідомість могла би триматися, порушений, вони існують лише в ідеальних уявленнях громадян, тому національно-політичну свідомість громадян в сучасній Україні ще не можна вважати усталеною. Вона постійно змінюється, піддається різним впливам і сама опосередковано відбивається на політичній поведінці, політичному виборі. Це пов'язано з тим, що сталого ідеологічного стрижня у вигляді системи цінностей (система моральних, демократичних, політичних, національних, соціальних, громадянських цінностей, погоджена і схвалена суспільством у процесі загальнонаціонального діалогу) в українському суспільстві не існує. Спостерігаються прояви амбівалентності (визнання рівноцінними прямо протилежних ціннісних орієнтацій; неузгодженість думок щодо конкретної остаточної оцінки того чи іншого політичного феномена) у свідомості громадян, що підтверджують соціологічні дослідження. Амбівалентність свідомості пов'язана з тим, що українські громадяни підтримують певну конкретну ідею, а водночас і конкретну особу, несумісну з цією ідеєю. Характерним показником такої амбівалентності є, наприклад, баланс довіри/недовіри людей до фаворитів виборчих перегонів. Спостерігається поєднання протилежних цінностей і норм: з одного боку – вимога демократичних свобод, а з іншого – схвалення недемократичних методів вирішення суспільних проблем. Звучить підтримка ринкових відносин, а на противагу– вимога соціальної рівності. Це свідчить про певну роздвоєність політичної свідомості громадян і про дефіцит політичної культури [3, с. 182].

Таким чином, формування політичної свідомості, набуття громадянами політичних знань і навичок політичної поведінки є важливою умовою функціонування політики, насамперед держави, в інтересах суспільства. Політична свідомість започатковує процес формування ідеології державотворення як практичної свідомості, на яку спирається суб'єкт, здійснюючий державотворчу практику, а отже виступає у ролі утворюючої складової даного процесу [2, с. 227]. Сьогодні в умовах гібридної війни як

ніколи саме політична свідомість стимулює кардинальні зміни суспільних відносин в Україні. Глибокий аналіз суперечностей політичної свідомості дає змогу виявити серйозні вади суспільного організму. Суб'єктом політичної свідомості в сучасній Україні обов'язково стане українська політична нація, що зараз формується.

Отже, пріоритетними у формуванні національної свідомості громадян сучасної України в умовах гібридної війни є: визначення системи базових цінностей, вироблення гуманітарної політики держави (історична пам’ять українського народу, мовна єдність суспільства, єдиний інформаційно-культурний простір, культурна політика), державна етнонаціональна політика України та патріотичне виховання громадян.

Список використаної літератури

1. Карлова В. В. Національна самосвідомість як духовна основа державотворчих процесів в Україні: управлінський аспект: автореф. дис. доктора наук з держ. управл. / В.В. Карлова / НАДУ при Президентові України. Київ, 2013. 39с.

2. Краснокутський О.В. Політична свідомість як утворююча складова процесу формування ідеології державотворення. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2013. № 52. С.227-240.

3. Нагорна Л. П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії. К. : Стилос, 1998. 278 с.

4.Філософія політики: підручник/ авт.-упоряд.: В.П. Андрущенко (кер.) та ін. К.: Знання України, 2003.

Міщук А. І.

кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
Міщук М. Б.

кандидат політичних наук, доцент кафедри
політичних інститутів і процесів
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

ПРОБЛЕМА ЗМІЦНЕННЯ МИРУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ КАТОЛИЦИЗМУ.

Назва “католицьке соціальне вчення" походить з енцикліки Пія XI “Quadragesimo anno” (1931 р.), в якій Папа стверджував: "Під впливом настанов та у світлі енцикліки Лева XIII постало справжнє католицьке соціальне вчення, яке щодня розвивають і збагачують невтомними зусиллями ті, кого називаємо помічниками Церкви. Вони не обмежують це вчення кабінетними стінами, а виходять з ним у світ і у вир життя” [2, с. 14].

Детальне пояснення сутності соціальної доктрини католицизму було подано Папою Іваном Павлом II : “Соціальна доктрина Церкви - це не «третій шлях» між ліберальним капіталізмом і марксистським колективізмом, ані альтернатива іншим, не таким радикально протилежним розв'язанням: вона становить незалежну категорію. Також вона не являє собою ідеологію, а докладне формулювання результатів глибоких роздумів, здійснених у світлі віри й церковної традиції, над складною дійсністю людського існування в суспільстві і в міжнародному контексті. Його основна мета - пояснити цю дійсність, вивчаючи її відповідність чи невідповідність науці Євангелія про людину та її земне, а водночас і трансцендентне покликання. Отож, вона належить не до сфери ідеології, а богослов'я, зокрема морального богослов'я” [2, с. 13].

Енцикліка папи Лева XIII “Rerum Novarum” (1891 р.) стала першою енциклікою на якій базувалося все наступне соціальне вчення католицизму.

У ній Понтифік, порушуючи питання взаємовідносин робітників та роботодавців, потреби осягнення миру в суспільстві, зазначав, що саме віра Церкви може примирити багатих і бідних та нагадував їм про взаємні обов'язки та справедливість [5].

Протягом XX століття ця доктрина пройшла важливу еволюцію, що відбилось в низці нових папських документів. Соціальне вчення Церкви, торкалося різних аспектів соціально-економічного, суспільно-політичного та релігійного життя. Не оминуло воно і проблематики, пов'язаної із встановленням та збереженням миру.

В цьому контексті, особливий інтерес представляє енцикліка "Про мир на землях"("Pacem in terris") (1963 р.) Папи Івана XXIII, де порушуються питання прав та обов'язків людини, взаємин влади і суспільства, мирного співіснування держав і взагалі проблем світу.

Взаємовідносини між державами мають будуватися на основі "норм справедливості", а це вимагає, щоб "усі водночас і взаємні права изнавали, і взаємні обов'язки виконували"[6, с.27]. Далі у енцикліці зазначається: " Оскільки країни мають право і на життя, і на прогрес, і на здобуття засобів, необхідних для свого поступу, й на виконання головної ролі в цій справі, й на захист власного доброго імени та належної собі шани, - то звідси випливає, що на них так само лежить обов'язок діяльно захищати кожне з цих прав і уникати вчинків, які ті права порушували б. Як у їхніх особистих справах людям не можна так домагатися власної вигоди, щоб це кривдило інших, - так і державам не можна, не вчинивши злочину, примножувати свої статки коштом кривди чи неправедного утиску інших націй. Тому влучним виглядає вислів св. Августина: "Коли усунути справедливість - чим будуть царства, як не великими ватагами розбійників?"[6, с. 27]. Найбільш ефективними засобами розв'язанння міжнародних суперечок та конфліктів мали б виступити "обмін позиціями міркуваннями, вчасну і достовірну оцінку

фактів, врівноважене узгодження супротивних думок". Натомість різко засуджуються сила зброї, обман і підступ. Піднімається та аналізується також проблема біженців: "З огляду на це, тут доречно буде нагадати людям, що ці біженці мають особисту гідність і що за ними треба визнавати права особи: вони аж ніяк не могли втратити ці права через те, що їх позбавлено громадянства своєї нації" [6, с.31].

Папа Іван XXIII, роздумуючи про мир у сфері суспільних відносин констатує: "Поперше, йдетъся про справу, якої вимагає розум. Справді, як усім відомо, чи принаймні має бути відомо, взаємини між державами - так само, як відносини між окремими людъми, - слід будувати не силою зброї, а згідно з нормами правного розуму, тобто за нормами правди, справедливости, діялъної єдности умів. Далі, кажемо, що така справа є дуже бажаною. Хто ж не прагне якнайпалкіше, щоб було стримано загрозу війни, збережено непорушним мир і укріплено його дедалі міцнішим захистом? Нарешті, ця справа сповнена потенційних благ, адже вигоду від неї здобудутъ гетъ усі: і окремі люди, й сім'ї, і народи, і всесвітня людська родина. Про це гласить напучення Нашого Попередника Пія XII, яке й досі лунає в наших вухах: «Від миру ніщо не гине, війна - може занапастити все"[6, с. 33-34].

Міждержавні відносини треба впорядковувати за нормою свободи: "Це означає, що жодній нації не вільно робити нічого, що несправедливо утискало б інші нації або невиправдано стояло б на заваді їхнім інтересам. Навпаки, інші нації конче треба підтримувати у дедалі кращому усвідомленні їхніх обов'язків, у їхньому змаганні до нового й корисного, у їхньому завзятті до власного поступу в різних ділянках"[6, с. 34]. Що ж до ООН, то її найважливішим завданням , відповідно до енцикліки, визнано потребу "берегти і зміцнювати мир між народами, а також плекати й підтримувати дружні стосунки між ними, що спираються на засади рівности, взаємоповаги і взаємодопомоги у всіх царинах людської діяльности" [6, с. 40]. А на завершення Іван XXIII проголошує: "«Воскрес Ісус, Господь наш; ставши

серед учнів своїх, мовив: "Мир вам, алилуя!": возрадувалися учні, уздрівши Господа» (61). Христос приніс нам мир і мир нам залишив: «Мир залишаю вам, мій мир даю вам; не так, як світ дає, даю вам його» , тому нехай Христос пробудить у кожній людині бажання пробивати ті мури, які розділяють людство, і зміцнювати сув'язь взаємної любови задля порозуміння між усіма і прощення кривдників, - так, щоб під Його проводом і покровительством усі народи по-братньому обійнялися і щоб між ними завше панував і розцвітав такий бажаний для всіх мир" [6, с. 48-49].

На II Ватиканському соборі (1962—1965) Папа Іван XXIII визначив нову політику католицької церкви —. "аджорнаменте". Ця політика передбачала оновлення наявних у католицизмі соціально-політичних доктринальних підходів при розв´язанні актуальних проблем суспільного життя. Політика "аджорнаменте" пропонує нові підходи до визначення місця і ролі людини в суспільному прогресі, до визначення загальнолюдських цінностей тощо. Зокрема, конкретизуються підходи щодо визначання понять "війна" і "мир". За умов наявності зброї масового знищення "справедливої війни" як засобу розв´язання суперечок між державами взагалі не може бути, тому така війна недопустима, а справжній мир не може бути результатом військової перемоги. "Планетаризація" сучасного світу вимагає поглиблення міжнародної солідарності і співробітництва у розв´язанні глобальних проблем людства.

Енцикліка Папи Павла IV "Populorum progression" (від 26 березня 1967р.) присвячена питанням співробітництва між народами і проблемам країн, що розвиваються. Критикується неоколоніалізм і обґрунтовується право всіх народів на благополуччя. Папа звертається до всіх людей доброї волі для реалізації розвитку з перевагами для всіх: закликає до справедливості в глобальному масштабі, яка гарантуватиме мир у всьому світі і уможливить "планетарний гуманізм"[7].

Дуже велику увагу проблемі миру приділяли у свої енцикліках та зверненнях до мирян Папа Іван Павло II особистим прикладом, відвідавши у в'язниці члена турецького ультраправого угруповання Махмета Алі Агджа, який важко поранив Його пострілом в живіт 13 травня 1981 р., та поговоривши із ним "як з братом, якого я простив, і який має мою повну довіру", продемонстрував велич і гідність людини, у якої мир панує у душі.

З ініціативи Івана Павла II в італійському місті Ассізі у жовтні 1986 р. відбулася перша міжрелігійна зустріч і Всесвітній день молитви за мир, коли на запрошення Понтифіка обговорити проблеми міжконфесійних відносин відгукнулися 47 делегацій від різних християнських конфесій, а також представники 13 інших релігій.

А вже 13 Грудня 1987 Папою Іваном Павлом II була проголошена енцикліка "Sollicitudo rei socialis" ("Суспільна турбота"), в якій розглядалися глобальні соціальні, економічні та політичні проблеми тогочасного світу. З метою моральної і теологічної оцінки суспільно-політичної , в контексті завдання Церкви , констатувалось: " Мир має бути плодом справедливості і солідарності"[8].

У 1991 р., тобто через 100 років після виходу енцикліки Лева XIII, папа випустив нову, ювілейну енцикліку "Сотий рік", у якій проголосив дальший розвиток доктринальних підходів Ватикану, доповнивши їх необхідністю активнішої участі католицької церкви в захисті прав і свобод людини, у зміцненні й поглибленні християнської демократії. В енцикліці модернізується ставлення церкви до загальнолюдських проблем, зокрема, визначається необхідність зміцнювати солідарність між усіма народами, між віруючими й атеїстами в ім´я збереження миру на Землі, засуджуються війни, використання зброї масового знищення. Документ звертав увагу на тяжку ситуацію країн Третього світу. Водночас висловлювався скептицизм щодо результативності міжнародних організацій.

У травні 2001 року Іван Павло ІІ здійснюючи поїздку до Сирії, молився про мир в Дамаску і став першим Папою, який відвідав мечеть. Раніше, в серпні 1985 року, на запрошення короля Хасана ІІ Папа виступив в Марокко перед п'ятидесятитисячною аудиторією молодих мусульман. Він говорив про нерозуміння і ворожнечі, які існували раніше у відносинах християн і мусульман, і закликав до встановлення «миру і єдності між людьми і народами, які становлять на Землі єдине співтовариство» [1].

Один із найближчих співпрацівників Івана Павла ІІ був Йозеф Алоїс Ратцінґер , який очолював Колегію кардиналів і Конгрегацію з питань віри до обрання Його Папою Бенедиктом XVI. Він дотримувався консервативного шляху розвитку церкви і «повернення до джерел», а європейське християнство вважав порятунком для цивілізації на континенті. Бенедикт XVI неодноразово у своїх промовах та посланнях з нагоди Всесвітнього дня Миру наголошував на цій актуальній проблемі. Цікавою є й енцикліка Святішого Отця “Deus cariyas est”, присвячена єпископам, священикам, дияконам, посвяченим особам і вірним про християнську любов. Папа Бенедикт XVI у Всесвітній день миру підкреслив у своєму зверненні, що світ повинен засяяти благословенним світлом навіть під час військових конфліктів.

Наступник Бенедикта XVI, Папа Франциск закликає всіх людей доброї волі, до миру. В рамках загальної аудієнції, яка відбулася у середу, 24 серпня 2016 р., на площі Святого Петра у Ватикані, Папа Франциск запевнив, що молиться за Україну і в чергове поновив свої неодноразові заклики до встановлення миру.«Цими тижнями міжнародні спостерігачі висловили стурбованість з приводу погіршення ситуації на Сході України. Сьогодні, коли ця улюблена країна відзначає своє національне свято, яке цього року є 25-ю річницею її Незалежності, запевняю що молюся за мир і повторюю свій заклик до усіх причетних сторін і до міжнародних інституцій посилити

ініціативи для подолання конфлікту, звільнення полонених та вирішення складної гуманітарної ситуації», – сказав Понтифік [4].

У зверненні до політичних лідерів провідних держав світу, міжнародних організацій , зокрема ООН Святіший Отець закликає до спільних дій задля привернення справедливості та миру в світі. «Я серйозно стурбований нинішньою ситуацією в світі, де, незважаючи на засоби, доступні міжнародній спільноті, важко узгодити спільні дії на користь миру в Сирії та в інших регіонах світу. В той час, як невпинно молюся за мир та закликаю всіх людей доброї волі й надалі робити так само, знову звертаюсь до всіх політичних лідерів, щоб перемогли справедливість та мир», – мовив Глава Вселенської Церкви в неділю, 15 квітня 2018 р., після проказування молитви «Царице неба» із десятками тисяч паломників та побожних туристів, зібраних на площі святого Петра у Ватикані [3].

Отже, проблема збереження та досягнення миру залишається актуальною і неодноразово піднімалася в багатьох проповідях, публічних виступах, і енцикліках Понтифіків та в соціальному вченні католицизму в цілому. Наголошується на зобов'язанні кожної нації робити внесок у справжнє міжнародне співробітництво задля досягнення спільного блага всього людства і майбутніх поколінь.

Список використаної літератури

1. Двадцять п’ять фактів про Папу Івана Павла II // HTTP://CATHOLICNEWS.ORG.UA/25-FAKTIV-PRO-PAPU-IVANA-PAVLA-II-18-TRAVNYA-1920R-NARODIVSYA-SVIVAN-PAVLO-II

2. Компедіум соціальної доктрини церкви.- Київ: КАЙРОС, 2008.- С.

3. Папа до політичних лідерів: узгодити спільні дії на користь миру// http://uk.radiovaticana.va/news/2018/04/15/папа_до_політичних_лідерів_узгодити_спільні_дії_на_користь_миру/1371090].

4.Папа Франциск закликає до миру в Україні в 25-ту річницю її Незалежності / https://www.facebook.com/emb.va/posts/%D0%BF%D0%B0%D0%BF%D0%B0]

5.Шевченко Т. Соціальний католицизм: папські енцикліки XIX-XX століття // https://www.religion.in.ua/main/history/10416-socialnij-katolicizm-papski-encikliki-xix-xx-stolittya.html

6.Pacem in terris (Мир на землі) Енцикліка Папи Івана XXIII про встановлення миру між всіма народами в істині, справедливості, любові та свободі. – Львів, 2008. – 55 с.

7.Populorum progression// http://www.iupax-ugcc.org.ua/details_element.php?id=1875&lang=1

8.Sollicitudo rei socialis// http://www.iupax-ugcc.org.ua/details_element.php?id=1878&lang=1

Павелко М.

магістрант факультету історії,

політології і міжнародних відносин
ВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

ПРАВА ЛЮДИНИ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Питання прав людини є найважливішою проблемою внутрішнього та зовнішнього правового розвитку будь-якої держави або союзу незалежних держав, яким є, насамперед, Європейський Союз. Їх забезпечення – це той критерій,за яким оцінюється досягнутий рівень демократії в цілому.

Починаючи з учень стародавніх мислителів і до наших часів відомі філософи, соціологи, політики та правознавці намагалися осягнути сутність

проблеми прав людини,окреслити її історичні та сучасні параметри, визначити поняття та межі їх реалізації.

Наочний приклад ефективної взаємодії держави і наднаціональної організації у сфері закріплення та захисту прав людини демонструє Європейський Союз. Адже починаючи з 60-х років XX ст., Суд Європейських співтовариств визнав,що право Співтовариства має забезпечувати захист основних прав людини як на рівні положень установчих договорів, так і через його неписане право, яке базується на принципах права держав-членів.

Права і свободи нормативно забезпечені за умови дії в країні розвинутої системи юридичного регулювання, що підтримує принципи особистої свободи. Ця система сама по собі є нормативною гарантією, якщо вона не є суперечливою, виступає узгодженою та доступною.

Таким чином, права людини визнаються універсальною формою взаємовідносин між людиною, суспільством і сучасною державою. Саме з допомогою прав людини визначаються межі соціальних можливостей людини та встановлюється інституціональний і соціально-правовий механізм їх реалізації.

У зв’язку з цим, звертає на себе увагу інститут прав людини у праві Європейського Союзу як загальна і рівна для всіх міра свободи або можливої поведінки, необхідна для задоволення основних потреб її існування, розвитку й самореалізації, якав певних конкретно-історичних умовах визначається взаємним визнанням свободи суб’єктами правового спілкування і не залежить від її офіційної фіксації державою, хоча й потребує державного визнання й гарантування.

Окреслені правові конструкції стали унікальними механізмами у в інституційній системі Європейського Союзу. Однак, незважаючи на відносно нетривалий період функціонування та нормативного закріплення інституту прав людини у Євросоюзі, в даний час існує необхідність приділити даному питанню суттєву увагу в аспекті їхньої актуальності.

Таким чином, актуальність проведеного дослідження полягає в об’єктивній необхідності наукової розробки питань, пов’язаних із правами людини у Європейському Союзі, що обумовлює теоретичну і практичну значимість обраної автором теми, необхідність здійснення спеціального дослідження даної проблематики.

Питання, пов’язані з правами людини в цілому, широко представлені в юридичній літературі та науці. Істотний внесок у розробку різних аспектів даної проблематики внесли наукові праці М. Р. Аракеляна, В. М. Бесчастного, О. К. Вишнякова, С. Ю. Кашкіна, М. М. Микієвича, О. М. Москаленка, В. І. Муравйова, О. В. Лаби, Р. А. Петрова, П. М. Рабіновича, А. Х. Саідова,О. В. Стрєльцової, І. В. Яковюка та ін.

Разом з тим, наукові дослідження, які б безпосередньо стосувалися прав людини у праві Європейського Союзу, їх становлення та розвитку, видів та гарантій їх захисту, практично не проводилися. [9 с. 60].

Водночас, при характеристиці міжнародних стандартів прав людини важливим є з'ясування їх функцій. А саме, ними є: визначення переліку прав та свобод, які відносяться до категорії основних та обов’язкових для всіх держав-учасниць відповідних міжнародних угод або конвенцій; формулювання основних рис змісту прав та свобод, які повинні втілюватись у відповідних конституційних та інших нормативних положеннях окремих держав; встановлення зобов’язань держав щодо визнання та забезпечення проголошених прав та свобод, а також встановлення на міжнародному рівнігарантій, необхідних для реалізації і захисту прав та свобод; фіксація умови щодо застосуванняправ та свобод людини, одночасно із законними обмеженнями цих прав та свобод [2., с. 111].

Юрисдикція Європейського суду з прав людини поширюється на всі питання, які стосуються тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї, і які передаються йому на розгляд.

Система судів, що здійснюють захист прав громадян ЄС, включає національні системи правосуддя держав-членів та Суд Європейських співтовариств [8., с. 334].

Тривалий час захист прав людини, які були порушені внаслідок прийняття актів Співтовариства, здійснювався Судом ЄС на підставі ст. 220 Договору Європеського Економічного Співтовариства [1, с. 35]. Однак проти такої практики виступили Верховні суди ФРН та Італії: вони відмовилися визнати принципи верховенства права ЄС і його прямої дії, оскільки згідно з установчими договорами інститути ЄС не пов'язані обов'язком дотримуватися основних прав і свободлюдини [7, с. 226]

Найбільш важливим у захисті та дотриманні міжнародних та європейських стандартів прав та свобод людини є наявність та дієвість міжнародних механізмів їх забезпечення. У тих випадках, коли державний механізм не здатен забезпечити реалізацію прав та свобод людини, міжнародне право передбачає можливість застосуванн міжнародних механізмів з метою забезпечення та захисту прав та свобод людини [3., с. 308].

У цілому громадяни ЄС реалізують у повному обсязі як права і обов'язки громадянина конкретної держави-члена ЄС, так і додатковий комплекс прав і свобод, гарантованих Союзом.

До прав і свобод, додатково набутих громадянами об'єднаної Європи,належать: право обирати і бути обраним на виборах до Європарламенту у державі-члені місця проживання на тих же умовах, що й громадянин цієї держави; право обирати і бути обраним на місцевих виборах у державі-члені місця проживання; право особи на добросовісне управління;право на вільний доступ до документів владних структур Союзу;право звернення до Європейського Уповноваженого з прав людини;право подання петицій до Європарламенту; право вільно пересуватися і проживати у межах території держав-членів; право громадян Союзу користуватися захистом дипломатичних та консульських установ

будь-якої держави-члена на території третьої країни, де немає представництва держави-члена, громадянином якої є особа; право на громадянську ініціативу – право не менш одного мільйона громадян ЄС, що представляють значне число держав-членів, запропонувати Комісії в рамках її повноважень подати пропозиції стосовно питання, з якого необхідне видання правового акта Союзу [6, с. 229].

Розробку власних спеціалізованих документів про права людини Євросоюз почав у 1989 р., коли була прийнята Декларація про права людини і Хартія Співтовариства про основні соціальні права робітників.

Наступний, справді революційний крок у цьому напрямі, Європейський Союз зробив у червні 1999 р., коли під час Кельнського самміту Європейська Рада прийняла рішення про створення Конвенту для розробки Хартії Європейського Союзу про основні права [4, с. 164].

У підсумку слід зазначити, аналіз участі Європейського Союзу в процесі реалізації, закріплення та визначення поняття «права людини» неодмінно пов’язано із їх охороною та захистом. Окрім цього, в умовах сьогодення на рівні Європейського Союзу здійснено уніфікацію правових систем європейських країн у галузі захисту прав людини. Окрім цього, після прийняття Хартії Європейського Союзу про основні права та запровадження громадянства ЄС Європейський Союз на конструктивній снові починає не стільки конкурувати, скільки доповнювати діяльність Ради Європи у сфері захисту прав людини, що створює нові можливості для більш повноцінного здійснення функції захисту прав людини і громадянина.

Юридичні гарантії прав і свобод людини у національному праві держав-членів включають систему засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації прав людини, забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень [5, с. 456].

Отже, можемо сказати, що права людини у праві Європейського Союзу – це загальна й рівна для всіх міра (норма) свободи (можливої поведінки), необхідна для задоволення основних потреб її існування, розвитку й

самореалізації, якав певних конкретно-історичних умовах визначається взаємним визнанням свободи суб'єктами правового спілкування (з іншими особами, суспільством і державою) і не залежить від її офіційної фіксації державою(права людини фіксуються міжнародними актами), хоча й потребує державного визнання й гарантування. Основні права людини в Європейському Союзі найбільш важливі, невідчужувані права і свободи людини і громадянина, з яких виникають всі інші його права як людської істоти, так і як члена суспільства. Визнання, дотримання і захист основних прав і свобод - першочерговий обов'язок держав, а так само наднаціональної організації публічної влади, якою виступає Європейський Союз.

Список використаної літератури

1. Анакіна Т. М. Співробітництво Європейського Союзу з сусідніми державами / Т. М. Анакіна // Юридична осінь 2011 року : зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (9 листоп. 2011 р.). – Х., 2011. – С. 34–37.

2. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу : підручник / М. Р. Аракелян, М. Д. Василенко. – О. : Фенікс, 2012. – 390.

3. Березовська І. А. Лісабонський договір як правова основа для регулювання зовнішніх зносин Європейського Союзу / І. А. Березовська, О. М. Лисенко // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 1. – С. 307–311.

4. Венецька О. Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу та Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: проблема взаємодії / О. Венецька // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2007. – № 38 –С.161-167.

5. Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 623 с.

6. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А. С. Фастовець.– К. : КНЕУ, 2002. – 460 с.

7. Право Европейского Союза : учебник для вузов / под ред. А. Я. Капустина. — М. : Издательство Юрайт, 2015. — 387 с.

8. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.

9. Право Європейського Союзу: Підручн. / За ред. Р.А. Петрова. – К.: Істина, 2017. – 384.с.

Парахіна Ольга

студентка Факультету історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ І СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР

У статті розглядається зміна лінії поведінки РФ на сучасній міжнародній арені, яка сталася з часів анексії Криму та введення проросійських бойовиків на Донбас. Саме з того часу, з 2014 року, світова спільнота відповіла на такі дії шквалом обурення і ввела відповідні санкції. Після цих подій, Захід зрозумів, що з Росією не можна проводити політику умиротворення і ввів жорсткіші заходи, які включали в себе замороження активів російських громадян і обмеження в торгівлі. У статті акцентується увага на відношення Росії до санкцій західних країн і її реакція на них, яка спричинює найбільше загострення відносин з часів «холодної війни».

Ключові слова: зовнішня політика, санкції, конфлікт, криза.

EUROPEAN UNION AND THE UNITED STATES OF AMERICA IN THE FOREIGN POLICY OF THE RUSSIAN FEDERATION AT THE PRESENT STAGE: SECURITY SIDE

The article discusses the changes of the Russian Federation foreign policy in the modern international arena, which has occurred since the annexation of the Crimea and the intervention of pro-Russian militants in the Donbass. Since that time, since 2014, the world community has responded to such actions with a squall of indignation and imposed appropriate sanctions. After these events, the West realized that it was impossible to pursue a policy of appeasement with Russia and introduced more stringent measures that included freezing the assets of Russian citizens and restrictions on trade. The article focuses on the attitude of Russia to the sanctions of Western countries and its reaction to them, as it causes the most aggravation of relations since the Cold War.

Keywords: foreign policy, sanctions, conflict, crisis.

Криза в Україні позначила кінець періоду після закінчення «холодної війни», коли по всьому світі ще були надії щодо того, що мирні революції в Східній та Центральній Європі сприятимуть миру і демократії від Ванкувера до Владивостока. В 2014 році Росія зруйнувала можливість створення спільноти зі спільними цінностями і Заходу, і РФ і, таким чином, також бачення Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) як "безпекової спільноти" однодумців у євроатлантичному просторі.

Кремль, здається, прийняв свідоме рішення відмовитись від співпраці з Заходом на довгий термін. США і ЄС, зі своєї сторони, повинні готуватися до довгострокової політичної конфронтації з Росією, з ядерною державою з правом вето у Раді Безпеки Організації Об’єднаних Націй. Тим не менш, повернення «Холодної Війни 2» є малоймовірним, адже РФ не є глобальною

наддержавою порівняно з Радянським Союзом 1945-1990 років. Світ більше не є біполярним, і ідеологічна боротьба між капіталізмом і соціалізмом втратила свою актуальність. До того ж Європа більше не є епіцентром глобальної боротьби.

В основі нинішнього політичного спору між Росією і Заходом - дві конкуруючі претензії: з одного боку, Захід стверджує, що його цінності універсальні і що будь-яка держава, яка відповідає певним критеріям може бути прийнята в якості члена до НАТО чи ЄС. З іншого боку, Путінська Росія має прагнення стати центром влади, яка буде діаметрально протилежною Заходу по значенню цінностей. Ці зусилля зосереджені на створенні Євразійського Економічного Союзу (ЄЕС) разом з Казахстаном, Білоруссю, Вірменією і Киргизстаном, з метою залучення інших сусідніх держав в якості постійних членів.

Україна, Молдова і Грузія утворюють одну групу держав, де більшість населення орієнтуються на Захід, але знаходять шлях заблокованим - через їх недостатній економічний і політичний розвиток, але також і тому, що Росія внесла значний вклад для забезпечення того, щоб ці країни залишалися втягнутими в територіальні конфлікти в найближчому майбутньому. Тому співвідношення між Заходом і Росією в цьому регіоні неминуче залишаться антагоністичними.

Для тих європейських держав, які особливо стурбовані своєю національною безпекою через дії Москви, НАТО залишається основним елементом забезпеченням їх безпеки. З іншого боку, важливість в безпековій політиці знижується, не в останню чергу через явні недоліки європейських армій. В той час як Вашингтон невблаганно вимагає більше військових внесків з боку європейських союзників, все, що в кінцевому рахунку має значення для східних членів НАТО це те, що США з його військовою присутністю є частиною архітектури європейської безпеки, гарантуючи тим

самим захист від Москви. Ось чому ці держави НАТО зацікавлені в розміщенні американських ракетних установок на їх території, і з ентузіазмом ставляться до постійної присутності американської ядерної зброї в Європі. З огляду на нові виклики, НАТО необхідно терміново знайти консенсус щодо загальної картини загрози і нової доктрини стримування.

Крім міграційних заходів, Європейський Союз, з іншого боку, буде проводити в порівнянні абсолютно незначну безпекову політику. Серед країн ЄС відмінності щодо стратегічної орієнтації стають все більш і більш очевидними. Наприклад, Фінляндія і Швеція відкрито обговорюють можливість майбутнього членства в НАТО на тлі оновленої російської загрози - повітряний простір Фінляндії часто порушується російськими винищувачами, а не ідентифіковані підводні човни часто спостерігаються на території шведського узбережжя - новий уряд Греції може похвалитися традиційними хорошими відносинами з Москвою. У той час як два нейтральних члени ЄС Ірландія і Австрія виступають за ядерне роззброєння, Франція як ядерна держава не матиме нічого з цього в світлі ситуації, яка склалася у Європі. Криза в Україні і пов'язані з цим розширення санкцій проти Росії є важливим тестом для єдності Європейського Союзу. [2]

Щодо надій Кремля на суперечки між США та Євросоюзом, то вони так і залишаться лише надіями. Президент ФРН у інтерв'ю дуже чітко висловився на цю тему: «Без американців не було б німецької демократії. Економічний розвиток був би неможливим без «плану Маршалла». Цих слів цілком достатньо, аби зрозуміти: Німеччина, а отже Євросоюз, ніколи не стануть настільки запеклими ворогами США, щоб стати запеклими друзями Росії. Коли справа дійде, якщо дійде, до вирішального вибору, Європа завжди буде зі США, а не з Росією [1].

Нова «Глобальна стратегія зовнішньої політики і політики безпеки Європейського союзу», представлена Високим представником Федерікою

Могеріні і прийнята усіма 28 членами ЄС 28 червня 2017 року, має намір намітити курс на майбутнє. У ній наголошується на необхідності посилення сильної Європи, особливо зараз, після референдуму в Великобританії щодо членства в ЄС. (Опитування громадської думки показали, що 70% громадян ЄС виступають за загальну політику безпеки і оборони з 2002 року, і недавнє дослідження підтвердило, що європейська громадськість хоче, щоб ЄС відігравав активнішу роль в світових справах). Росія зазвичай ставить під сумнів ефективність і реалізм таких стратегій ЄС. Москва не готова до налагодження відносин або певного компромісу, особливо, щодо Європи як надзвичайно молодої спільноти перед обличчям широко роздутого російського «відродження». Однак мета зміцнення зв'язків та діалогу з Брюсселем, навіть в умовах кризи і зростаючих розбіжностей, очевидна для багатьох російських експертів і політиків.

За думкою багатьох експертів, сьогодні вкрай важливо відновити військовий діалог між Росією і НАТО (за активної участі його основних членів з ЄС) і США. Основну увагу слід приділити розробці нових заходів щодо запобігання прямих військових зіткнень на місцях, в повітряному, морському і кіберпросторі, створенні постійних каналів зв'язку між міністерствами оборони і військовими штабами та розробці нових правил поведінки, які запобігли б небезпечним військовим діям на Заході. Тим часом ніщо не перешкоджає тому, щоб всепоглинаюче регіональне співтовариство по контролю над озброєннями обмірковувало і пропонувало деякі нові ідеї, які можуть бути корисні, коли час для них остаточно дозріє.

Оскільки українське питання зараз є ключовим протиріччям у відносинах між ЄС і США та Росією, більш перспективним є початок обговорення нових нарисів перспективної архітектури європейської безпеки. Важливо уникати таких конфліктів в Європі в майбутньому, зберігаючи недоторканність кордонів і суверенітет держав, їх територіальну цілісність і, по крайній мірі, зберегти дух Гельсінкі. У той же час, це життєво важливо

для Заходу, щоб знайти можливість запобігти «Босніанізації» в безспірному проросійському сході України; в даний час захопленому сепаратистами і, де був створений ще один вічно «заморожений конфлікт» в Європі (що може статися, якщо там будуть розміщені миротворці, як зараз вимагають сепаратисти) [3].

Щоб не відбувалося в Україні, Росія, на жаль, кинула виклик для Сполучених Штатів та його союзників на довгі роки. З цілями Москви які, мабуть, все ще розвиваються, і її конкуруючими інтересами, НАТО і Європейський союз будуть найкраще забезпечені стратегією, яка зменшить можливості найгірших можливих результатів, але не зупинить відносини з Росією в довгостроковій перспективі або не закриватиме потенційні нові можливості для співпраці, якщо вони виникнуть. В умовах кризи в Україні Захід вступив у нову еру у відносинах з Росією, яка вимагає більшої пильності, нового стратегічного бачення і послідовних, довгострокових зусиль по відновленню стабільності, яка була втрачена в Україні і в загальному по Європейському Союзі.

Отже, Росія залишається ─ незважаючи на останні відступи - незамінною частиною європейської цивілізації. Російська імперія і Радянський Союз заклали основні базові підходи до зовнішньої політики Російської Федерації з часів розпаду СРСР. Росія в сучасних умовах, у першу чергу, керується неімперіалістичними прагненнями, які пов’язані з реалізацією її економічного потенціалу. Країни пострадянського простору включають в себе ці компоненти, адже вони є основним ринком збуту і джерелом цінної сировини для РФ. Це потрібно враховувати при проведенні аналізу відносин Російської Федерації з Заходом (Європейським Союзом і Сполученими Штатами Америки). Загальні риси взаємодії цих важливих гравців міжнародної арени сьогодні характеризуються конфронтацією. Основна причина – це втручання США і ЄС та реалізація їхньої зовнішньої політики на теренах історичної гегемонії Росії. Розширення НАТО та ЄС на

Схід є однією з основних загроз національній безпеці РФ, про що свідчить її активна протидія цим процесам. На сьогодні, Україна стала тим об'єктом світової політики, який повністю змінив традиційну взаємодію. Порушення Гельсінкського акту, який заклав принципи і правила ведення зовнішньої політики держав з 1975 року, не зміг пройти непоміченим. Сполучені Штати і Європа ввели санкції проти Росії, які спрямовані на її суттєве ослаблення у різних сферах, насамперед в секторі озброєння. РФ ввела свої санкції, і почала проводити серйозні операції з розхитування внутрішнього середовища як і країн Європи, так і США. Ситуація на сьогодні досягла рівня «холодної війни».

На сучасному етапі російська зовнішня політика спрямована на послаблення Європейського Союзу у різних сферах, за думкою деяких експертів, можливо, навіть на розкол ЄС. Європі залишається зміцнювати свою інформаційну політику, в першу чергу, адже основні методи Росії це пропаганда і дезінформація, свою енергетичну незалежність від РФ, свій захист як на територіальних кордонах, так і в кібер-просторі, а також шукати ефективні засоби зменшення тих російських фінансових потоків, які йдуть на підтримку європейських проросійських партій і угруповань. Недоцільно говорити про зменшення інвестицій ЄС у РФ, і навпаки зменшення інвестицій РФ у ЄС, адже вони сприяють економічному розвитку обох утворень, перш за все, тому їх зменшення або відміна є невигідною обом сторонам. Виходом ЄС із сьогоднішньої ситуації є обмеження Росії і її впливу настільки, наскільки це можливо в інтересах Європейського Союзу. Росія була і буде залишатися ключовим компонентом в європейській системі безпеки і, таким чином, незмінним партнером для Європейського Союзу, незважаючи на всі постійні проблеми у їхніх відносинах. Хоча, на мій погляд, нинішній спосіб ведення зовнішньої політики Росією стосовно ЄС не є далекоглядним. Відносини у багатьох сферах є вже достатньо погіршені, і з часом навіть енергетичний шантаж не зможе бути козирем у руках РФ.

Відносини між Російською Федерацією і Сполученими Штатами Америки суттєво загострились починаючи з 2012 року. Одним з основних протиріч між США і РФ завжди було питання розширення НАТО на схід, і фактично американський вплив на країни пострадянського простору. Польща і Балтійські країни, які довгий час були під впливом СРСР, мають обґрунтовані побоювання стосовно імперіалістичних тенденцій зовнішньої політики Москви. Через це вони особливо ретельно шукають прихильність Америки і її безпекової парасольки. Рішення НАТО, а по факту США, збільшувати кількість військовослужбовців у Силах швидкого реагування та встановлювати протиракетні комплексні системи в Східній Європі викликало дуже негативну реакцію зі сторони Росії. В РФ такі дії сприйнялись як пряма провокація в її бік, хоча в першу чергу країни Східної Європи забезпечують себе від провокацій зі сторони Росії, які досить часто люблять виникати. Беручи до уваги гібридні війни, які проводить Російська Федерація в країнах-претендентах до вступу в Європейський Союз, можна цілком зрозуміти страх Східної Європи і роль США у вирішенні цієї проблеми. Сполучені Штати активно ведуть свою зовнішню політику у спробах врегулювання української та сирійської кризи. Санкції США найбільш болісно зачіпають російську економіку у різних аспектах. До того ж американське рішення стосовну продажу Україні летальної зброї лише додало російській стороні ще більше причин ускладнити їх відносини з США. Гонка озброєнь, яка з ще більшим розмахом сьогодні відбувається між цими двома країнами, створює лише невпевненість у пріоритетах і цілях США і РФ, а також їх майбутнього бачення світу. На мою думку, на сьогодні немає ніякого способу, який суттєво би покращив російсько-американські відносини. Малоймовірно, що Російська Федерація відступить від своїх інтересів щодо поширення свого впливу на території пострадянського простору і стане більш демократичною державою, принаймні на найближчі 10-20 років. Сполучені Штати Америки зі свого боку лише будуть посилювати санкції, поки Росія не почне поступатись своїми інтересами. З військової точки зору співпраця між

Москвою і Вашингтоном станом на 2018 рік призупинена. Транзитний військовий коридор через територію Росії, який був певним символом американсько-російської співпраці, є закритим. Військова кооперація відновиться лише для боротьби проти спільного ворога, а в мирний час РФ і США, на мою думку, завжди будуть антагоністичними силами, які мають бути або ворогами, або суперниками.

Зменшення напруги у світі буде можливе тільки за умов вирішення української кризи. В найближчі роки це є малоймовірно, адже РФ збирається використовувати всі свої важелі впливу задля досягнення своїх цілей, а ЄС і США не можуть іти на такі значні поступки Росії. Відновлення ефективних і повноцінних відносин є значним пріоритетом для антагоністичних сторін, адже існують багато глобальних проблем, які потребують скоординованої співпраці Америки, Європи і Росії (це чітко прослідковується у їхній спільній боротьбі проти тероризму). Світ змінюється, тому і сучасна система міжнародних відносин потребує трансформацій, що ще не цілком зрозуміло політичним елітам провідних держав.

Список використаної літератури

1. Юрій Сандул Протиріччя між ЄС та США Росії вже не допоможуть [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2273138-protiricca-miz-es-ta-ssa-rosii-vze-ne-dopomozut.html

2. Christian Nünlist and Oliver Thränert. Putin’s Russia and European Security [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse172-EN.pdf

3. Victor Mizin. EU-Russia Relations from a Russian Point of View [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eu.boell.org/en/2017/07/26/eu-russia-relations-russian-point-view

Петро Подобінський
студент Факультету історії, політології і міжнародних відносин
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Науковий керівник – к.і.н., доц. Гурак І.Ф

ПОЛІТИКА США ЩОДО РОСІЇ У СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 2017 РОКУ

У статті зосереджена увага на Стратегії національної безпеки США, яка була прийнята 2017 року з приходом нового господаря Білого дому. Зокрема, проаналізовано політику США щодо Росії, виходячи з цього документу і розходження цієї політики з особистим ставленням Трампа до Росії. Також приділено реальним діям США стосовно Росії, які мають місце, і відбуваються або ж всупереч стратегії, або ж всупереч словам Трампа.

Ключові слова: США, Росія, Стратегія національної безпеки, вибори, політика.

Дональд Трамп переміг на президентських виборах у США, які відбулися в листопаді 2016 року, програвши при цьому 2,9 млн голосів виборців своїй суперниці Г. Клінтон. Його називали проросійським кандидатом, а однією з його передвиборних обіцянок було налагодити відносини США з Росією, за що представники Демократичної партії неодноразово критикували кандидата в президенти [1].

Попри те, що певна частина експертів вважає Трампа проросійським президентом, у його команді є і супротивники Росії. Серед них варто відзначити насамперед міністра оборони Дж. Меттіса. Він поставив Росію на перше місце серед головних загроз для США. Дж. Меттіс виступає за розширення американської військової підтримки європейським союзникам

для протидії агресивним діям Кремля. «Починаючи з Ялти [конференція 1945], у нас є довгий список випадків, коли ми намагались позитивно взаємодіяти з Росією. У нас є достатньо короткий список успіхів в цьому напрямку. Ми визнаємо, що Путін намагається розколоти НАТО, і ми вживатимемо усіх заходів, щоб захистити себе в тих випадках, коли це необхідно» – заявив генерал. На думку, Андрія Піонтковського, російського політолога та публіциста, Меттіс став розглядати Москву як загрозу існуванню США після того як одного разу росіяни йому повідомили, що в разі потенційного конфлікту в країнах Балтії вони зможуть застосувати ядерну зброю [2].

18 грудня 2017 року Трамп оприлюднив нову стратегію національної безпеки країни. У документі на 68-ми сторінках глава Білого дому сфокусувався на чотирьох основних напрямках: захисті країни, сприянні економічному процвітанню, демонстрації миру через силу та просування американського впливу у конкурентному світі [3].

На думку Ніколаса Гвоздьова, американського вченого, який вивчає російсько-американські відносини [4], нова стратегія національної безпеки Сполучених Штатів виключає будь-які шанси на зближення між Москвою і Вашингтоном. На відміну від попередніх документів з питань національної безпеки, в яких спостерігався більший баланс між тими, хто «готовий поручитися за Росію», і тими, хто «сприймає її скептично» і де крім викликів Кремля перераховувалися також підстави для потенційного російсько-американського співробітництва, дана стратегія, на думку Ніколаса, є бюрократичною перемогою «скептиків». Це пояснюється тим, що відносини між США і Росією описуються в термінах конфронтації, а зміцнення російської військової і інформаційної сили розглядається Сполученими Штатами як проблема. Хоч раніше Трамп, в якості кандидата, а потім і на посаді президента, не раз говорив про можливість знайти спільну мову з Росією.

Нова стратегія характеризує Росію як ідеологічного, військового і економічного суперника США, який намагається або повалити, або змінити світовий порядок після закінчення холодної війни і підірвати глобальне лідерство США. СНБ стверджує, що Росія прагне до регіональної гегемонії в євразійському просторі і використовує інструменти державного управління з метою віддалити Сполучені Штати від своїх партнерів в Європі і Азії. Тим часом натяк на можливість стратегічного партнерства з Москвою звучить тільки в одному пункті документу, де йдеться: «Наміри обох країн (Росія і Китай) необов'язково носять остаточний характер. Сполучені Штати готові співпрацювати в тих областях, які представляють обопільний інтерес для обох країн».

Для порівняння, остання стратегія національної безпеки, створена республіканцями - в 2006 році при адміністрації Джорджа Буша - висловлювала аналогічну стурбованість поведінкою Росії, але в черговий раз підкреслювала: «Сполучені Штати прагнуть тісно співпрацювати з Росією щодо стратегічних питань, що становлять взаємний інтерес, і вирішувати питання, за якими наші інтереси не збігаються» [5].

Хоча Кремлю і не сподобалася оцінка Росії [6] , проте вона є цілком вірна. Володимир Путін, зокрема в своєму зверненні до народу після анексії Криму в 2014 року, закликав до перегляду світового порядку після холодної війни і до того, щоб Сполучені Штати змирилися з реальністю «багатополярного» світу.

Кремль не повинен дивуватися тим частинам документа, в яких звучать заклики до відновлення здатності Америки демонструвати свою міць і поширювати вплив у світі. Якщо порівняти нинішній текст стратегії з промовою Трампа, яку він виголосив у квітні 2016 року в вашингтонському готелі «Мейфлавер», присвяченій питанням зовнішньої політики [7], ми простежимо між ними певний зв'язок. В обох випадках Трамп стверджував, що в той час як Росія (і Китай) стрімко розширює свої військові можливості, США починають відставати. За його словами, Сполучені Штати здають свої

позиції в сфері економіки. Він не намагався прикрасити існуючі між країнами розбіжності, підкресливши, що «ми серйозно відрізняємося» від Росії і повинні «усвідомлювати це». У тексті стратегії ми не виявимо протиріч цим настроям, більш того, укладачі цього документа, за їхнім власним визнанням, при розробці мови стратегії брали за основу витяги з заяв президента, тобто цей документ фактично відповідає заявам Трампа.

У СНБ 2017 року відсутній план з вибудовування подальших відносин Сполучених Штатів з Росією, хоч Трамп і говорив, що США і Росія не обов'язково повинні бути противниками, а слід шукати точки дотику, засновані на спільних інтересах. В рамках нинішньої національної стратегії досить важко розпізнати ті місця, в яких американському уряду доручають шукати ці точки дотику; мабуть, передбачається, що такої загальної бази не існує або, принаймні, не може існувати до тих пір, поки при владі перебуває колишня кремлівська команда.

Наскільки ця кремлівська команда затримається невідомо, проте як Росія, так і Китай мають одну загальну вразливість, а саме – непрозору структуру їх політичних систем. У той час як Росія і Китай вважають американську відкритість слабкістю, Америка традиційно вважає це силою. Можливо, президент Путін вже не буде президентом після 2024 року, проте в країні немає очевидних наступників або політичних інститутів, здатних забезпечити передачу влади. Найбільший страх у правлячої верхівки в Москві продовжують викликати «кольорові революції», які привели до зміщення посткомуністичних авторитарних правителів в Грузії і в Україні. Комуністична партія Китаю (КПК) теж боїться втратити свою владу. Чистки в рядах КПК, а також посилення тиску на реформаторів і не комуністів свідчить про те, що Пекін вважає політичну опозицію своєю вразливістю [8].

У міру оприлюднення стратегії президент продовжував наполягати: «Я відчуваю, що дружні відносини з Росією на противагу нашому повсякчасному протистоянню є цінним надбанням для світу і нашої країни, а

не важкими зобов'язаннями» [9]. У національній стратегії ця позиція виражена не так явно. Навіть в своїх зауваженнях в ході презентації нової стратегії Трамп не забув похвалити обмін розвідувальною інформацією з Росією, завдяки якому, як повідомляється, вдалося запобігти запланованому «Ісламською державою» теракту в Санкт-Петербурзі, і ще раз підкреслив «ось як все це повинно працювати» [10].

Насправді надії на встановлення більш продуктивних відносин з Росією, як не втомлювався висловлюватися Трамп, змусили деяких засумніватися в тому, чи ознайомився президент з текстом «своєї» національної стратегії безпеки в повному обсязі. Відповідаючи на таке питання, представник Ради національної безпеки Майкл Ентон сказав, що не може ручатися, що Трамп прочитав «кожен рядок і кожне слово» даного документа [11]. До речі, таке може траплятися у високопоставлених керівників США. Колишній міністр оборони Роберт Гейтс якось раз відверто зізнався, що не читав стратегічні документи, і аж ніяк не відчуває, що його недостатня поінформованість привела до якихось конкретних політичних невдач або помилок [12] . Але це також може означати, що президент необов'язково вважає, що його подальші заяви і зауваження тепер повинні бути приведені у відповідність з національною стратегією. А значить, не можна очікувати, що його образ думок пристосується до мови стратегії. Він може, не замислюючись, проігнорувати цей документ, коли йому це здасться зручним.

Оприлюднення цього документа також може вказувати, що між тим, що говорить президент про Росію, і поглядами його команди з національної безпеки, так само як і істеблішменту, існує прірва.

Прихід нового американського президента давав сподівання російській стороні на покращення міждержавних відносин через те, що Трамп вважався і продовжує вважатися проросійським президентом, за що представники Демократичної партії неодноразово критикували кандидата в президенти. Хоч певна частина експертів вважає Трампа проросійським президентом, у його команді є і критики Росії. Але важливіше поглянути на дії, прийняті

новою адміністрацією, стосовно Росії. Було вислано 60 російських дипломатів з США, які працювали в Нью-Йорку і Вашингтоні на підставі рішення про таємну розвідувальну діяльність, було закрито російське консульство в Сієтлі [13], дозволено продаж вогнепальної зброї Україні [14]. Америка вийшла з Договору про ліквідацію ракет середньої і малої дальності з огляду на порушення умов договору Росією, чого не зробив свого часу Обама [15]. Санкції не знято, а навпаки збільшено.

The article focuses on the US National Security Strategy, which was adopted in 2017 with the advent of a new US president. In particular, the US policy towards Russia is analyzed, based on this document and the distinction between this policy and the personal attitude of Trump to Russia. It also focuses on the real US actions towards Russia that take place either in contravention of the strategy or contrary to the words of Trump.

Key words: USA, Russia, National Security Strategy, elections, politics.

Список використаної літератури

1. Дональд Трамп вступив на посаду президента США: чого чекати Україні?/ Тарасенко Н.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2629:zovnishnopolitichnij-kurs-d-trampa-2&catid=63&Itemid=393

2. Ядерна доктрина Путіна./Піонтковський А.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nv.ua/ukr/opinion/piontkovskiy/jaderna-doktrina-putina-2497525.html

3. Нова стратегія Трампа: "Мир через силу" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dw.com/uk/нова-стратегія-трампа-мир-через-силу/a-41852881

4. Nikolas Gvosdev [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Nikolas_Gvosdev

5. National Security Strategy 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nssarchive.us/national-security-strategy-2006/

6. Kremlin dismisses Trump's 'imperialist' security strategy/Polina Nikolskaya// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-nationalsecurity-kremlin/kremlin-dismisses-trumps-imperialist-security-strategy-idUSKBN1ED0UO

7. Transcript: Donald Trump's Foreign Policy Speech/Stephen Crowley// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nytimes.com/2016/04/28/us/politics/transcript-trump-foreign-policy.html

8. The Missing Element in Trump's NSS: A Competitive Strategy/Ona Johnson// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nationalinterest.org/feature/the-missing-element-trumps-nss-competitive-strategy-23898

9. Trump and Putin, closer than ever/Kevin Liptak// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-administrations-national-security-strategy/

10. Remarks by President Trump on the Administration's National Security Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://edition.cnn.com/2017/12/19/politics/trump-putin-relationship/index.html

11. WH official: 'I can't say' Trump has read entire national security strategy/ Ellen Mitchell// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://thehill.com/policy/defense/365516-wh-official-i-cant-say-trump-has-read-entire-national-security-strategy

12. The Gates files (I): Forget Rumsfeld's rules, this sec def had his own way to roll/ Thomas E. Ricks// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://foreignpolicy.com/2014/07/29/the-gates-files-i-forget-rumsfelds-rules-this-sec-def-had-his-own-way-to-roll-2/

13. Trump administration expels 60 Russian officers, shuts Seattle consulate in response to attack on former spy in Britain/Philip Rucker, Carol Morello, John Hudson// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.washingtonpost.com/politics/trump-administration-expels-60-russian-officers-shuts-seattle-consulate-in-response-to-attack-on-former-spy-in-britain/2018/03/26/8ada3d8e-30f0-11e8-8bdd-cdb33a5eef83_story.html?noredirect=on&utm_term=.2240a05eda2b

14. Trump administration approves lethal arms sales to Ukraine/Josh Rogin// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.washingtonpost.com/news/josh-rogin/wp/2017/12/20/trump-administration-approves-lethal-arms-sales-to-ukraine/?noredirect=on&utm_term=.7eca63f5e993

15. Trump says US will withdraw from nuclear arms treaty with Russia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.theguardian.com/world/2018/oct/20/trump-us-nuclear-arms-treaty-russia

Резнікова О.О.

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу проблем
національної безпеки Національного
інституту стратегічних досліджень

РЗБУДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ

Сучасне безпекове середовище характеризується високим рівнем динамізму і невизначеності. Традиційні загрози набувають нових форм, поширюються загрози гібридного типу, які стає все складніше ідентифікувати, більш активно заявляють про себе недержавні актори, посилюються процеси глобальної взаємозалежності. За таких умов

забезпечення безпеки силами національних держав стає надзвичайно складним завданням і потребує нових підходів.

Питання пошуку нових форм і методів забезпечення національної безпеки набуло для більшості європейських країн нового значення після розпочатої РФ гібридної агресії, яка у 2014 р. широкомасштабно проявилася в Україні, а потім у різних формах поширилася й на інші країни.

Класичних заходів із запобігання і протидії загрозам виявилося вже недостатньо для того, щоб люди, суспільство і держава були захищеними у достатній мірі. Постало питання про набуття системою забезпечення національної безпеки нової якості, яка давала б змогу адаптуватися до таких змін і працювати безперебійно навіть в умовах кризи.

Зазначеним вимогам відповідає поняття «національна стійкість». Низка держав уже визначила формування національної стійкості імперативом своєї безпекової політики. Відповідні пріоритети встановлені також в оновлених стратегічних документах ЄС і НАТО. Зокрема, питання забезпечення стійкості як країн-членів ЄС, так і сусідніх держав на сході та півдні ЄС, визначено одним з основних пріоритетів згідно з Глобальною стратегією Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки (2016 р.) [1]. Протидія гібридним загрозам визнана НАТО одним з важливих напрямів розбудови стійкості як ключового елементу колективної оборони у нових умовах [2].

Не зважаючи на те, що питання формування національної стійкості активно вводиться до порядку денного багатьох країн і міжнародних організацій, наразі немає усталеного визначення цього поняття, загальноприйнятих критеріїв і методик оцінювання національної стійкості і побудови відповідної системи.

Часто намагання застосувати принципи національної стійкості при формуванні державної політики залишаються на рівні декларацій. Одного лише нарощування спроможностей сил безпеки і оборони недостатньо для того, щоб говорити про повноцінну розбудову національної стійкості.

Розробка якісно нових безпекових механізмів потребує належного рівня теоретичного опрацювання і практичної апробації.

Відповідний напрям досліджень є новим для української науки, оскільки він пропонує комплексний підхід, у той час, як існуючі напрацювання розкривають переважно окремі аспекти забезпечення національної стійкості у різних сферах. Зокрема, українські дослідники приділяють більше уваги питанням стійкості критичної інфраструктури, стійкості економічної і фінансової систем або стійкості до кіберзагроз. При цьому мало дослідженими залишаються питання взаємозв'язків між концептами національної стійкості і національної безпеки, суб'єктності у рамках відповідних систем, критеріїв і оцінок національної стійкості та ін.

Проведений автором аналіз дозволяє стверджувати, що системи забезпечення національної безпеки і національної стійкості мають як спільні, так і відмінні риси [3]. В узагальненому вигляді ці системи мають однакових суб'єктів і певну схожість об'єктів, проте відрізняються метою. Так, метою забезпечення національної безпеки (а відповідно і її системи) є відсутність загроз і небезпек або захист від них. У той час, як забезпечення національної стійкості передбачає не відсутність, а постійну наявність потенційних або явних загроз і небезпек, а це вимагає не лише здатності протидіяти ним, але й адаптуватися до їх постійної дії без втрати ефективності державного управління.

У цілому, для вирішення низки завдань у сфері забезпечення національної безпеки, особливо де держава відіграє провідну роль, більше підходять традиційні принципи і методи. У той же час, для реагування на нові загрози (особливо гібридного типу) мають бути запропоновані інші механізми, побудовані за принципами національної стійкості. Особливо актуальним такий підхід є для вирішення завдань, які потребують взаємодії різних суб'єктів або розподілу відповідальності.

Як зазначає Ф. Бурбо, не існують гарантії повного захисту від небезпек і шоків й жодне суспільство не може бути 100-відсотково стійким [4]. Отже,

немає підстав говорити про заміну системи забезпечення національної безпеки системою забезпечення національної стійкості. Як і немає необхідності у паралельному функціонуванні двох цих систем.

З огляду на обмеженість державних ресурсів і спільні характеристики обох систем більш доцільно вести мову про забезпечення національної безпеки за принципами національної стійкості, адже це здатне викликати синергетичний ефект у вигляді набуття системою забезпечення національної безпеки нових властивостей, що дозволяє суттєво підвищити ефективність протидії сучасним загрозам і небезпекам.

Принципово важливе значення при розбудові національної стійкості мають:

- запровадження комплексного підходу до протидії загрозам широкого спектру на різних етапах;

- налагодження ефективної взаємодії між усіма суб'єктами, як державними, так і недержавними;

- запровадження єдиних підходів щодо виявлення, ідентифікації й оцінки загроз, підвищення рівня обізнаності суб'єктів щодо характеру їх впливів;

- забезпечення безперервності процесу державного управління, надання критично важливих послуг населенню, бізнес-процесів;

- проведення навчань, тренувань, визначення порядку дій під час кризової ситуації та після неї з метою забезпечення високого рівня готовності всіх суб'єктів;

- налагодження стійких двосторонніх каналів комунікації уповноважених державних і місцевих органів з населенням тощо.

З огляду на те, що російська загроза, як і глобальна безпекова невизначеність, мають довгостроковий характер, запровадження концепції національної стійкості повністю відповідає інтересам України.

Враховуючи світовий досвід та особливості безпекового середовища України, видається доцільним подальший розвиток системи забезпечення

національної безпеки здійснювати із урахуванням принципів національної стійкості. В їх основу має бути закладене спільне розуміння загроз і безпекових процесів, ефективна взаємодія всіх суб'єктів, активне співробітництво держави із приватним сектором та громадянським суспільством на всіх етапах підготовки, запобігання, виявлення, реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і кризових явищ у сфері національної безпеки України.

Практична реалізація принципів національної стійкості для забезпечення національної безпеки можлива у ході оновлення Стратегії національної безпеки і формування державної політки у відповідній сфері. Зокрема, при підготовці проекту нової редакції Стратегії національної безпеки України у порядку, визначеному Законом України «Про національну безпеку України», доцільно визначити у ньому мету, принципи, цілі і завдання розбудови національної стійкості.

У свою чергу, розробка і апробація необхідних механізмів потребує належного наукового супроводження.

Для України проблематика розбудови національної стійкості є досить новою. З огляду на її високу актуальність продовження наукових досліджень у цій сфері, вивчення відповідного іноземного досвіду і розробка практичних рекомендацій для органів державної влади України є нині актуальними завданнями, які мають перспективу.

Список використаної літератури

1. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf .

2. Resilience: a core element of collective defence // NATO Review Magazine [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:

https://www.nato.int/docu/review/2016/also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/en/index.htm

3. Резнікова О.О. Особливості формування державної політики за принципами національної стійкості / О.О. Резнікова // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. – 2018. - № 18. – с. 349-353.

4. Bourbeau P. Resiliencism: premises and promises in securitisation research / Philippe Bourbeau. // Resilience. – 2013. – №1:1. – P. 3-17.

Репецька Анастасія
аспірантка кафедри політології
та державного управління
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
та кафедри історі Сучавського університету
«Штефан чел Маре»

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Інформаційна війна, яку Росія активізувала з початком збройної агресії проти України, поставила перед нашою державою нові виклики у сфері інформаційної безпеки. Антиукраїнська пропаганда, відверті фейки, постановочні сюжети в новинах, поширювані російськими медіа та у соціальних мережах, справили досить вагомий вплив не лише на прихильників східного сусіда жителів Донбасу, а й на багатьох представників світового співтовариства. Більше того, вважаємо, що неправдивий контент в інтересах окупантів поширюється в самій Україні, на території якої досі працюють ЗМІ, що мають пряме чи афілійоване фінансування з боку Росії. Тож в Україні, як в державі-жертві гібридної війни, немає іншого вибору, як у стислі терміни створити реальний інформаційний та кіберзахист.

Тому, на нашу думку, політика євроінтеграції є вагомою складовою політики інформаційної безпеки України, а саме підміна акцентів на адаптацію законодавства України під євро стандарти, що змушують зосередити увагу на основному змісті цих стандартів.

У ст. 17 Конституції України закріплено, що «захист суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [5]. А у Законі України «Про основи національної безпеки України від 19 червня 2003 р.» [3] йдеться «про основні сфери національної безпеки», серед яких виокремлюють й інформаційну.

У Посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр.» [2] було заплановано протягом 2002-2007 рр. приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства ЄС у пріоритетних сферах. Вважаємо, що такі запровадження у відповідність до європейських стандартів було б неможливими без відповідного інституційного механізму, на базі Центру європейського та порівняльного права, відповідно до Постанови КМУ від 24 грудня 2004 р. [7]. Саме тому був створений Державний департамент адаптації законодавства, основними завданнями якого є:

- організація роботи з реалізації державної політики у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;
- участь у межах своєї компетенції в координації роботи, пов’язаної з виконанням Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС;
- організація науково-експертного, аналітичного, інформаційного та методологічного забезпечення євроінтеграції;
- узагальнення інформації про стан адаптації законодавства України до законодавства ЄС [7].

Вагоме значення має інша законодавчо закріплена норма, яка зазначила, що Україна має створити ефективну систему інформаційного захисту своїх національних інтересів. Ця система передбачає проведення активної інформаційно-аналітичної роботи, спрямованої на роз'яснення своєї внутрішньої і зовнішньої політики, формування прихильного ставлення до України в парламентських, урядових і неурядових колах, збирання інформації про наміри або акції, що плануються щодо України з метою своєчасного, адекватного та швидко реагування на них, прогнозування перспективних напрямів міжнародної активності [4].

Вважаємо, що головною функцією зовнішньої політики України в цьому контексті є подолання штучної інформаційної ізоляції навколо неї та донесенні до нашої держави світових інформаційних потоків, а також забезпечення політичних, договірно-правових та організаційно-технічних можливостей включення вітчизняних інформаційних служб в міжнародну систему обміну інформацією.

Тому у 2014 р. в Україні відбулися перші спроби введення нових правил у роботі українських медіа на державному рівні, у зв'язку з інформаційною війною Росії проти України. А саме наприкінці червня 2014 р. у Нацгвардії з'явилося управління інформаційної безпеки, а у грудні цього ж року було створено Міністерство інформаційної політики України (МІП). Упродовж 2014–2016 рр. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення заборонила мовлення на території України понад 70 російських каналів, а Держагентство з питань кіно відмовило в реєстрації і скасувало прокатні посвідчення на трансляцію понад 500 російських фільмів і серіалів [6].

Необхідність протидії російському інформаційному впливу усвідомили і у ЄС, тому Європейський парламент ухвалив резолюцію щодо протидії пропаганді третіх країн, включаючи Росію. Згідно з документом, російська пропаганда є частиною гібридної війни і спрямована на те, щоб спотворити правду, посіяти сумніви і ворожнечу між країнами союзу, послабити

стратегічну єдність ЄС і його північноамериканських партнерів, паралізувати процес прийняття рішень, дискредитувати інститути ЄС і трансатлантичне партнерство. У резолюції Європарламент визнав, що «російський уряд агресивно використовує цілий спектр засобів та інструментів для атак на демократичні цінності, для розколу Європи, для забезпечення підтримки всередині країни і створення враження про розбіжності між країнами «Східного сусідства» ЄС» [1].

В Україні концептуальним документом щодо протидії російським інформаційним загрозам стала Доктрина інформаційної безпеки, ухвалена Радою національної безпеки та оборони у грудні 2016 р. і введена в дію Указом Президента України П. Порошенка від 25 лютого 2017 р. У тексті Доктрини наголошується, що її метою є «захист українського суспільства від агресивного інформаційного впливу Російської Федерації, спрямованого на пропаганду війни, розпалювання національної і релігійної ворожнечі, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України» [1].

Тому, можна зробити висновок, що Україна має використовувати позитивний досвід Європейського Союзу, імплементувати положення його законодавства, які сприяють ефективному регулюванню суспільних відносин в інформаційній сфері. Втім просте копіювання євростандартів, або безальтернативна згода з політикою Європи, є таким, що не відповідає національним інтересам України. Вважаємо, що входження до європейських структур повинно розглядатися Україною як інструмент реалізації національних інтересів і забезпечення національної могутності держави.

Список використаної літератури

1. Доктрина інформаційної безпеки України в оцінках експертів. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2760%3Adoktrina-informatsijnoji-bezpeki (дата звернення: 19.10.2018).

2. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02 (дата звернення: 19.10.2018).
3. Закон України «Про основи національної безпеки України від 19 червня 2003 р.». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15 (дата звернення: 22.10.2018).
4. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. URL: https://westudents.com.ua/glavy/51788-rozdl-8-nformatsyna-bezpeka-vropeyskogo-soyuzu.html?fbclid (дата звернення: 23.10.2018).
5. Конституція України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 22.10.2018).
6. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення. URL: https://www.nrada.gov.ua/ (дата звернення: 22.10.2018).
7. Постанови КМУ від 24 грудня 2004 р. № 1742 «Про утворення Державного департаменту з питань адаптації законодавства». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1742-2004-%D0%BF (дата звернення: 23.10.2018).

Репета І.В.

аспірантка

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника».

«ВІЙНИ ПАМ'ЯТЕЙ»: ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЮВАННЯ

Причини розгортання пам’яттєвих конфліктів пов’язані передусім з активацією трактувань різних версій минулого й обумовлені множинністю чи

неоднозначністю інтерпретацій цього минулого в різних соціально-політичних умовах та з різним набутим досвідом.

Актуальнвсть доповіді зумовлена тим, що історичне минуле України є чинником соціальної напруги, тому важливим залишається пошук інтегративних, консолідуючих ідей, які попереджатимуть виникнення нових розколів у суспільстві.

Аналізуючи формування історичниї пам'яті в Україні, ми зіткнулися з «дуалізмом» пам'ятей. Основною причиною виникнення та розгортання війн пам'ятей залишається Друга світова війна. Природно, що такий історичний спадок творить простір для змагання різних колективних пам'ятей. Відсутність лінійності в процесі становлення історичної памяті створює суперечності, які Я. Грицак представив у вигляді 4 дихотомій:

1. високий рівень амнезії / висока швидкість її подолання;

2. високий рівень амбівалентності / взаємонесумісність наративів;

3. зони консенсусу щодо минулого / глибоке поділення пам'ятей ;

4. відносно легкі маніпуляції / відносно високий рівень суспільного опору таким маніпуляціям [].

Яскравим відображенням цього є дискусії навколо історії українського національного руху. Ющенко здійснив політику історичної реабілітації учасників національно-визвольного руху і намагався примирити ветеранів УПА та Великої вітчизняної війни, на що негативно відреагували Схід та Південь України, де перші виступають як злочинці та «фашисти».

На думку Гриневича, Україна у Другій світовій війні грала багато ролей: вона жертва сталінської та гітлерівської окупації, вона країна опору двом тоталітаризмам, вона «колобрант», вона країна – переможець і засновниця ООН; вона вдруге веде боротьбу за незалежність []. Природно, що такий

«воєнний спадок» створює простір для виникнення війн пам’ятей про Другу світову війну.

Сьогодні виділяють 4 наративи історичної пам’яті:

1. російський, що спирається на міф про Велику вітчизняну війну та боротьбу радянських партизан з націоналістичними окупантами;

2. польський, з характерним акцентом на боротьбі Армії крайової проти іноземних окупантів та УПА;

3. західноукраїнський наратив, що героїзує боротьбу УПА та ОУН проти радянської армії;

4. єврейський, який концентрується на влаштованому нацистами Голокості.

На думку німецької дослідниці Т.Пентер «досвід війни та німецької окупації був для на населення регіонів України дуже різний, тому зазначені наративи створюють воаження, що мова йде про зовсім різні події. Конфлікт довкола ОУН-УПА відбувається на рівні колективної пам’яті і обумовлюється її структурою, яка має дві складові: масову персональну пам'ять, що формується зі спогадів окремих індивідів про події, у яких вони брали участь та національну пам'ять, яка становить організаційний принци, за допомогою якого конструюють національну історію. []

За відсутності одноголосної підтримки в середені країни та враховуючи тиск з боку сусідніх країн: Польщі та Росії, спроби реабілітації ОУН та УПА на державному рівні стають для української влади складним рішенням. З цього приводу німецький дослідник Ф. Гольчевські висловився так: «питання про місце ОУН і УПА в українській історії аж ніяк не є лише історичною проблемою. Подобається ці організації комусь чи ні вони зробили внесок у сприйняття українцями себе як нації і цього неможливо оминути в історичному наративі. []

Колективна пам'ять, національний міф та символи, формують поле української національної ідентичності. Сьогодні, західноукраїнський наратив становить епіцентр «війн пам’ятей» у Центрально-Східній Європі.

Романов М.С.

доктор юридичних наук,

завідувач кафедри

політології та національної безпеки

Національного університету

«Острозька академія»

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ

Складне становище в Україні, агресія Російської Федерації спонукало до відкриття у Національному університеті «Острозька Академія» нової спеціальності, що пов’язана із галуззю національної безпеки. Ми активно, фахово долучаємось до важливого питання – сприяння кадровому забезпеченню безпечного існування нашої держави.

Для прикладу, у сусідній Польщі напрям національної безпеки є одним із найпопулярніших серед абітурієнтів. Цей унікальний напрямок, що стосується сфер цивільної оборони, економічних послуг, поліції, прикордонників, пожежної служби та інших спеціалізованих установ, динамічно, розвивається в низці університетів країни в Познані, Гданську, Ополе тощо/

Підготовка фахівців в сфері національної безпеки, що здійснюється в університетах США, передбачає їх працевлаштування як в державних органах забезпечення національної безпеки, так і дає універсальні можливості для працевлаштування в інших сферах. Наприклад Університет Белв'ю, США International Security and Intelligence Studies (Міжнародна безпека і розвідка).У Гарвардському інституті державного управління імені Джона Ф. Кеннеді, (США) за із спеціальності «Національна безпека» має місце аспірантура для військових та цивільних співробітників національних агентств. Можна назвати низку інших прикладів.

Концепція підготовки кадрів для сектору національної безпеки полягає у тому що цивільний вищий навчальний заклад впродовж 4 -5 років готує фахівця для того чи іншого сектору національної безпеки України насамперед що стосується безпеки державного кордону, державної безпеки. Ми не пішли шляхом з підготовки якоїсь однієї військово-облікової спеціальності, через створення військової кафедри. У теперішніх умовах це не легко з позицій насамперед забезпечення необхідної матеріально - технічної бази. Академія надає можливість студенту більш широкого вибору набуття військового фаху.

З цією метою укладенні угоди про співробітництво із окремими військовими вищими навчальними закладами, у відповідності із цими Угодами студенти які мають бажання після закінчення Академії проходити службу, наприклад, у Державній прикордонній службі мають право після відповідного відбору навчатись для у Академії ДПС з метою отримання відповідної конкретної спеціальності та присвоєння першого офіцерського звання.

Перша група студентів уже навчаються тут.

Чи є у нас резерви для розширення кількості молодих людей які мають бажання служити державі у секторі безпеки. Резерви є, але реалізація цих резервів на жаль від нас не залежать.

Ми знаходимось у парадоксальній ситуації: нам необхідні військові фахівці і не тільки тому що ми знаходимось у стані фактичної війни і постійної загрози зі сторони Російської Федерації. А і тому що як відомо у розділ ІІІ Закону України «По оборону України» – «Територіальна оборона. Цивільний захист» визначено напрями організації на місцях територіальної оборони. На це направлений і відповідний Указ Президента України від 23 вересня 2016 року № 406/2016 «Про затвердження Положення про територіальну оборону України». Вже навіть без прийняття окремого закону України «Про територіальну оборону» проект якого знаходиться у Верховній Раді, вбачається необхідність існування фахівців - офіцерів закріплених за тими чи іншими територіями.

А на сьогодні ситуація така: молода людина хоче служити державі, то для цього їй треба – оплатити навчання, так як державного замовленння на фахівців спеціальності «національна безпека не має, не треба державі таких фахівців, і це не зважаючи на те що ми без особливих проблем сформували визначену Міністерством освіти та науки кількість студентів уже два роки поспіль. Це ще не усі витрати: ще додатково треба оплатити навчання для здобуття військово-облікової спеціальності на одній із військових кафедр.

І ще має місце така колізія. Цього року на навчання подали документти учасники АТО. В Законі "Про статус ветеранів війни" передбачене право на підтримку для здобуття освіти для учасників бойових дій, визначених у п.19 ст. 6 цього Закону та для дітей таких осіб. Але державного замовлення на спеціальність «національна безпека» куда мають намір поступати молоді люди цієї категорії не має.

З урахуванням викладеного, для нейтралізації цієї ситуації, пов'язаної із підготовкою кадрів сектору безпеки держави ми звертаємось до державних структур, від яких це залежить.

Сокол Тетяна
студентка Факультету історії, політології і міжнародних відносин
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ВПЛИВ ЗМІ НА СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Ступінь наукової розробки проблеми. Більшість сучасних досліджень, які безпосередньо чи опосередковано розглядають тему засобів масової інформації (ЗМІ), присвячені проблемам підвищення їх ефективності, збільшення ролі у суспільстві, впливу на світогляд окремої людини або соціуму загалом. Питання впливу ЗМІ загалом і на національну безпеку країни зокрема порушено в працях багатьох науковців: В. Здоровеги, О. Копиленка, В. Лизанчука, В. Мирончeнка, Г. Почепцова та ін.

Метою статті – визначити особливості впливу ЗМІ на інформаційну безпеку держави.

Виклад основного матеріалу. Інформація є одним з найважливіших чинників, що впливає на національну безпеку. У цьому контексті, засоби масової інформації (ЗМІ) виступають каналом передачі інформації для широких мас населення. Окрім того, вони мають здатність і можливість вплинути на свідомість людини, сформувати необхідні установки, нав'язати моделі поведінки, закласти ціннісні орієнтації та норми.

Законодавство України регулює питання інформаційної безпеки. законами України «Про основи національної безпеки України», «Про

концепцію національної програми інформатизації», «Про національну програму інформатизації», Стратегією національної безпеки України, Указом Президента України “Про доктрину інформаційної безпеки”.

На стан і перспективи розвитку інформаційної безпеки мають безпосередній вплив зовнішні і внутрішні чинники, найважливішими з яких є:

1) політична обстановка у світі;

2) наявність потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз;

3) стан і рівень інформаційно-комунікаційного розвитку країни;

4) внутрішньополітична обстановка в державі.

За своєю загальною спрямованістю загрози інформаційній безпеці України можна поділити на такі види:

1. Загрози конституційним правам і свободам людини і громадянина у сфері духовного життя й інформаційної діяльності, індивідуальній, груповій і суспільній свідомості, духовному відродженню України.
2. Загрози інформаційному забезпеченню державної політики України.
3. Загрози розвиткові вітчизняної індустрії інформації, включаючи індустрію засобів інформатизації, телекомунікацій і зв'язку.
4. Загрози безпеці інформаційно-телекомунікаційних систем на території України, як діючих, так і тих, що створюються [3].

Такі загрози можуть вилитись у відкрите протистояння і перерости в інформаційну війну. Інформація стає зброєю, яка поширюється через різні типи засобів масової інформації (телебачення, радіо, друковані видання та інтернет-ресурси).

Про потужність, ефективність такої зброї говорили досить давно. Так, Г. Шиллер стверджував, що для успішного проникнення держава, яка прагне до панування, повинна захопити засоби масової інформації. Інформаційні війни здавна є інструментом підкорення населення іншої країни, навіювання йому поглядів, що відповідають ідеології держави-агресора [4].

Під національним інформаційним простором розуміють всю сукупність інформаційних потоків як національного, так й міжнародного походження, які доступні на території держави, в її інформаційному середовищі. Співвідношення національних та міжнародних інформаційних потоків являє собою інформаційну могутність держави [1].

Усі споживачі інформації через ЗМІ індивідуально обробляють однакові факти. Однак специфікою сучасних ЗМІ (а особливо найбільш поширених та ефективних з них - телебачення та радіомовлення) є те, що інформаційні повідомлення передаються не у вигляді фактів, а як готові твердження, висновки, аналітичні матеріали. Споживач позбавлений можливості вести дискусію з "опонентом" і найчастіше сприймає на віру якісно підготовлений матеріал від авторитетних джерел [5].

Одне й те саме повідомлення, оформлене відповідно до інтересів "замовика" для того чи іншого засобу поширення, набуває ознак непрямого методу впливу, тобто ознак маніпулятивного втручання у свідомість, яке розпізнати й чинити усвідомлений опір якому досить складно. Акцент робиться на використання психологічних законів і принципів. Розраховується на політичну недосвідченість та некритичну оцінку споживачів інформації.

Основними методами інформаційної війни слугують блокування або перекручування інформаційних потоків і процесів прийняття рішень супротивником. З метою виправдання свого втручання у внутрішні справи України Росія вже тривалий час спрямовує свою пропаганду проти української влади, намагається дискредитувати європейський вибір держави, АТО асоціється «каральною акцією» з «хаотичними бойовими діями», які призводять до невиправданих жертв серед мирного населення, поширює чутки про непрофесійність і деморалізованість української армії. На меті активне просування ідеології «Русского міра» та використання маніпулятивних технологій [7].

Інформаційний потік такого характеру завжди продуманий, багатовекторний, цілеспрямований. Протидіяти йому можна лише комплексними засобами, вибудовуючи системний захист інформаційного простору країни.

Одним із таких заходів, стало рішення про заборону російських телеканалів та транслювання окремих російських фільмів і серіалів в Україні (“Кадетство”, “Гончі”, “Слідчий комітет”, “Спецназ”, “Десантура” тощо), в яких, зокрема, міститься пропаганда правоохоронних органів, збройних сил, інших військових чи силових формувань Росії [4].

Нині важливою умовою забезпечення інформаційної безпеки є не стільки секретність, конфіденційність інформації, скільки її доступність, цілісність, захист від загроз. Система має відповідно реагувати та гарантувати ефективну діяльність у цьому напрямі. Іншим завданням захисту є забезпечення незмінності інформації під час її зберігання або передавання, тобто забезпечення її цілісності [2].

Висновки. Стратегічне інформаційне протистояння нині становить небезпечний компонент гібридної війни, розгорнутої Росією проти України. Головною загрозою інформаційній безпеці є негативний вплив ворога на інформаційне поле нашої держави, на суспільство в цілому і на свідомість кожного громадянина зокрема, з метою нав’язати власні установки, погляди, інтереси в різних сферах життя.

ЗМІ є не просто засобами впливу на масову свідомість, але й інструментом, за допомогою якого здійснюється безпосереднє її формування. ЗМІ можуть створювати свою реальність, використовуючи власні міфи та стереотипи. Це може стати загрозою національній безпеці загалом. Проте, проникнення ЗМІ в життя суспільства може відігравати об’єднуючу роль і сприяти консолідації суспільства.

Список використаної літератури

1) Закон України «Про основи національної безпеки України Відомості Верховної Ради» (ВВР), 2003, N 39, с.351. із змінами, внесеними згідно із Законом N 3200-IV (3200-15) від 15.12.2005, ВВР, 2006, N 14, с.116

2) Косогов О. М. Методи забезпечення безпеки інформаційної інфраструктури держави / О. М. Косогов. // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – 2016. – №2. – С. 38–41.

3) Морозов О. Л. Інформаційна безпека в умовах сучасного стану і перспектив розвитку державності / О. Л. Морозов //Віче. – 2007. – No 12. – С. 12–17.

4) Орєхов В. В. Вплив ЗМІ на стан національної безпеки України / В. В. Орєхов. // Серія: Соціальні комунікації. – 2015. – С. 111–115.

5) Остроухой Б. В., Петрик Б. М., Присяжнюк М. М. та ін.; за заг- ред. Є. Д. Скулиша. «Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти)». - 2010.

6) Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25.02.2017 No 47/2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua/ documents/472017-21374.

7) Ткачук Т. Сучасні загрози інформаційній безпеці держави: теоретико-правовий аналіз / Тарас Ткачук. // Підприємницьке господарство і право. Інформаційне право. – 2017. – №10. – С. 182–186.

Скрипник Роман
магістрант Факультету історії,
політології і міжнародних відносин
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

ДОСВІД РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті автором висвітлюється теоретичний матеріал та досвід трансформації політики в країнах Центрально-Східної Європи. На базі проведеного дослідження визначаються напрямки вдосконалення механізмів регулювання регіонального розвитку в Україні.

In the article author shows theoretical information and experience of transformation in regional policy in Central and Eastern Europe. At the base of research ways to improve the mechanism of regional development in Ukraine was determined.

Аналізуючи теоретичні узагальнення, концепції, підходи регіональної політики ЄС, можна стверджувати, що її фінансова, інституційна, організаційно-правова складові формувались комплексно. Як зазначає Ласло Газда, голова Обласної ради розвитку області Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина), депутат парламенту Угорської республіки, трансформація цих складових відбувалась в результаті зміни статусу наднаціональних спільнот, внаслідок чого зазнали суттєвих змін функції і можливості суб'єктів регіональної політики [1, с. 134]. Безумовно, формування регіональної політики ЄС, збільшення її масштабів функціонування залежало від наступного розширення і відповідного поглиблення регіональних диспропорцій, адже кожний етап розширення характеризувався збільшенням

проблемних регіонів. Мається на увазі не лише ступінь відмінності у економічному розвитку, але й активізацію регіонів у європейській політиці. Все це призвело до того, що ЄС визнав їх суб'єктами європейського політичного будівництва.

Країни Центральної Європи, зокрема сусідні з Україною Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Румунія, які сьогодні вже є членами ЄС, також почали втілювати підходи ЄС у сфері регулювання регіонального розвитку. При цьому найактивніший підхід до розв'язання проблем регіонального розвитку застосували в Угорщині, де впродовж 1970-х рр. під впливом радянської практики створення територіально-галузевих комплексів був розроблений і досить активно втілювався Національний план розвитку поселень, який відзначався поєднанням регіонального та галузевого принципів, а в 1985 р. був ухвалений закон про завдання розвитку регіонів і поселень. Завдяки дії згаданих чинників на зламі 80-90-х рр. XX ст. різниця між рівнями соціально-економічного розвитку угорських регіонів була навіть дещо нижчою, ніж відповідні показники в Західній Європі [2].

Формування регіональної політики в країнах Центральної та Східної Європи, в контексті співвідношення процесу реформування державного управління та вимог вступу до Європейського Союзу, можна розділити на три основні періоди:

1) несистемний підхід і підхід "згори" до регіональної політики з боку центрального уряду, а також недостатня активність з боку місцевих органів влади ("бюрократичний період");

2) формування системного підходу та підходу нового типу – "знизу" – до регіональної політики, партнерства між центральною владою і регіональними (місцевими) органами влади в контексті вступу до Європейського Союзу ("перехідний період");

3) інтегрований регіональний підхід з боку держави, децентралізація та активність органів місцевої влади стосовно впровадження принципів Європейської регіональної політики (“демократичний період”), який, у свою чергу, поділяється на два підетапи: один стосується апробації нової системи територіального управління у передвступному процесі та використання Структурних фондів після вступу до ЄС, а другий – перегляду дієвості системи державного управління та її вдосконалення для наступного періоду роботи з програмами ЄС.

Після вступу до ЄС (2004 – 2007 рр.) усі країни розробили Національні програми розвитку, які формально інтегрують галузеві політики, а також відображають потреби розвитку окремих регіонів (хоча і меншою мірою). Державна регіональна політика в різних країнах і на різних етапах її формування, безумовно, характеризується значними відмінностями, але узагальнення її варіантів зводить основні підходи до трьох головних, які можуть виявлятися в різних співвідношеннях:

– по-перше, держава підтримує розвиток передових і “багатих” регіонів, за рахунок яких існують усі інші;

– по-друге, держава підтримує приблизно однакові умови життя в усіх регіонах;

– по-третє, держава підтримує лише “бідні” регіони, а інші мають розвиватися самостійно.

Проведене дослідження дозволило виявити спільні особливості в регіональній політиці, яку провадять окремі країни – члени ЄС, серед яких:

– пошук найкращого співвідношення між повноваженнями органів державної влади та органів регіонального (місцевого) самоврядування;

– розвиток економіки країн у цілому і регіонів окремо визначають здебільшого самі учасники економічної діяльності, а держава встановлює

лише макроекономічні межі її; – на регіональному рівні активно розвивається партнерство між державними і недержавними учасниками соціально-економічних процесів;

– розвиток транскордонних стратегій і міжрегіональної кооперації для розв'язання спільних завдань регіонами, які не межують між собою [3].

Дослідження основних характеристик європейської регіональної політики, які здійснює ЄС у цілому та окремих країн – членів ЄС свідчить, що запровадження регіонального самоврядування відкрили можливості для вироблення та реалізації регіональної політики, цілями якої стають не лише зменшення нерівності в доходах через посилення регіональної спроможності, а й допомога в координації внутрішніх регіональних політик країн-членів, оскільки між ними залишаються суттєві соціальні та економічні відмінності, деякі структурні проблеми, поляризація рівнів добробуту тощо [5].

Підсумовуючи досвід країн Центральної Європи у формуванні регіональної політики необхідно звернути увагу на певні моменти, які можуть стати в пригоді для України в процесі становлення національної політики регіонального розвитку з огляду на її євроінтеграційний курс. Адже регіональна політика як складова загальнодержавної політики сприятиме зміцненню державності України, цільовому використанню ресурсів та, зрештою, знівелює ускладнення на політичному, економічному підґрунті.

З огляду на розглянутий досвід країн Центральної Європи, вбачається, що в Україні механізм інституційного забезпечення регіональної політики є недосконалим. В цьому аспекті необхідно чітко розподілити повноваження між рівнями влади з питань розробки і впровадження державної регіональної політики. Це призводить до потреби створити відповідні інституції для реалізації повноважень у сфері регіонального соціально-економічного розвитку [6]. Досвід країн регіону свідчить про високу ефективність

запровадження агентств регіонального досвіду, які в перспективі можуть стати одними з ключових суб'єктів регіональних відносин.

Визначення короткострокових і стратегічних завдань політики регіонального розвитку, прийняття ефективних рішень з питань його регулювання потребує аналізу стану та тенденцій економічного і соціального розвитку регіонів.

Список використаної літератури

1. Газда Л. Програмно-цільове планування в контексті формування українсько-угорського транскордонного коридору / Л. Газда // Регіональнаекономіка. – 2005. - №2. – С.132-139.

2. Формування політики регіонального розвитку : досвід країн Центральної та Східної Європи у контексті вступу до ЄС [В. Ніжнінські, Т. Потканскі, П. Сегварі] ; пер. з англ. С. Соколік, Л. Ільченко-Сюйви ; наук. ред. перекл. та словн. О. Кілієвича. – Братислава – Будапешт – Варшава – Київ : К.І.С., 2007. – 166 с.

3. Мамонова В. В. Регіональний розвиток. Міжрегіональна та транскордонна співпраця. – Ч. ІІ : Модуль 8 : навч. посіб. / В. В. Мамонова ; за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2009. – 96 с.

4. Лендел М. Інституційний механізм реалізації регіональної політики в країнах Центрально-Східної Європи // регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України / За ред. С.Максименка. – К.: Логос, 2000. – С.62-98.

5. Мирна Н.В. Основні характеристики механізмів регіональної політики // http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-1/doc/5/02.pdf

6. Пасічник О.С. Регіональна політика країн Центрально-Східної Європи у контексті інтеграційних пріоритетів // http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/16326.

Статкевич М.А.

аспірант кафедри політології
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Українсько-канадське співробітництво у сфері безпеки

Партнерство з впливовими глобальними акторами набуває особливого значення для України в умовах ескалації протистояння між Заходом і Росією, однією з ключових точок якого стала наша держава.

Формування у 2014 р. широкої міжнародної коаліції на підтримку України відбувалося на основі вже існуючого консенсусу провідних західних держав щодо необхідності стримування політичної, економічної та військової експансії РФ на пострадянському просторі. Анексія Криму та втручання Росії в конфлікт на Донбасі стали вагомим додатковим аргументом для консолідації зусиль євроатлантичної спільноти щодо протидії РФ та тимчасово вивели український чинник на чільні місця у порядку денному міжнародного співробітництва у сфері безпеки.

Україна сьогодні формально не входить до будь-яких військово-політичних блоків, що суттєво підвищує роль вітчизняної двосторонньої дипломатії у виробленні та реалізації ефективної стратегії захисту національної безпеки. У цьому контексті особливу роль для нашої держави відіграють відносини з Канадою, як послідовним прибічником суверенітету, європейського та євроатлантичного вибору Києва.

Основоположні засади та принципи відносин особливого партнерства між Україною та Канадою закріплені у відповідній Спільній Декларації про особливе партнерство від 31.03.94 [1] та Спільній Декларації про подальший розвиток особливого партнерства від 05.12.01 [2].

Водночас, інтенсивний політичний діалог та диверсифіковані напрями практичної взаємодії в економічній та безпековій сферах між обома державами дають підстави офіційним чинникам обох сторін говорити про «стратегічний характер особливого партнерства» [3] між Україною та Канадою на даному етапі.

Важливо, що Канада традиційно надає Україні фактично беззастережну підтримку, тобто, на відміну від інших партнерів, не висуває до України політичних вимог та не пов'язує умови надання допомоги зі здійсненням керівництвом України конкретних заходів у сфері внутрішніх реформ. В руслі притаманної Оттаві «м'якої дипломатії», партнерські взаємовідносини між обома державами будуються на засадах підтримки спільних цінностей у колі країн-однодумців («like-minded countries») [4], що мінімізує залежність українсько-канадського двостороннього співробітництва від впливу зовнішньої та внутрішньої політичної кон'юнктури.

Канада не належить до числа формально визнаних країн-посередників у врегулюванні українсько-російського конфлікту. Водночас, ця держава має десятиліттями сформовану репутацію незаангажованого прибічника євроатлантичної консолідації та відстоювання демократичних цінностей на міжнародній арені. «Безпека Канади надійно забезпечуватиметься лише у світі, що базується на праві та загальнолюдських цінностях», - заявила Міністр закордонних справ Канади Христя Фріланд під час промови у Парламенті 6 червня 2017 р. [5].

Саме тому, політичні консультації з канадськими партнерами в процесі прийняття зовнішньополітичних рішень та публічна підтримка Оттавою позиції України на міжнародній арені мають важливе значення для ефективного просування українських національних інтересів в регіональному та глобальному вимірах.

Партнерський українсько-канадський політичний діалог створює сприятливе тло для надання нашій державі дієвої практичної допомоги у безпековій сфері в умовах конфлікту з РФ.

Зокрема, з квітня 2015 року в Україні діє канадська військова навчально-тренувальна місія «UNIFIER», в рамках близько 200 канадських військовослужбовців здійснюють підготовку офіцерського та рядового складу ЗСУ. За три роки через канадське навчання пройшло майже 8000 українських військових. Згідно Технічної угоди між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством національної оборони Канади і Канадськими Збройними Силами від 18.05.18, аналогічна співпраця здійснюється у лавах Національної гвардії України [6]. Канадські партнери планують продовжити мандат роботи місії «UNIFIER», який завершується у березні 2019 року.

Злагодженість українсько-канадської взаємодії у сфері інформаційної безпеки продемонструвала реакція на події у Керченській протоці 25 листопада 2018 року. Офіційна Оттава висловила вимогу до Російської Федерації негайно звільнити полонених моряків українських ВМС та підтвердила непохитну підтримку суверенітету України. Канада була серед ініціаторів предметного обговорення зазначеної проблеми в рамках чергових форумів G-7 та G-20.

Окрім цього, Канада оголосила намір виділити Україні майже 2,5 млн. доларів США на операції з інформаційної боротьби в рамках чергового пакету допомоги розміром у 25 млн. доларів США. для «підтримки уряду України, громадянського суспільства та незалежних медіа у протидії російській дезінформації напередодні виборів 2019 року» [7].

Водночас, сторони продовжують діалог щодо можливого надання Україні у майбутньому допомоги в сфері кібернетичної безпеки, а також щодо постачання Канадою до нашої держави стрілецької зброї (снайперських гвинтівок).

Отже, беручи до уваги вище викладене, необхідно відзначити, що:

✓ Канада залишається відданим прибічником державного суверенітету, європейського та євроатлантичного вибору України.

✓ З самого початку розгортання українсько-російського конфлікту у 2014 р. Канада послідовно надає нашій державі беззастережну політичну підтримку та практичну допомогу у безпековій сфері.

✓ Зовнішньополітичний авторитет Канади у євроатлантичній спільноті та демократичному світі слугує захисту інтересів України у сфері безпеки.

✓ Україна і Канада активно розвивають практичне співробітництво у безпековій сфері в контексті збільшення спроможності України і протистоянні з РФ.

✓ Україна і Канада мають потенціал для розширення напрямів практичної кооперації, зокрема, у сфері військово-оборонної, інформаційної, кібернетичної безпеки та політико-дипломатичного розв'язання конфліктів.

Список використаної літератури

1. Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002

2. Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою.
URL : http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml

3. Підсумки візиту Президента України П. Порошенка в Канаду, прес-реліз МЗС України від 24.09.17
URL : https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/60063-pidsumki-vizitu-prezidenta-ukrajini-pporoshenka-v-kanadu

4. Dolman, A. J. The Like-Minded Countries and the New International Order: Past, Present and Future Prospects. Cooperation and Conflict, XIV, 1979, 57-85. URL:https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/001083677901400201?journalCode=caca

5. Бєлоколос О., «Україна—Канада: особливе партнерство у динамічному світі», «Дзеркало тижня», № 25, 2017 р.
URL : https://dt.ua/international/ukrayina-kanada-osoblive-partnerstvo-u-dinamichnomu-sviti-247133_.html

6. Технічна угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством національної оборони Канади і Канадськими Збройними Силами про проведення заходів військової підготовки, нарощування потенціалу та надання підтримки державі, що приймає.
URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001-18/sp:max20
7. Канада виділить Україні 2,5 млн дол. для боротьби із російською пропагандою. «Українські національні новини»
URL : https://www.unn.com.ua/uk/news/1766740-kanada-vidilit-ukrayini-2-5-mln-dol-dlya-borotbi-iz-rosiyskoyu-propagandoyu

Турів Мар'яна

студентка Факультету історії, політології і міжнародних відносин

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Концепція Міжмор'я в країнах Центрально-Східної Європи

У сучасному суспільстві в якому визначальну роль відіграють досягнення у сфері інформаційних технологій відбуваються глобальні процеси одним з яких є інтеграція. Інтеграційні процеси сьогодні спостерігаються на різних рівнях та системах..

Прикладом інтеграційного об'єднання в Центрально-Східній Європі є концепція Міжмор'я, тобто військово-політична і економічна інтеграція країн регіону з метою спільної протидії геополітичним викликам, насамперед німецькій і російській загрозам. Питання утворення Балто-Чорноморського союзу в сучасних умовах постає надзвичайно гостро, адже система безпеки, яка існує у світі показує свою безпорадність у протистояння новим викликам.

У зв'язку з агресією Росії на Сході України посилилися переконання щодо необхідності об'єднання країн Центрально-Східної Європи.

Обговорення проблеми створення коаліції держав важливе для України, адже це допоможе зупинити експансіоністську політику Російської Федерації.

Можливо, проект Міжмор'я виглядає ідеалістичним, однак саме ідеї змінюють світ на краще. Для Росії жахливим «нічним страхіттям» є перспектива воєнно-політичного союзу країн Балтії, Польщі, Румунії та України. Прилучення до польсько-українського союзу скандинавських країн, країн Балтії, Білорусі, країн Центральної та Південно-Східної Європи і буде дійсним «Міжмор'ям», що здатне виправдати надії його творців. Важливим напрямком стає діалог з питань розробки майбутньої інституційної моделі регіональної безпеки та співробітництва в Балто- Чорноморському регіоні з урахуванням існуючих можливостей діючих регіональних ініціатив та організацій. Румунія та Польща розглядають присутність в Балто-Чорноморському регіоні США та НАТО як чинник приборкання російської агресії. Президент Польщі А. Дуда вимагає включення країн-сусідів - Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії до переговорного процесу щодо українського врегулювання. Втім, варто усвідомлювати, що Польща засадничо не здатна виконувати роль «повноцінного південно-європейського центру сили». З різних причин: геополітичних, ментальних, культурних тощо. Саме в цьому контексті дуже важливий польсько-румунсько-український альянс. Проте, до 2014 року було важко уявити стратегічний союз Польщі та Румунії, а тим більше - їхній союз з українського питання. Втім, вже два роки це є геополітичною реальністю. Решта країн Вишеградської групи (Словаччина, Чехія, Угорщина) не поділяли стурбованість і погляди Польщі. Не випадково, що Польща і Румунія стали головними прихильниками збільшення військової присутності США та НАТО і створення системи оборони на європейській периферії.

Мета дослідження: дослідити розвиток концепції Міжмор’я в країнах Центрально-Східної Європи .

В другій половині 20 століття поняття «інтеграція» зайняло важливе місце серед категорій політології та міжнародних відносин. Центральне

місце дослідження посідають надзвичайно важливі проблеми, а саме забезпечення безконфліктного існування держав, пошук шляхів мирного співіснування та збільшення ефективності співробітництва держав у різних сферах. Процеси інтеграції мають позитивний характер з огляду на те, що вони вирішують ці та інші важливі проблеми [16, с. 122].

Поняття «інтеграція» походить від латинського «integratio», що перекладається як «возз'єднання, заповнення», тобто добровільне та взаємовигідне об'єднання окремих частин (суб'єктів) у певну самостійне цілісне утворення (спільність), яке являє собою більше, ніж просто суму складових частин, адже є більш змістовною, надає переваги, економічні, політичні, інтелектуальні та інші, які дозволяє отримати об’єднання в цілісну систему [15, с. 456].

На думку М. Стрежньової : «інтеграція являє дуже широке поняття, відносно нього можна говорити про те, що дане ціле є чимось більшим, ніж сума частин, що його складають» [17, с. 39].

У сучасному світі інтеграційні процеси охоплюють увесь світ (мають глобальний характер) і в першу чергу спрямовані на зміну струкутури сучасної міжнародної системи. В межах різних дослідницьких підходів виокремлюють такі основні рівні функціонування міжнародної системи: біполярна (одночасне панування у світі двох держав); мультиполярна (могутність кількох держав у світі одночасно); рівновагова (система, яка забезпечує тотожний баланс сил кількох держав, зберігаючи при цьому їх однаковий вплив на глобальний розвиток світу). Виходячи з цього сучасні інтеграційні процеси приводять до формування нової міжнародно-політичної структури, яка визначається окремим впливом держав-лідерів геополітичного розвитку. При цьому одним із викликів впливу інтеграційних процесів є невідповідність інтересів однієї національної системи державного управління іншій, здебільшого це пов'язується із нерівномірним співвідношенням

геополітичного потенціалу та закономірностей творення внутрішньої політики. Сам інтеграційний процес доцільно розподілити на дві форми: міжцивілізаційний (об'єднання між цивілізаціями (глобалізація)) та міждержавний (об'єднання держав (міжнародна інтеграція)) інтеграційні процеси. Саме тому, щоб система державного управління окремої держави в умовах впливу інтеграційних процесів ефективно функціонувала, вона має враховувати специфіку життєдіяльності інших держав та цивілізацій, особливо що стосується їх структури менталітету (традиції, побут, духовні цінності, система організації державної влади) [16, с. 125].

Інтеграційні процеси вимагають координації, узгодження політики та кооперації діяльності в одній чи кількох сферах (секторах) чи політики загалом. Ця обставина зумовила традицію розгляду в теорії міжнародних відносин інтеграції через поняття співробітництво, що є виявом кооперативних взаємодій в міжнародних відносинах [17, с. 49].

Важливі передумови інтеграційних процесів у сучасному світі пов’язані і з проблемами безпеки та можливості її реалізації через розширення взаємовигідного співробітництва.

Аналізуючи історичні аспекти проблеми, слід зазначити, що дана концепція (Міжмор’я) розроблялася на початку ХХ століття українськими, литовськими, польськими дослідниками та політиками. Однією з популярних концепцій об’єднання держав Центрально-Східної Європи була утворення федерації. Активним її прихильником був Йозеф Пілсудський. Перший маршал Польщі розумів, що безпека його країни значною мірою залежить від створення альянсу сильних незалежних держав, які мали виконували функцію «санітарного кордону» між Польщею і Росією і могли б зупинити російську експансію на захід. Стратегічною метою Пілсудського було формування геополітичного союзу незалежних країн між Балтійським, Адріатичним, Чорним і Каспійським морями. Пілсудський прагнув створити федерацію Польщі, України, Литви, Латвії, Естонії, Білорусії, Чехословаччина, Угорщини, Румунії, Югославії а також, можливо, Фінляндії, яка мала б

опиратися також на три кавказькі республіки – Азербайджан, Грузію та Вірменію. Об'єднання цих країн в одному геополітичному союзі створило би в Європі територіально зміцнену спільноту. Ключовим елементом цього союзу повинна була стати незалежна Україна. Тому глава польської держави навесні 1920 року вирішив відновити і посилити незалежну, дружньо налаштовану до Польщі Україну. «Не варто мати ілюзій: навіть якщо ми підпишемо мир, ми завжди залишимося ціллю для атак з боку Росії», - казав Пілсудський в інтерв'ю газеті Kurier Poranny після перемоги над більшовиками у Варшавський битві 1920 року [8]. Концепцію Міжмор'я доповнювала інша геополітична доктрина Пілсудського – Прометеїзм. За задумом Пілсудського, Річ Посполита повинна була стати ядром конфедеративної держави, що зібрала б, з одного боку, всі європейські «осколки» Російської імперії – від Фінляндії до Азербайджану, а з іншого – все європейське неросійське слов'янство – від Дону до Балкан.

Балто-Чорноморський союз (БЧС) концептуально почав розроблятись українськими істориками на початку 20-х років XX ст. [12, с.22]. Його прибічниками були М. Грушевський (есе «Орієнтація чорноморська» з трактату «На порозі Нової України» 1918 р., есе «Нові перспективи») [10 с 68]; ідеолог українського націоналізму Ю. Липа («Чорноморська доктрина», «Призначення України» 1938 р., Львів); професор С. Рудницький («Коротка географія України», 1914 р., Львів; «Українська справа зі становища політичної географії» 1923 р., Відень). [4, с. 225] Цю ідею активно підтримував польський маршал Ю. Пілсудський (1904 р. меморандум японському уряду), однак на той час Польща марила неоімперськими категоріями й воліла отримати територію Литви, Білорусії та України. Проти ідеї БЧС виступив СРСР та західні країни, крім Франції. Ідея створення БЧС мала перед собою завдання зменшити вплив Росії та Німеччини на регіон [5, с. 517].

Незважаючи на те, що ідея утворення Міжмор'я мала прихильників у країнах Центрально-Східної Європи, вона так і залишилася у вигляді

нереалізованої концепції, перепонами на шляху до об’єднання стала Друга Світова війна. Але і після її завершення справи не покращилися, адже Радянський Союз мав значний вплив на країни Центрально-Східної Європи.

Розпад СРСР, ОВД та РВД для світової політики знаменував насамперед кінець холодної війни. Проте для країн Центрально-Східної Європи ці перетворення мали значно більше значення, аніж навіть творення чи відтворення цілком нових за політичною орієнтацією державних інституцій. Постала цілком прогнозована про поновленя економічного співробітництва й гарантій власної безпеки.

Не в останню чергу саме через такі умови з 1989 по 1993 роки на території Центрально-Східної Європи виникло 6 регіональних (субрегіональних) організацій: Вишеградська група, Договір про вільну торгівлю у Центральній Європі, Рада Баренцова / Євроарктичного регіону (РБЄР), Рада країн Балтійського моря (РБЄР або РДБМ), Центрально-Європейська Ініціатива (ЦЄІ), Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Здавалося б, навіщо настільки широкий спектр організацій, якщо головна стратегічна мета чи не кожного з учасників таких об'єднань - членство у ЄС, НАТО і ООН. [3, с. 223]

Проте сама постановка питання дає цілком зрозумілу відповідь: регіональні організації у Центрально-Східній Європі дають змогу швидше й краще досягнути належного рівня (економічного, політичного соціального, екологічного та ін.), необхідного для повноправного членства, насамперед у ЄС. До того ж, завдяки такій співпраці, нарівні з двосторонніми відносинами вирішуються як міждержавні питання, так і проблеми транспорту й зв'язку. Не слід скидати з шальок терезів і те, що з процесами глобалізації зменшується роль національних держав на міжнародній чи швидше вже просто світовій арені. Поступово збільшується вага і вплив регіональних угруповань [1].

Концепція Міжмор'я співзвучна і з висунутою на початку 1990-х рр. ідеєю екс-президента Польщі Леха Валенси «НАТО-біс». У березні 1993 року в Польщі вийшла книга Томаша Шчапаньского «Міжмор'я», в якій автор дає геополітичну характеристику регіону, розглядає різні варіанти формування Балто-Чорноморського союзу і прогнозує його можливі відносини з Росією, Західною Європою і Скандинавією [2, с. 86].

Вперше після дезінтеграції СРСР з ініціативою активізації Балто-Чорноморського співробітництва на державному рівні виступив тодішній президент Литви А. Бразаускас на саміті 1997 року у Вільнюсі. З 2 по 5 травня 2006 року у Вільнюсі проходила міжнародна конференція «Спільне бачення спільного сусідства», що була присвячена проблемам Балто-Чорноморського співробітництва. Як наголошувала перший прем'єр-міністр Литовської Республіки після відновлення незалежності Казиміра Прунскене: «Я не втрачаю надії, що Балто-Чорноморський альянс — не тільки наше історичне минуле з часів Великого Литовського князівства. Певні історичні мотивації залишилися й досі» [14].

У 1992 р. Білоруський Народний Фронт (Зенон Позняк) висунув ідею створення Балто-Чорноморського союзу як буферного міжнародного утворення без військових баз НАТО і Росії. Однак Москва випередила створення БЧС шляхом підтримки маріонеткового режиму О. Лукашенка і знищення білоруського суверенітету під виглядом розбудови так званої «союзної російсько-білоруської держави», що вже будується понад 20 років. У 2010 році у Білорусі виник проект «Нова Річ Посполита», метою якого є створення «Народної Республіки» у складі Польщі, Білорусі, Литви, Латвії та України [7, с. 16].

У лютому 1993 р. президент Л. Кравчук виступив у Будапешті з ініціативою створення зони стабільності і безпеки в регіоні Центрально-Східної Європи. Передбачалось, що у неї мали б увійти держави Балтії,

Україна, Білорусь, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Австрія, а також Болгарія і Румунія. У квітні 1993 р. у Києві був підготовлений проект створення Центрально-Східноєвропейського простору стабільності і безпеки (ЦСПСБ), який мав діяти під гаслом «Безпека для себе — через безпеку для всіх» [9, с. 56].

У 1994 р. у Києві створена Ліга партій країн Міжмор'я, яка повинна була генерувати ідею Балто-Чорноморського альянсу як зони стабільності і безпеки. 10-11 вересня 1999 р. у Ялті відбувся саміт під назвою «Балтійсько-Чорноморське співробітництво: в інтегровану Європу XXI століття без ліній розподілу», під час якого обговорювалися питання активізації багатостороннього співробітництва на просторі між двома морями. Виступаючи на цьому саміті, екс-президент Л. Кучма сказав: «Балто-Чорноморська вісь може й повинна стати одним із консолідуючих і стабілізуючих стрижнів нової Європи, а отже, невід'ємною її складовою». Однак, формалізації та інституалізації Балто-Чорноморського співробітництва під час саміту в Ялті не відбулося.

Частково принципи БЧС були реалізовані у політичному, інституційному і економічному вимірах шляхом створення Вишеградської групи (1991р.), ГУУАМ (1997 р.) і Спільноти демократичного вибору (2005 р.) [8].

На сьогоднішній день ідея створення Балто-Чорноморського союзу об’єднує ті країни, які постраждали, або можуть постраждати від агресії Росії. У 2015 році ідея створення Балто-Чорноморського альянсу набула нового звучання після того, як новообраний президент Польщі Анджей Дуда неодноразово заявляв, що має намір запропонувати главам держав Центрально-Східної Європи створити «партнерський альянс держав» від Балтійського до Чорного й Адріатичного морів [6, с. 520].

Напередодні інавгурації 6 серпня 2015 р. А. Дуда висловився за створення Балто-Чорноморського альянсу держав у складі Польщі, України, Білорусі, Латвії, Литви, Естонії, Молдови, Угорщини, Румунії, Болгарії, Словаччини, Чехії та шести країн колишньої Югославії. Окрім того, він зазначив, що ключова роль у цьому проекті відводитиметься Україні. Очевидно, що основою для формування будь-яких геополітичних утворень на Балто-Чорноморській осі має стати ідея спільного простору безпеки. Уже сьогодні Україна й Польща мають спільні проекти у безпековій сфері: виробництво боєприпасів, інженерної техніки та технологій захисних споруд, удосконалення медичного забезпечення. Однак, щоб проект Балтійсько-Чорноморської конфедерації був повноцінним і життєздатним одного безпекового аспекту замало. Надзвичайно важливою є також економічна складова його реалізації. Прибалтійські й причорноморські країни вже сьогодні співпрацюють у різних сферах економіки на двосторонньому рівні, проте у разі їх входження в БЧК вони отримають можливість здійснювати і багатосторонні великомасштабнекономічні проекти, особливо беручи до уваги унікальне геостратегічне положення регіону на перехресті важливих торгівельних шляхів, наявність портів та налагодженої системи наземних і водних шляхів сполучення. Все це в комплексі розкриває високий потенціал проекту «Міжмор'я» та його привабливість для держав регіону. Висновки. Проект «Міжмор'я» можна розглядати як амбітний та сміливий. Впродовж довгого періоду часу реалізація цієї геополітичної ідеї піддавалася критиці та зазнавала краху, втім досі це питання залишається відкритим.

Певний дисонанс у ставленні до утворення такого союзу виникне й серед основних світових гравців. Росія однозначно буде проти Інтермаріуму й кине всі сили на те, щоб запобігти зближенню Польщі, України та Литви. Неважко передбачити заяви про чергову «антиросійську змову», адже всі ці три країни характеризує конфронтаційність у відносинах із РФ.

Західний сусід Міжмор’я, ЄС, також радше розглядатиме новий союз як загрозу, аніж як тенденцію, яку варто підтримувати. Німеччина та Франція

будуть побоюватися нового сильного опонента в межах європейського простору, що претендуватиме на одну з провідних ролей. Ускладнює ситуацію й напруга у відносинах між Німеччиною та Польщею внаслідок «кризи з мігрантами», а також категоричного бажання останньої провадити власну політику (чого вартий недавній конфлікт Польщі та ЄС із приводу законів щодо ЗМІ та низки інших питань, внаслідок чого в Берліні навіть пригрозили санкціями). Посилення Польщі та, можливо, інших держав Східної Європи шляхом подальшого розширення Міжмор'я означатиме появу нового утворення з сильними націоналістичними настроями та тенденцією до ухвалення політичних рішень, які можуть дещо не вписуватися в загальну кон'юнктуру ЄС. Це можна яскраво прослідкувати на прикладі Угорщини, а тепер і політики польського керівництва.

Єдиною світовою силою, яка скоріше за все підтримала б утворення союзу держав від Чорного до Балтійського моря, стали б США. По-перше, це пов'язано з тим, що всі три потенційні члени Міжмор'я традиційно вибудовували більше ніж просто партнерські відносини з Америкою. Тісний економічний зв'язок, а в межах НАТО ще й військова кооперація, дозволяють називати Польщу та Литву не просто партнерами, а союзниками Вашингтону. Особливо актуальними такі відносини виглядають нині, коли ЄС намагається поступово виходити з-під американської «опіки» й провадити абсолютно незалежно політику, виступаючи вже окремим центром сили, а не симбіозом ЄС-США. Втрачаючи вплив у Європі, Америка буде зацікавлена в появі нового сильного гравця, який одночасно зможе представляти американські інтереси в ЄС і надасть певні важелі впливу на лідерів європейських країн. З іншого боку, Міжмор'я виступить як сила стримування іншого супротивника Америки – Росії, утворюючи міцний пояс на її західних кордонах. Навіть зараз є очевидним, що і в українському політикумі, і серед широкого суспільного загалу сподівання покладають більше на допомогу саме США, а також на їхню активну участь у вирішенні

українського конфлікту. Українсько-польсько-литовський союз був би на руку США і зміцнив би їхні позиції в регіоні.

Ідея створення Балто-Чорноморського союзу розвивалася ще з початку XX століття і модифікувалася відповідно до світових політичних умов. В основному метою було створення було протистояння експансії Росії та противаги сильним країнам Західної Європи. В основному проблема полягала у залежності країн, які мали б увійти в союз від інших більш сильних держав. Існує багато прихильників та противників створення даного об'єднання.

Проте все це свідчить про надвеликий вплив зовнішніх сил на потенційну можливість появи Міжмор'я. Великі гравці намагаються контролювати менші країни в регіоні, а категоричне неприйняття таких інтеграційних ідей із боку найбільших сусідів – ЄС та Росії – зводить нанівець будь-які прагнення утворити українсько-польсько-литовський союз. За підтримку США такому союзу доведеться заплатити своєю лояльністю й фактично підпорядкувати свою зовнішню політику Вашингтону. Як бачимо, навіть гіпотетичний розгляд створення Інтермаріуму висвітлює небезпечну тенденцію сучасних міжнародних відносин – найбільші світові гравці прагнуть повністю контролювати будь-які світові процеси та впливати на процес ухвалення рішень навіть у межах віддалених регіонів та на національних рівнях.

Таким чином, ідеї Міжмор'я не є новими, їхнє коріння можна простежити ще на початку XX століття. Проте відтоді досягти якого-небудь значного прогресу на шляху реалізації цього плану так і не вдалося. Попри можливі переваги для всіх потенційних учасників такого союзу, за сучасних умов існує забагато перепон, а значить – сподіватися на втілення проекту найближчим часом не варто. Наразі такий проект можна певною мірою описати як антиглобалізаційний, адже поява в Європі якісно нового союзу, не схожого ні на ЄС, ані на маріонеткове проросійське утворення, суттєво могла б змінити баланс сил та надати Україні поштовх для розвитку з рівними

партнерами. Проте надмірні можливості впливу найбільших світових гравців і взаємозалежність європейських держав, у тому числі й потенційних членів Міжмор'я, від ЄС робить ідеї про створення «союзу від моря до моря» утопією.

Список використаної літератури

1. Волович А. Балтийско-Черноморский Союз: перспективы реализации (часть 1) / А. Волович // Електронний ресурс. – [Режим доступу]: http://bintel.com.ua/ru/article/volodich-balto2
2. Геник М.А Польсько-українське примирення у політичних концепціях «Nowa Koalicija» / М.А. Геник // Studia politologica Ucraino-Polonia.- Випуск перший Житомир-Київ-Краків. – 2011. – С. 86-88 .
3. Геник М.А. Від Міжмор'я до НАТО : Еволюція системи міжнародної безпеки у центрально-східній Європі у період трансформації // Вісник Національного університету імені В. Каразіна Випуск 9 Харків 2007 – С. 273 – 276.
4. Грушевський М. На порозі Нової України. Гадки та мрії / М. Грушевський // Грушевський М. Твори у 50 томах. - Т. 4 : Суспільно-політичні твори (доба Української Центральної Ради 1917 - квітень 1918). - Львів, 2007. - С. 225-267.
5. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. - К., 1991. - 138 с.
6. Дашкевич Я. Чорноморські проблеми в минулому і сучасному // Дашкевич Я. «Учи неможними устами сказати правду»: історична есеїстка / Я. Дашкевич. - К., 2011. - С. 517- 540.
7. Домащенко Л. М. Концепція чорноморської орієнтації України у вітчизняній політичній думці першої половини XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук / Л. М. Домащенко. - К., 2008. - 18 с.

8. Іщук В. Intermarium. Балто-Чорноморський союз може стати надійним щитом європейської і євроатлантичної цивілізації. / В. Іщук // Електронний ресурс. – [Режим доступу]: http://bbsc.eu/analiticheskie-materialyi/bezopasnost/ intermarium-balto-chornomorskiy-soyuz-mozhestati-nadiynim-shhitom-yevropeyskoyi-i-yevroatlantichnoyi-tsivilizatsiyi/

9. Корома Н. Місце України у формуванні Балто-Чорноморського регіону: від ідеї до реального співробітництва./ Н. Корома // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. – 2007. – № 54. – С. 55 -57

10. Корольов Г. О. Ідея Чорноморської федерації у поглядах Михайла Грушевського / Г. О. Корольов // Український історичний журнал. - 2011. - № 6. - С. 68-79.

11. Корома Н. Місце України у формуванні Балто-Чорноморського регіону: від ідеї до регіонального співробітництва / Н. Корома // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. - 2007. - № 54. - С. 55-57.

12. Матвієнко В. М. Політика УНР та Української Держави щодо новопосталих державних утворень на території колишньої Російської імперії (1917-1921 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / В. М. Матвієнко. - К., 2003. - 31 с.

13. Надтока О. Балто-Чорноморський союз: історична ретроспектива і політична перспектива // Наукові за- писки НаУКМА. Серія: Гуманітарні науки. – Т. 22. Частина 1. – Київ: Видавництво «КМакадемія», 2003. – С. 148–157.

14. Неменский О. Пространства и идеологии восточной политики Польши [Електронний ресурс] / О. Неменский // Европа старая и новая. – 2007. – № 8. – Режим доступу: http://www.perspektivy.info/oykumena/

europe/prostranstva_i_ideologii_vostochnoiy_politiki_polshi_2007-8-13-16-8.htm

15. Новітня політична лексика / за ред Хоми Н.М .- Львів : « Новий світ - 2000».-2015 .- 720 с .
16. Рябінін Є. Процеси інтеграції у XX столітті: основні концепції їх вивчення // Політичний менеджмент. – 2006. – №5. – С. 122-130.
17. Стрежнева М. В. Европейский союз и СНГ: Сравнительный анализ институтов / М. В. Стрежнева. – М. : Моск. обществ. науч. фонд. Центр конвертируемого образования, 1999. – 266 с.

Шлемкевич Тетяна

аспірант кафедри політичних інститутів
та процесів ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ АСПЕКТІВ ВЕДЕННЯ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»

Розглядається місце та роль інформаційної безпеки в українсько-російському протистоянні. Аналізуються ключові технології маніпулятивного впливу російських ЗМІ на території України та перспективи розвитку ситуації.

***Ключові слова**: інформація, інформаційний простір, інформаційне протистояння, гібридна війна.*

Дослідження поняття «гібридна війна» в контексті військових дій на території України неможливе без розгляду інформаційної складової такого типу воєнних конфліктів. Сучасні військові стратегічні тенденції мають ряд

спільних характеристик і однозначно включають інформацію, як один із важливих аспектів провокування, поширення та контролю військових дій в середині країни.

Розгортання військових дій в Україні, роздмухування так званого міжетнічного конфлікту, пошук підтримки своїх політичних амбіцій за кордоном (Південна Корея, Китай, Казахстан, Молдова та ін.), активна пропагандистська діяльність в закордонних медіа, є нічим іншим, як спробою виведення сфер впливу Російської Федерації на новий рівень. Залучившись підтримкою релігійних та політичних інституцій, оселивши в головах росіян ідею необхідності відновлення величі російської імперії та єдиноправильні цінності «русского міра», політична верхівка Росії безумовно прагне вийти на європейські терени та захопити сфери впливу які раніше належали США. Підрив довіри до легітимності виборів, використання маніпулятивних технології для проведення референдумів та неспроможність європейських країн контролювати внутрішню політичну ситуацію повинно засвідчити слабкість заходу та невідворотність перерозподілу світу на користь нового сильного лідера. Подібні дії в Сирії, Абхазії, Придністров'ї доводить, що конфлікти такого роду є тільки плацдармом для подальшої експансії, послаблення впливу Європейського Союзу. Росія укріплює свої позиції в пострадянських країнах шляхом провокування внутрішніх конфліктів, щоб в подальшому виступити в ролі рятівника «уярмленого» народу. Та це зовсім не означає, що інтереси Кремля обмежуються тільки країнами радянського блоку.

Більшість (84%) експертів переконані у тому, що Росія здійснює гібридну агресію проти країн ЄС. На їх думку, головними цілями російської агресії є: розвал ЄС, знищення об'єднуючих цінностей і формування нового європейського устрою під егідою Росії (70%), відродження "імперської величі Росії і забезпечення домінуючих позицій в Європі (64%) [1, с. 4].

Інформаційна експансія Росії базується на старих, а не нових для аудиторії смислах, на активацій й утриманні радянських ментальних конструкцій. Російське телебачення утримує ці конструкції для підтримки у віртуальній площині залежності людей від держави. Відповідні урядові структури Росії успішно проводять інформаційну політику за допомогою трьох федеральних телевізійних каналів. Роль телебачення для них залишається важливішою аніж роль Інтернету [4,с. 88].

Ведення війни такого типу передбачає використання «електронної зброї». Мова йде про психологічний вплив за допомогою інтернет-ресурсів, кібератаки, створення фейків, лобіювання однотипної інформації за допомогою соціальних мереж, загалом захоплення інформаційного простору супротивника з метою впливу на оцінку ситуації та прийняття рішень без використання явної фізичної агресії. І саме таку стратегію ведення бою успішно використовує Російська Федерація по відношенню не тільки до України, а й до всієї Європи.

Г. Почепцов [6] наводить висловлювання британського військового аналітика Р. Торнтона [9]: "Російський інформаційний продукт розрахований на вплив на розум. Однак ті, на кого впливають, повинні бути відповідно підготовленими. Москва є у виграші стосовно цієї умови, оскільки нові незалежні держави, що раніше були частиною Радянського Союзу, мають велику кількість етнічних росіян, як і російськомовних громадян. Ці російські меншини в таких країнах, як Україна, Прибалтика, Молдова та Грузія є принциповою ціллю сьогоднішньої кампанії інформаційної війни з Москви".

Проте, досі мало хто сприймає таку активну інформаційну агресію, як загрозу не тільки для пост-радянських країн, а і для всього світу. Хоча російський слід читається в багатьох ірраціональних політичних ситуаціях останніх років. 2016-2017 рр. ознаменовані провалом європейської єдності.

Так званий Brexit довів неспроможність уставлених канонів державного управління протистояти психологічному, інформаційному та соціальному тиску, активна пропагандистська діяльність з використанням інформаційних ресурсів що ведеться в усіх європейських країнах де присутня російська діаспора, теж не залишає сумніву в намірах РФ. Вся політична шахівниця перейшла в інформаційний вимір і саме інформаційна міць буде основою і зброєю війн нового типу.

Щороку владні кола РФ виділяють 1,4 млрд доларів для забезпечення роботи системи пропаганди всередині країни і в усьому світі. Вона охоплює 600 млн. людей у 130 країнах, які створюють контент 30-ма мовами. Крім того, російський уряд використовує створені ним аналітичні установи та неурядові організації в сусідніх країнах, "щоб сприяти досягненню власних цілей у просуванні версій Кремля, зображуючи Захід як загрозу, підриваючи довіру до незалежних ЗМІ, а також західних інститутів і цінностей" [3]. Апелюючи до прав на свободу слова, російські ЗМІ активно маніпулюють інформацією, видаючи це за "альтернативну точку зору". Яскравим прикладом стала участь представників суто пропагандистського телеканалу МО РФ "Звезда" у конференції ОБСЄ "Пропаганда ненависті та свобода масової інформації"[8,с. 27].

Україна в умовах гібридної війни вперше за роки незалежності зазнала найбільш серйозного випробування. Усі три її простори - фізичний, інформаційний та віртуальний - виявилися не готовими до цього. Але якщо висновки до фізичного простору вже в основному зроблено, то таких висновків щодо двох інших просторів ніхто не зробив. Немає, наприклад, висновків щодо позиціонування України та Росії в міжнародному інформаційному полі, налагодженої інформаційної роботи на окупованих територіях, інформаційної роботи з примирення всередині країни [2,с.305].

Укорінення нав’язаних пропагандистськи суджень в соціальній, політичній та релігійній сферах спровокувало підняття рівня недовіри до будь якого роду політичної діяльності. Економічний тиск спричинив ряд перешкод на шляху до фінансової самостійності та змусив українську державу загрузнути в боргах. Проте, найгіршим є маніпулятивний інформаційний вплив спрямований на створення образу України не просто як противника, як першочергового ворога. Цей вплив можливий через слабкість та заангажованість українського інформаційного простору, відсутність єдиної стратегії протидії інформаційним атакам, безсилість в плані донесення об’єктивної інформації за кордон та на підконтрольні ДНР та ЛНР та персоніфікованість українських ЗМІ. Попри прийняття закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації» все ж, великою є частка російськомовного контенту на українських каналах.

Задля протидії такого роду агресії необхідне налагодження внутрішньої медійної діяльності, демонополізація українських мас-медіа, підтримка та популяризація українського контенту як в Україні так і за її межами, поширення аналітичної інформації з залученням закордонних експертів, популяризація бренду країни, робота з населенням на місцях, моніторинг та спростування суб’єктивної інформації про події в Україні.

«Гібридна війна» такого типу небезпечна саме тим, що уставлених норм протидії наразі не існує, проте убезпечення культурної, релігійної, соціальної сфер від дезінформативного впливу, безумовно є правильним рішенням в ході цієї боротьби.

INFORMATION CONCERN AS ONE OF THE MAIN ASPECTS OF THE « HYBRID WAR»

Considered the place and role of information security in the Ukrainian-Russian confrontation. The key technologies of manipulating the influence of

Russian mass media on the territory of Ukraine and prospects of the situation development are analyzed.

***Key words**: information, information space, information confrontation, hybrid war.*

Список використаної літератури :

1. "Гібридна" війна Росії - виклики і загрози для Європи // Центр Разумкова.– Режим доступу: http://old.razumkov.org.ua/ukr/upload/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf.
2. Гетьманчук М.П. «Гібридна війна Росії проти України:інформаційний аспект» .- Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Desktop/vnv_2017_27_23%20
3. Госдеп: Россия тратит на пропаганду $1,4 млрд. ежегодно // Укринформ. — Режим доступа: http://www.ukrinform.ru/rubricworld/1908556-gosdep-rossiya-tratit-na-propagandu-14-mlrdejegodno.html
4. Кулицький С. Економічні аспекти нинішнього українсько-російського протистояння // Центр досліджень соціальних комунікацій СІАЗ НЮБ ФПУ. — Режим доступу: http:// nbuviap.gov.ua/images%5Cukraine%5C2014%5Cukr20.pdf.
5. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти / Є. Магда. — Харків : Vivat, 2015. — 304 с.
6. Почепцов Г. Гібридна війна: інформаційна складова // Media sapiens. — Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ trends/1411978127/gibridna_viyna_informatsiyna_skladova/.
7. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни / Г. Почепцов. — Київ : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2015. — 497 с.
8. Фісенко Тетяна. Прояви гібридної агресії на масовокомунікаційному рівні/ Т.Фісенко // Вісник книжкової палати .- 2016 .- Вип.11.- С.26-29

9. Thornton R. The Changing Nature of Modern Warfare // Taylor and Francis Online. — Mode of access: http://www. tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03071847.2015.1079047

Шотурма Н. В.

кандидат політичних наук,

асистент кафедри журналістики

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ІНТЕРНЕТ ПРОСТОРІ

Незважаючи на те, що Україна і так страждає від війни на Сході, ще одна агресія має місце в інформаційному просторі безпеки користувачів Інтернету. Питання кібербезпеки є важливою як для молодої української держави як загалом, так й для кожного поодинокого користувача.

У 2016 році Міністри оборони НАТО визнали кіберпростір п'ятим виміром ведення війни одночасно зі суходолом, повітрям, морем та космосом. Агресія Російської Федерації на сході та в Криму дуже загострила бажання підсилювати цифрову безпеку на інституційному рівні. Важливим кроком стало підписання 15 березня 2016 року Президентом України указу, який вводить у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України», де зазначено про створення умов для безпечного функціонування кіберпростору.

Перше півріччя 2017 року стало найнасиченішим подіями у сфері розвитку Інтернету в Україні за останні три роки. 15 травня 2017 року Указом Президента України № 133/2017 введено санкції проти 468 юридичних осіб та 1228 фізичних осіб Російської Федерації. Провайдери та оператори мобільного зв'язку зобов'язані заблокувати доступ користувачам до ресурсів yandex.ru, mail.ru, ok.ru, vk.ru та інших. У червні Міністерство

інформаційної політики надіслало до Служби Безпеки України перелік 20 веб-сайтів, рекомендованих до блокування, оскільки ті «містять інформацію, що розпалює міжнаціональну ворожнечу або ж порушує територіальну цілісність держави».

На жаль, Україна стала ціллю кібератак з часів протестів Євромайдану, анексії Криму й окупації частини Донбасу. Кібератаки у вигляді DDoS-атак на сайти, поширення шкідливого контенту спрямовувалися на установи банків, енергетичних компаній, міністерств та інших державних органів влади, зокрема Центральної виборчої комісії, Національної поліції України. Після того, як було зупинено всесвітню епідемію комп'ютерного вірусу WannaCry, український кіберпростір вразило швидке поширення іншого вірусу-шифрувальника, Petya. А, застосовуючи ту саму чутливість операційної системи Windows, що й WannaCry, але технічно не передбачивши ймовірності дешифрування дисків і відновлення даних. Спеціалісти по кібератаках зауважуть, що це була розроблена кібератака на Україну із чіткими політичними мотивами. Проте це лише один із прикладів ведення гібридної війни у кіберпросторі. Спецслужби Росії та групи хакерів багаторазово піддавали атакам акаунти в соціальних мережах та електронні скриньки українських військових, державних службовців, бізнесменів чи журналістів.

Інформацію, яка надсилається через Інтернет-простір незахищеними каналами, можуть перехопити треті особи. Повний захист можна гарантувати лише за умов досконалого використання новітніх криптологічних сервісів. Проблеми з цифровою безпекою найчастіше виникають на рівні звичайних користувачів, оскільки вони опановували моделі поведінки в Інтернеті, які не включали вивчення з ризиками користування сервісами й пристроями. В Україні мільйони громадян й досі користуються неліцензійним програмним забезпеченням та не звертають уваги на необхідність його оновлювати. Вони не звикли створювати резервні копії даних та використовують прості паролі, до яких легко підібрати ключ.

В умовах гібридної інформаційної війни ризики для користувачів дуже підвищилися. Тому медіаосвіта та медіаграмотність повинні стати пріоритетом як для уряду, так і для кожного користувача. Зміна поведінки щодо користування цифровими сервісами знизить ризики для життя та здоров'я, втрати або крадіжки важливої інформації.

Тому важливо виокремити деякі рекомендації щодо безпечного користування Інтернет мережею, які дозволять убезпечити себе від основних загроз:

1. При встановленні будь-якого програмного забезпечення на персональний комп'ютер та при налаштуваннях необхідно політику конфіденційності.

2. Пароль має складатися не менше 15 символів, де використовуватись будуть як малі, так й великі букви, та символи. Змінювати його необхідно кожні 3 місяці. Для різних акунтів важливо використовувати і різні паролі.

3. Варто використовувати двофакторну верифікацію для пошти на gmail, Фейсбуку та Твіттера, яка ускладнює шлях зламу вашого аканту для зловмисників.

4. Обов'язково встановлюйте антивірусні програми на телефони та планшети.

5. Не відкривайте невідомі посилання та підозрілі файли, які приходять в електронних повідомленнях.

Список використаної літератури

1. Актуальні проблеми інформаційної безпеки України. Аналітична доповідь УЦЕПД // Національна безпека і оборона. – К. , 2001.– №1. – С. 2-59.

2. Голубєв В. О. Інформаційна безпека: проблеми боротьби з кіберзлочинністю / В. О. Голубєв. – Запоріжжя, 2003. – 250 с.

3. Національна безпека України, 1994-1996рр. : наукова доповідь НІСД / гол. ред. О. Ф. Бєлов. – К. : НІСД, 1997. – С. 124-133.

4. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації / О. Г. Данільян, О. П. Дзюбань, В. К. Пархоменко, Д. В.Дмитрієв. – Х. : «Фоліо», 2002. – С. 152-167.

5. Указ Президента України №96/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.president.gov.ua/documents/962016-19836.

Арделі О.І.

аспірантка ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Російська агресія як загроза національній безпеці України та країнам Центрально-Східної Європи

Розкрито зміст російської загрози національній безпеці України та Країнам Центрально-Східної Європи. Проаналізовано причини, сутність та наслідки російської агресії проти України. Спрогнозовано можливий подальший розвиток українсько-російських та європейсько-російських відносин.

Ключові слова: національна безпека, національні інтереси, загрози національній безпеці, російська агресія.

На сьогодні російський фактор становить реальну загрозу національній безпеці Україні та країнам Центрально-Східної Єврпопи. У 2014 р. Росія анексувала в України Крим, розпочала проти неї “гібридну війну”, а коли українські війська стали перемагати сепаратистів та російських бойовиків, Москва вдалася до відвертої агресії – ввела на українську територію регулярні російські війська. Польща та країни Балтії певною мірою

усвідомлюють загрози на небезпеки своїй національній безпеці з боку Росії, незважаючи на своє членство в НАТО.

Свого часу Україні також гарантували безпеку та територіальну цілісність провідні країни світу – США, Великобританія та Франція, коли був підписаний Будапештський меморандум 1994 р. в обмін на відмову Києва від ядерної зброї. Однак це не вберегло Україну від російської агресії. Відповідна ситуація може повторитися також із Польщею. При певному збігу обставин на міжнародній арені (наприклад, дефолт США), гарантії НАТО для Польщі та країн Прибалтики можуть бути такими ж примарними, як гарантії США, Великобританії та Франції для України. Польща вже одного разу покладалася на міжнародні договори, коли Великобританія та Франція зобов'язувалася надати їй військову допомогу у разі агресії з боку Радянської Росії та фашистської Німеччини. Однак свої зобов'язання ці країни не стали виконувати, коли СРСР та Німеччина розділили Польщу та знищили її державність у 1939 р. І хоча загрози національній безпеці Польщі не настільки очевидні, здійснивши акт агресії проти України, Росія переступила певну заборонену межу. А тому ймовірність того, що наступними жертвами агресії будуть Польща та країни Прибалтики є дуже високою.

Аналізуючи трагічні події в Україні, Польщі дуже важливо зробити для себе важливі висновки, і не повторювати помилки, які допустилася українська політична еліта, недооцінюючи загрозу своїй національній безпеці з боку Росії. Мета статті – розкрити зміст російської загрози національній безпеці України та країнам Центрально-Східної Європи, а також зробити належні висновки щодо агресії Росії проти України 2014 р.,з'ясувати її дійсні причини, суть та наслідки щодо забезпечення безпеки України, Польщі та світу загалом.

Російська Федерація формально визнала незалежність України і встановила з нею дипломатичні відносини, підписала з українською стороною Договір про дружбу та співпрацю. А згідно із Будапештським

меморандумом 1994 р., Росія виступала гарантом незалежності та територіальної цілісності Української держави. Однак усі ці договори та домовленості виявилася оманою, оскільки у РФ склався консенсус політичних еліт та її населення щодо розвитку Росії саме як імперської держави та відновлення домінування цієї країни у Східній Європі. Прагнення реваншну, відновлення статусу наддержави та відбудови російської імперії на новій основі – ось основна мотивація російської політичної еліти, яку не можуть стримати ні міжнародне право, ні взяті на себе раніше договірні зобов'язання. Хто ігнорує цю імперську мотивацію Росії, пізніше платить занадто високу ціну. На відміну від фашистської Німеччини, яка намагалася за допомогою бліцкригу (блискавично війни) досягнути домінування на Євразійському континенті, Росія відновлює та поширює свій вплив поступово, крок за кроком, а тому російська загроза є більш небезпечно для народів, які тут проживають. Першим кроком до відновлення свого домінування в Євразії стала реінтеграція пострадянського простору, на якому б Росія знову могла панувати. Доконечність інтеграції України в євразійський простір, де домінують національні інтереси РФ, випливає з усіх ідейно-політичних течій у Росії: націонал-більшовизму та неоєвразійства, що розглядають Україну як зону російського домінування в протиборстві з атлантизмом (капіталізмом); російського націоналізму, що згідно з панправославним і панслов'янським месіанством трактують український та російський народи як єдиний наднарод; неозахідництва, яке розглядає неминучість інтеграції України та Росії в СНД та Митному союзі, з огляду на економічну доцільність [1].

Відмінності виникають радше в тактичних питаннях: праві виступають за активну експансію проти України та перетворення її в губернію відродженої Російської імперії, ліві – пропонують приєднати Україну, відновивши СРСР. Аналіз зовнішньої політики Росії свідчить, що перемогла стратегія і тактика втягнення України в євразійський простір за допомогою політики економічної експансії, де особлива роль належить СНД (пізніше –

Митному союзу, Єдиному економічному простору, а в перспективі – Євразійському союзу), що є перехідною формою до утворення єдиноосії. Для українського суспільства така агресивна політика Кремля і її масова підтримка "братнім" російським народом виявилася шоком, до чого воно було не готове. Хоча Москва давно посилала сигнали, які Україною ігнорувалися.

Управління обороноздатністю України, стверджували: "Дистанціонуванню від Росії сприяє і живучість міфу про її імперські амбіції, що зберігаються, чреваті нібито для України у разі зближення обох держав втратою її незалежності і суверенітету" [2], а тому "українська еліта повинна припинити пошук прихованого антиукраїнського вмісту в російській політиці, відкинути підозри і перестати розглядати Росію як носія перманентної агресії. Адже ж задовго до цього РФ проголосила себе правонаступницею Радянського Союзу, визнала розпад цієї держави як найбільшу катастрофу XX ст., денонсувала Біловезькі угоди 1991 р. і на сьогодні за будь-яку ціну намагається відновити СРСР на новій основі у формі Митного союзу як підвалини майбутнього Євразійського союзу, використовуючи методи економічної та політичної інтеграції, що було проголошено у програмі В. Путіна під час виборчої кампанії Президента Росії у 2012 р. [3].

Населення Росії підтримало цю програму, обравши В. Путіна Президентом РФ, яку той буде реалізовувати найближчі шість, а можливо навіть і дванадцять років. Однак українське політичне керівництво не зробило з цього належних висновків, і не вживало адекватних заходів щодо зміцнення національної безпеки.

Отож, незважаючи на очевидні факти та реальні загрози для національної безпеки, українська політична і наукова еліта, а також населення України, недооцінило існуючу небезпеку, якою на сьогодні є сучасна Росія для України. Вони зігнорували загрозливі тенденції суспільно-політичного розвитку, які поступово втягує останню у реінтеграційні

процеси на пострадянському просторі, що може призвести до демонтажу Української незалежної держави. Про це свідчать такі типові твердження В. Богдановича, М. Ежеєвата, І. Свиди, які, обґрунтовуючи теоретико-методологічні засади державного загрози її суверенітету" [4]. Однак таку позицію спростовують емпіричні дані розвитку українсько-російських відносин, а також аналіз провідних російських геополітичних доктрин.

Польській еліті та народу важливо не допустити українських помилок. Україна проявила безпечність та недалекоглядність, а тому розплачуються за це втратою території, життям свої громадян, що може призвести до загибелі її державності. Знайомство з російськими геополітичними доктринами розвіюють ілюзії та дають відповідь на питання про дійсні безпеки. Україна і Польща є лише локальним елементом глобальної геополітичної гри, яка ведеться нині між Росією та США на глобальній шахівниці, що розташована на Євразійському континенті. Згідно із російською неоєвразійською геополітичною доктриною, у світі ведеться непримиренна боротьба між народами моря і суші, між Атлантизмом (США, Великобританією) та Євразійством (Росією). На переконання О. Дугіна, антагоністичні суперечності між цими світами неможливо примирити, і у цій боротьбі може перемогти лише одна сторона. З огляду на це, у своїй роботі "Основи геополітики" О. Дугін як мантру повторює, "Карфаген (нинішні США) повинен бути зруйнований", а над Євразією і усім світом повинна запанувати Москва (Новий Рим) [5].

Оскільки Україна розглядається небезпечним агентом атлантизму лише фактом свого існування як незалежної держави, а Польща є найбільш близьким і надійним союзником США у Центральній Європі, тому Українська та Польська держави, на думку російського геополітика, повинні бути у радикальний спосіб нейтралізовані . Російська імперська суспільна система характеризувалась винятковою цілеспрямованістю, поведінка якої, як вже зазначалось, була підпорядкована досягненню стратегічної мети – встановлення власної гегемонії у світі та панування над іншими народами.

Задля досягнення цієї мети, це імперське утворення проголошувалось Третім Римом (згодом Третім Інтернаціоналом), на яке ніби провидінням була покладена особлива місія поширення єдино істинної віри (православ'я чи комунізму). Російська ідея "Москва – третій Рим" визначає національним ідеалом Росію як всесвітню імперію та Москву як Новий Рим, що виконує роль центру ієрархічної системи міжнародних відносин, де національні держави втрачають свій суверенітет, перетворюючись, по суті, на територіальні одиниці цієї світової держави. У такій міжнародній системі немає місця незалежній Польщі та незалежній Україні. На сьогодні Україна уже стала жертвою російської агресії. А завтра такою жертвою може стати уже Польща та інші країни Центрально-Східної Європи оскільки В. Путін уже на сьогодні їй відкрито погрожує: "Якби я хотів (В.Путін. – В. П.), то ввів би протягом двох днів війська не лише в Київ, але й у Ригу, Вільнюс, Таллінн, Варшаву.

Висновки. Російський фактор становить реальну загрозу національній безпеці Україні та країнам Центрально-Східної Європи. Російська експансія передбачає розчленування українських та інших територій і створення на їх території слабких та нежиттєздатних, залежних від Москви квазідержавних утворень. Важливим елементом російської стратегії є підрив національної єдності українського та польського суспільства із середини, нейтралізація стратегічного партнерства між нашими країнами, а також намагання спровокувати новий українсько- польський конфлікт. Така неоімперська політика Росії обґрунтована неоєвразійською геополітичною доктриною О. Дугіна. Її аналіз дозволяє спрогнозувати політику Росії щодо України, Польщі, Європейського Союзу та США та виробити ефективну контрстратегію. Відповіддю на спільні загрози національній безпеці України та Польщі повинно стати поглиблення українсько-польського рівноправного партнерства та об'єднання зусиль щодо нейтралізації та демонтажу російської імперської суспільної системи. Без таких рішучих заходів

національна безпека України, Польщі та інших країн Центрально-Східної європи завжди буде знаходитися під постійною загрозою.

Список використаної літератури

1. Колосов В. А. Геополитическая и политическая география [Текст] / В. А. Колосов,Н. С. Мироненко. — М. : Аспект Пресс, 2002. — С. 162—170.

2. Башкирова Е. Лабиринты посттоталитарного сознания / Е. Башкирова, Ю. Федоров // Преобразования в России: итоги десятилетия [Текст]. — 1999. — весна. —С. 136.

3. Путин В. Новый интеграционный проект для Евразии – будуще, которое рождается сегодня / В. Путин // Известия [Электронный ресурс]. — 2011. — 11 окт. —Режим досупа : http://www.izvestia.ru/news/502761.

4. Богданович В. Ю. Основи державного управління забезпечення обороноздатності України: теорія і практика [Текст] / Ю. В. Богданович, М. Ф. Єжеєв І. В. Свида. — Львів : ЛІСВ, 2008. — С. 39.

4. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Мыслить Пространством [Текст] / А. Дугин. — М. : АРКОГЕЯ-центр, 1999. — С. 348.

Дем’янчук О.

Аспірантка кафедри політології

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет»

Новий етап відносин між КНР та ЄС: загроза для трансатлантичних відносин

КНР обійшла США за показником обсягів торгівлі з Європейським Союзом. Росія в списку найважливіших торговельних партнерів ЄС як і раніше знаходиться на п'ятому місці. Обсяг імпорту Євросоюзу з РФ скоротився на 34 відсотки.

Китай в 2020 році вийшов на перше місце в списку найважливіших торговельних партнерів Європейського Союзу, випередивши Сполучені Штати Америки . Обсяг зовнішньоторговельного товарообігу ЄС з КНР в минулому році склав 586 млрд євро, повідомило в понеділок, 15 лютого, європейське статистичне відомство Євростат в Люксембурзі. Обсяг торгівлі з США за той же період досяг 555 млд євро, вказується далі.

Незважаючи на проблеми, пов'язані з пандемією, показники товарообігу ЄС і Китаю в 2020 році знову виросли. При цьому обсяг європейського експорту в Китай збільшився на 2,2 відсотка до 202,5 млрд євро, імпорту з КНР - на 5,6 відсотка до 383,5 млрд євро, вказується далі. Тим часом експорт Євросоюзу в США за підсумками минулого року скоротився на 8,2 відсотка до 353 млрд євро, імпорт американських товарів і послуг знизився на 13,2 відсотка до 202 млрд євро.

Як зазначає відомство, китайська економіка значно швидше відновлюється від наслідків поширення коронавируса, ніж американська. Крім того, зниження обсягів торгівлі з США пов'язано зі штрафними митами на європейські товари, введені колишнім президентом США Дональдом Трампом , а також заходами ЄС.

В цілому криза, пов'язана з пандемією, надав серйозний негативний вплив на торговельний баланс ЄС. В сумі 27 країн ЄС в минулому році експортували товари на 1,93 трлн євро - на 9,4 відсотка менше, ніж в 2019-му. Загальний обсяг імпорту знизився на 11,6 відсотка до 1,71 трлн євро.

Після "Брекзіта" істотно скоротилася і торгівля країн ЄС з Великобританією. Хоча Сполучене Королівство протягом 2020 року, залишилося майже частиною європейського внутрішнього ринку, як експорт, так і імпорт ЄС з цієї країни скоротилися більш ніж на 13 відсотків. Разом з тим Великобританія є третім за обсягами торгівлі партнером Євросоюзу після Китаю і США. За нею йдуть Швейцарія, Росія і Туреччина.

Обсяги експорту ЄС до Росії в 2020 році скоротилися на 10,0 відсотка - до 79 млрд євро, обсяги європейського імпорту з РФ впали на 34,3 відсотка - до 95,2 млрд євро.

Торговельно-інвестиційна угода між Європейським союзом та Китаєм була попередньо узгоджена 30 грудня. Вона зможе формувати відносини між Брюсселем та Пекіном на довгі роки, створити напругу всередині Європи та, можливо, розколоти трансатлантичні відносини лише за тиждень до приходу до влади нового президента США Джозефа Байдена.

Але мова далеко не лише про економіку. У плані політичному вибір часу викликає запитання. Як може ЄС укласти угоду з Китаєм так швидко після жорсткого придушення демократичних протестів у Гонконзі? Тоді, коли з'являється все більше повідомлень про важке становище тюркської етнічної групи уйгурів у північно-західному Китаї? Та коли журналісти, які висвітлюють походження коронавірусу, стають мішенями комуністичної партії Китаю?

Зараз угоду мають ратифікувати всі 27 країн-членів ЄС та Європейський парламент – очікується, що цей процес завершиться у 2022 році. Усе може бути не так легко, тому що процес має шанс стати заручником внутрішньої політики країн-членів.

Але одне можна сказати точно: ця угода матиме наслідки як всередині ЄС, так і за його межами. Багато держав-членів, зокрема Польща, а також і менші країни, висловили занепокоєння щодо того, як Німеччина проторувала свій шлях до цього. Ніхто не сумнівається, що найбільша держава-член є також економічним локомотивом союзу. Але зростають побоювання, що Берлін почне домінувати ще більше після виходу з ЄС Великої Британії, і що це є сигналом того, яким буде стан справ після Брекзиту. Німеччина давно прагне применшити наростаюче європейське розчарування Китаєм із багатьох питань і залишається відкритою для того, щоби китайський телекомунікаційний гігант Huawei отримав дозвіл на побудову німецької мережі 5G, що суперечить європейським настроям.

Однак варто звернути увагу на те, як це вплине на відносини між ЄС та США. Прийдешня адміністрація Байдена застерегла Брюссель не поспішати з домовленістю, тоді як Брюссель відповів, що США мають власну «першу фазу» торговельної угоди з Китаєм, що набула чинності рік тому, і що ЄС просто хоче подібних умов доступу до ринку.

Проте видається дивним, що ЄС не прислухався до новообраного американського президента, який поставив політичні ідеї відновлення єдності Заходу високо на своєму порядку денному. А поки важко побачити, хто справді виграє від угоди, крім Пекіну.

Наукове видання

НАЦІОНАЛЬНА І РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Збірник матеріалів

Міжрегіональної науково-практичної конференції

(м. Івано-Франківськ, 30 листопада 2018 року).